

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ ΕΝ ΟΨΕΙ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ
ΑΓΩΝΩΝ 2004. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ.

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ:
ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ:
ΒΑΛΑΧΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

ΠΑΤΡΑ 2004

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	6547
----------------------	------

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ολυμπιακοί αγώνες

1. Εισαγωγή	1
2. Πανελλήνιοι αγώνες και η εθνική συνείδηση των Ελλήνων	1
3. Η σημασία και η ακτινοβολία των αγώνων	2
4. Καταγωγή στην ιστορία	4
5. Η οργάνωση των αγώνων	4
Α. Χρόνος και διάρκεια	4
Β. Θεσμός εκκεχειρίας	5
Γ. Οι θεατές των αγώνων	5
Δ. Αποκλεισμός των γυναικών	6
Ε. Το δικαίωμα συμμετοχής των αθλητών	6
ΣΤ. Κριτές ελλανοδίκες και προσωπικό των Ιερών	7
Ζ. Το έπαθλο	8
6. Οι αγωνιστικές διατάξεις	8
Α. Ηλικία των αγωνιστών	9
Β. Αποχώρηση αγωνιστή	9
Γ. Έφεδροι	9
Δ. Γυμνικοί	9
Ε. Παραβιάσεις διατάξεων ποινές	10
ΣΤ. Η προετοιμασία	10
7. Το αθλητικό ιδεώδες και οι Ρωμαίοι	10
8. Κατάργηση των αγώνων	11
9. Αναβίωση των σύγχρονων ολυμπιακών αγώνων	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Επηρεασμός προηγούμενων χωρών διοργάνωσης ολυμπιακών αγώνων

1. Οφέλη ολυμπιακών αγώνων	13
2. Λος Άντζελες (1984)	13
3. Βαρκελώνη (1992)	14
4. Ατλάντα (1996)	14
5. Σίδνευ (2000)	15
6. Άλλες διοργανώτριες χώρες	15
7. Συμπεράσματα και συνεπαγόμενα για την Αθήνα το 2004	16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Οι ολυμπιακοί αγώνες ως hallmark event

1. Τι είναι hallmark event – ορισμός	18
2. Επίδραση των hallmark events στον τουρισμό	18
3. Παράγοντες αρνητικού επηρεασμού προσέλευσης τουριστών	20
4. Συμπεράσματα	21

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ο Αναμενόμενος αριθμός επισκεπτών και το σχέδιο φιλοξενίας τους κατά τη διάρκεια των αγώνων

1. Σχέδια φιλοξενίας τουριστών	22
2. Έλλειψη αποτελεσματικού σχεδιασμού και υποδομής	23
3. Υπάρχουσα ξενοδοχειακή στην Ελλάδα	24
4. Συναγόμενα για τη φιλοξενία των τουριστών	24
5. Συμπεράσματα	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Οι κυριότερες οικονομικές ωφέλειες

1. Χρηματικές εισροές από αλλοδαπούς πελάτες	32
2. Προϋπολογισμός των αγώνων	32
3. Επιπτώσεις στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν	33
4. Νέες θέσεις εργασίας	33
5. Συμπεράσματα	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Οι ρυθμιστική επέμβαση του κράτους στην ολυμπιάδα Νέες επενδύσεις και έργα υποδομής

1. Δημόσια έργα που κατασκευάζονται σε όλη την ελληνική επικράτεια	36
2. Δημόσια έργα που κατασκευάζονται στην Αττική	37
3. Δημόσια έργα που κατασκευάζονται στη Αθηνά	37
4. Τα ολυμπιακά έργα καινούρια έργα και βελτίωση υπαρχουσων εγκαταστάσεων	38
5. <<Αττική SOS>>	40
6. υποπρόγραμμα <<τουρισμός>>	43
7. λοιπά έργα	45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Τουριστική διαφήμιση

1. Μεγιστοποίηση ωφελειών τουριστικής διαφήμισης	46
2. Η διαφημιστική εκστρατεία του ΕΟΤ	46
3. Άνοιγμα στην παγκόσμια αγορά	47
4. Έλλειψη οργανωμένου σχεδίου για την τουριστική προβολή της Ελλάδας	48
5. συμπεράσματα	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού εν όψη των ολυμπιακών αγώνων του 2004 50

1. ελληνικός σύνδεσμος επαγγελματιών ειδικών μορφών τουρισμού	51
2. θαλάσσιος τουρισμός	52
3. η ολυμπιακή ευκαιρία της ελληνικής κρουαζιέρας	55
4. συνεδριακός τουρισμός	56
5. γαστρονομικός τουρισμός	59
6. πολιτιστικός τουρισμός	61
7. αγροτουρισμος	62
8. φυσιολατρικός τουρισμός	65
9. εσωτερικός τουρισμός	68
10. τουρισμός υγείας	71
11. αθλητικός τουρισμός	74
12. λίγα λόγια ως επίλογος	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Επιπτώσεις των ολυμπιακών αγώνων τις Κυκλάδες 80

A. Οι περιφερειακές επιδράσεις	80
A1. Η εθνική και η περιφερειακοί διάσταση των αγώνων	80
A2. Κατανομή δαπανών και αναπτυξιακών οφελών	81
A3. Οι ολυμπιακοί αγώνες του 2004 και η περιφερειακή ανάπτυξη	84
A3.1. Δαπάνες	84
A3.2. Αναπτυξιακά αποτελέσματα	85
A4. Κλαδικές επιδράσεις	86
B. οι επιπτώσεις στις Κυκλάδες	88
B1. Κυκλάδες	88
B2. ένας άνισα κατανεμημένος πακτωλός	93
B3. απαραίτητες προϋποθέσεις - υποδομή	94
B.4. τουριστική προβολή νομαρχιών	95
B5. Θετικές επιπτώσεις στις Κυκλάδες	97
B6. Αρνητικές επιπτώσεις στις Κυκλάδες	97

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Οι επιπτώσεις του πολέμου στον τουρισμό

99

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Οι αρνητικές επιδράσεις της ολυμπιάδας

101

1. Η επίδραση του τουρισμού στο περιβάλλον 101
2. Εγκατάλειψη άλλων τομέων 104
3. Δυσφήμιση σε περίπτωση αποτυχίας 104
4. Αρνητικές κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις 104
5. Φθορά αρχιτεκτονικής κληρονομιάς 106
6. Διαχείριση προβλημάτων 106
7. Συμπεράσματα 107

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

108

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

111

ΠΙΝΑΚΕΣ

2.1. Ανάθεση και τέλεση ολυμπιακών αγώνων 1956-2004	17
3.1. Πιθανές αιτίες σφαλμάτων κατά τη διοργάνωση ολυμπιακών αγώνων	21
4.1. Διαθεσιμότητα και σχεδιασμός στέγασης	26
4.2. Σχεδιασμός στέγασης λεπτομερώς	27
4.3. υποδομή σε καλύμματα	28
4.4. εξέλιξη κλινών στην Ελλάδα	28
4.5. εξέλιξη κλινών στην Αττική	29
4.6. εξέλιξη κλινών στη Αθήνα	29
5.1. προϋπολογισμός εσόδων διοργάνωσης ολυμπιακών αγώνων	33
5.2. προϋπολογισμός εξόδων διοργάνωσης ολυμπιακών αγώνων	33
8.1. ημεδαπές διανυκτερεύσεις {1996-1997}	69
8.2. νομοί με μικρότερο ποσοστό διανυκτερεύσεων επί του συνόλου των διανυκτερεύσεων	69
8.3. νομοί με μεγαλύτερο ποσοστό διανυκτερεύσεων επί του συνόλου των διανυκτερεύσεων	70
8.4. οι σημαντικότερες ιαματικές πηγές της Ελλάδας	72
8.5. απασχόληση σε τουριστικά καταλύματα	73
8.6. το κόστος των νέων αθλητικών εγκαταστάσεων	77
9.1. Μερίδιο των συνολικών πόρων του κοινοτικού πλαισίου στήριξης 1989-1993 κατά περιφέρεια	83
9.2. Μερίδιο των συνολικών πόρων του κοινοτικού πλαισίου στήριξης 1994-1999 κατά περιφέρεια	83
9.3. Μερίδιο των συνολικών πόρων του κοινοτικού πλαισίου στήριξης 2000-2006 κατά περιφέρεια	84
9.4. Περιφερειακοί κατανομή τουριστικής υποδομής και τουριστικής κίνησης	86
9.5. Δράσεις τουρισμού στο Γ' ΚΠΣ	95
9.6. Προγράμματα τουριστικής προβολής νομαρχιών (2000-2001)	96

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

3.1. Θεωρητικά υποδείγματα για την επίδραση των hallmark events	19
3.1.α. Σενάριο βραχύβιας οξείας επίδρασης	19
3.2.β. Σενάριο δημιουργίας νέας βάσης για την τουριστική ανάπτυξη	20

Κεφάλαιο 1^ο

Ολυμπιακοί Αγώνες

1. Εισαγωγή

Στην αρχαία Ελλάδα, το αγωνιστικό πνεύμα και το αθλητικό ιδανικό, για πρώτη φορά στην ανθρώπινη ιστορία, αποκτούν καίρια θέση μέσα στην κοινωνική ζωή. Η ψυχική και πνευματική καλλιέργεια του ανθρώπου, δεν αντιμάχονται την άσκηση του σώματος, αλλά αντίθετα αλληλοσυμπληρώνονται.

Η γυμναστική και το άθλημα δένονται με τη μουσική παιδεία του νέου, που σημαίνει με τη συνολική ψυχοπνευματική του καλλιέργεια. Και η θρησκεία, όχι μονάδα δεν αντικρούει μια τέτοια παιδεία, αλλά την καθιερώνει μέσα στα μεγάλα πανελλήνια ιερά, όπου οι γυμνικοί και μουσικοί αγώνες τελούνται μπροστά στις χιλιάδες των πανελλήνων.

Αθλητές και θεατές ξέρουν πως η ώρα των αγώνων αποτελεί την κατάληξη μιας μακρόχρονης παιδείας και η νίκη αντανακλά στην πολιτεία, που κατόρθωσε να ετοιμάσει τους νικητές.

2. Πανελλήνιοι Αγώνες και εθνική συνείδηση των Ελλήνων.

Από μία αυστηρά επιστημονική σκοπιά η χρησιμοποίηση του όρου «εθνικός» και «εθνική συνείδηση» αποτελεί σφάλμα ή τουλάχιστον ιστορικό αναχρονισμό, αφού είναι γνωστό πως το περιεχόμενο της έννοιας του έθνους όπως το αντιλαμβανόμαστε σήμερα δεν μπορεί να αναχθεί σε εποχές προγενέστερες της δημιουργίας των σύγχρονων εθνών.

Ωστόσο αν με την έννοια του έθνους εκφράσουμε την συνείδηση της κοινότητας ενός λαού και της διαφοράς του από τους άλλους σύγχρονους του που τον περιβάλλουν, τότε αναμφισβήτητα πρέπει να δεχτούμε πως οι αρχαίοι Έλληνες είχαν πολύ έντονη τη συνείδηση αυτή.

Αρχικά εκδηλώνονταν με την αντιπαράθεση τους προς τους λαούς που αποκαλούσαν «βαρβάρους». Πέρα όμως από την αρνητική αυτή διάκριση, είχαν συνείδηση των θετικών στοιχείων που τους συνέδεαν σε μια κοινότητα με στενούς και άρρηκτους δεσμούς. Η πίστη στην κοινή φυλετική καταγωγή είναι ένα πρώτο και σημαντικότερο για τους Έλληνες τέτοιο στοιχείο. Το ομόγλωσσο που τους διακρίνει από όλους τους βαρβάρους είναι ένα δεύτερο εξίσου ισχυρό. Ένα τρίτο είναι οι κοινοί θεοί και οι κοινές λατρείες.

Η ιστορική τύχη των Ελλήνων τους είχε σκορπίσει πολύ νωρίς στις πιο απομακρυσμένες μεταξύ τους περιοχές. Ζούσαν χωρισμένοι με τα ιδιαίτερα τοπικά τους χαρακτηριστικά, τις διαλεκτικές διαφορές τους, τις διαφορές στο αλφάβητο και στον πολιτισμό τους, τις ιδιαίτερες τοπικές θεότητες και λατρείες, τα ιδιαίτερα συμφέροντα τους και πολύ συχνά τις διαφορές και τις έχθρες τους.

Θα έλεγε κανείς, πως οι τεράστιες για την εποχή αποστάσεις, τα διαφορετικά γεωγραφικά κλίματα και οι κάθε λογής αλλότριες επιδράσεις, θα κατόρθωναν να κερματίσουν το «έθνος των Ελλήνων» σε αμέτρητες εθνικές ομάδες, χωρίς κανένα δεσμό και συνοχή μεταξύ τους, με την ανάμνηση ίσως μονάχα μιας μακρινής, κοινής καταγωγής, αβέβαιης και ασήμαντης για την ιστορική πραγματικότητα. Αυτό όμως δεν συνέβη.

Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε τη σημασία που έπαιξαν για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο οι πανελλήνιοι αγώνες, σ' αυτό που ονομάζουμε εθνική συνείδηση των Ελλήνων. Μια τέτοια κρίση ούτε αυθαίρετη είναι, ούτε αποτελεί ιστορικό αναχρονισμό, το μαρτυρούν με τον καλύτερο τρόπο κάποιοι αρχαίοι συγγραφείς που είχαν συνειδητοποιήσει και τη σημασία της «εθνικής» ενότητας των Ελλήνων, αλλά και την αξία των πανελλήνιων αγώνων για τη τόνωση του κεντρομόλου πνεύματος που έκφρασαν.

Είναι γνωστές οι πανελλήνιες ιδέες του Ισοκράτη και η περίφημη ρήση του, που αποδίδει την έννοια του ελληνισμού, όχι πια στην «κοινή φύση» των Ελλήνων, αλλά στον κοινό τους πολιτισμό.

Σε όλους τους πανελλήνιους αγώνες μπορούσαν να πάρουν μέρος όλοι οι Έλληνες και μόνο Έλληνες. Αυτό και μόνο το γεγονός έδινε στους αγώνες έναν εθνικό χαρακτήρα και τους ανύψωνε πέρα από το στενό πλαίσιο των πόλεων, δημιουργώντας έτσι την ευκαιρία στους Έλληνες να συνειδητοποιήσουν με τρόπο αισθητό τη συγγένεια και την εθνική τους ενότητα.

Αν ανατρέξει κανείς στον κατάλογο των ολυμπιονικών θα διαπιστώσει το ευρύτατο φάσμα καταγωγής τους και θα καταλάβει τη σημασία που μπορούσε να έχει ο συναγωνισμός και η συμπαρουσία όλων αυτών των Ελλήνων, που η μοίρα τους είχε διασκορπίσει στα πέρατα της γης, για την εμπέδωση της εθνικής τους συνειδήσεως.

Μέσα σ' αυτές τις πανελλήνιες συγκεντρώσεις, όπου ο αθλητισμός και η μουσική ευφραίνουν τις ψυχές των Ελλήνων και τους θυμίζουν τις πανάρχαιες ρίζες τους, όπου οι σοφοί τους έρχονται να κερδίσουν τη δόξα και τον έπαινο τους και να τους μιλήσουν για το παρελθόν και για το μέλλον τους, οι Έλληνες ξεχνούν την ιδιαίτερη πατρίδα και όσα τους χωρίζουν, και ζουν μια εφήμερη έστω, αλλά γεμάτη εξάρσεις κοινή ζωή, που τους κάνει να μιλούν για μια πατρίδα πλατιά και χωρίς ορισμένα σύνορα, αυτή που την γνώρισαν μονάχα οι καρδιές των ανθρώπων.

3. Η σημασία και η ακτινοβολία των αγώνων

Καμιά θρησκευτική γιορτή και κανένα μεγάλο Ιερό δεν υπήρχε στην Ελλάδα που να μη συνδύαζε τη λατρεία με την οργάνωση των αγώνων. Μάλιστα οι πρώτοι αγωνιστικοί χώροι βρίσκονταν στα προαύλια και στα περίγυρα των ναών, με κύριους θεατές τους θεούς.

Από όλους τους αγώνες, οι σπουδαιότεροι και αρχαιότεροι ήταν της Ολυμπίας. Το Ιερό της Ολυμπίας, μεγάλωσε και επιβλήθηκε στο πανελλήνιο παρά την απομονωμένη θέση του στο δυτικό άκρο της Πελοποννήσου. Στην αρχή αγωνιστικό κέντρο και μαντείο ταυτόχρονα, κράτησε τελικά η Ολυμπία, σαν ύστερα από

σιωπηρή συμφωνία με τους Δελφούς, την πρώτη δραστηριότητα για κύριο έργο και άφησε στους Δελφούς τη δεύτερη.

Ήδη από την αυγή της ιστορίας, μετά το 776 π.Χ., έτος της πρώτης Ολυμπιάδας, διακόσια περίπου χρόνια πριν καθιερωθούν οι άλλοι πανελλήνιοι Αγώνες, το Ιερό της Ολυμπίας είναι κιάλας πανελλήνιο και το κύρος του σε Ανατολή και Δύση. Οι νόμοι και οι κανονισμοί του γίνονται από την πρόωμη αρχαϊκή εποχή πανελλήνια αποδεκτοί και απέμεινα σεβαστοί σ' όλη την αρχαιότητα από άτομα και κράτη, ακόμα και από τα ισχυρότερα του αρχαίου κόσμου.

Παράλληλα με τους ανδρικούς αγώνες, γίνονταν στην Ολυμπία κάθε τέσσερα χρόνια και πανελλήνιοι αγώνες κοριτσιών. Η ελληνική σκέψη που έδωσε τιμητική θέση στη γυναίκα, δεν μπορούσε να την αγνοήσει και στην Ολυμπία. Τα Ηράια, όπως λέγονταν οι αγώνες αυτοί, είχαν καθιερωθεί προς τιμή της Ήρας.

Στα αθλήματα δεν ενδιέφερε η κατάρριψη της ανώτατης δυνατής απόδοσης που ενισχύει μια σωματική ικανότητα σε βάρος των υπολοίπων. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο, λιγοστές και τυχαίες είναι οι αρχαίες πληροφορίες για την επίδοση των αθλητών. Αρκούσε ο τίτλος του πρώτου ανάμεσα στους άριστους, για να περιβληθεί ο νικητής με την ύψιστη τιμή και δόξα. Για τον ίδιο λόγο και το πένταθλο, που οδηγούσε στην ισόρροπη ανάπτυξη όλων των μελών και των ικανοτήτων του σώματος, το θεωρούσαν οι Έλληνες σαν το ιδανικό αγώνισμα.

Οι ολυμπιονίκες γίνονταν κατά κάποιο τρόπο, κοινωνοί της θεϊκής αίγλης και γι' αυτό πολλοί από αυτούς λατρεύονταν μετά το θάνατο τους στις γενέτειρες πόλεις τους σαν ήρωες. Η νίκη στους αγώνες ήταν το ύψιστο αγαθό και η ανώτατη τιμή που μπορούσε να φτάσει ο θνητός.

Με τους αγώνες θεμελιώνεται το ιδανικό της ευγενικής άμιλλας, που θα αποτελέσει τη βάση της αρχής των νέων σ' όλες τις ελληνικές πόλεις και το κύριο κίνητρο για την καλλιέργεια και μέγιστη δυνατή ανάπτυξη των σωματικών, ψυχικών και διανοητικών ικανοτήτων του ανθρώπου. Κανένας άλλος λαός, πριν και μετά τους Έλληνες, δεν έθεσε έναν τέτοιο στόχο και μάλιστα σε τόση αποκλειστικότητα και ένταση. Και σε κανέναν άλλο λαό η επιβράβευση του ιδανικού αυτού, το στεφάνι της νίκης, δεν στάθηκε τόσο σταθερά το ύψιστο αγαθό ανάμεσα σε όλους τους θησαυρούς του κόσμου, που θα μπορούσαν να χορηγήσουν οι θεοί στον άνθρωπο.

Το αγωνιστικό στοιχείο υπήρξε ο βασικός παράγοντας για τη διαμόρφωση του ελληνικού πολιτισμού στο σύνολο του, γιατί σ' αυτό οφείλεται κάθε σπουδαία επίτευξη όχι μόνο στην άθληση αλλά και τα γράμματα, στις τέχνες, στη πολιτική και σε κάθε άλλη εκδήλωση της ζωής.

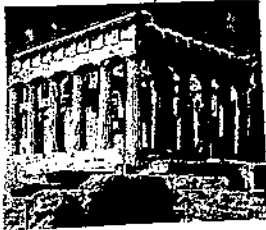
Ότι ο ελληνικός κόσμος πάσχιζε να αποκτήσει, την ενότητα και την ειρήνη, πραγματώθηκε στα ελληνικά Ιερά που ήταν και τα αγωνιστικά κέντρα, και προπάντων στο Ιερό της Ολυμπίας. Στο χώρο της συνειδητοποιούσαν οι Έλληνες την πνευματική τους ενότητα πέρα από τις επιμέρους διαφορές που τους χώριζαν.

Τόσο σημασία έδιναν στους αγώνες αυτούς οι Έλληνες, ώστε ακόμα και τις ζοφερές μέρες που πέρασαν κατά τις παραμονές της μεγάλης συγκρούσεως με τους Πέρσες, στα 480 π.χ. και ενώ ο Λεωνίδας και οι τριακόσιοι, αμετακίνητοι στις Θερμοπύλες άφηναν την τελευταία τους πνοή, οι άλλοι Έλληνες συναθροισμένοι στην Ολυμπία κατά την 75^η Ολυμπιάδα, συνέχιζαν τα αγωνίσματα τους.

Σύμφωνα με την αφήγηση του Ηροδότου, το γεγονός αυτό, καθώς και το ότι το βραβείο της νίκης ήταν μόνο στεφάνι αγριελιάς, προξένησε τέτοια αίσθηση στο περιβάλλον του Πέρση βασιλιά, ώστε ένας από τους αξιωματούχους, απευθυνόμενος στον Μαρδόνιο, αναφώνησε: *«αλίμονο Μαρδόνιε, εναντίον ποιων ανδρών μας οδηγεία να πολεμήσουμε, που δεν αγωνίζονται για χρυσάφι, αλλά μόνο για την αρετή»*.

4. Καταγωγή στην ιστορία

Η αρχή των αγώνων της Ολυμπίας χάνεται στο βάθος της προϊστορίας και συνδέεται με αγώνες θεών και ηρώων. Σύμφωνα με την αρχαία παράδοση, πρώτοι αγωνίστηκαν στο μέρος αυτό θεοί και ήρωες και αυτοί στάθηκαν από τότε τα πρότυπα στους θνητούς, που συνέχισαν την ευγενή άθληση ως τα ύστερα ρωμαϊκά χρόνια

Πολλούς ήρωες αναφέρουν οι αρχαίες πηγές σαν ιδρυτές των αγώνων. Ανάμεσα τους είναι ο Πέλοπας, ο Ηρακλής και ο Πίσος. Πιο ορθολογιστής ο Στράβων δεν δίνει πίστη στις μυθικές παραδόσεις και θεωρεί πως οι αγώνες οργανώθηκαν από τους Ηρακλείδες μετά την κάθοδο τους και την επέκταση των Αιτωλοδοωρικών φυλών και των Επειών στην Πισάτιδα.

Η γνώμη αυτή του Στράβωνα βρίσκεται πλησιέστερα στην αλήθεια, γιατί οι αγώνες στο Ιερό της Ολυμπίας, αρχικά τοπικού χαρακτήρα, αναδιοργανώθηκαν, όπως φαίνεται μετά τη δωρική κάθοδο, οπότε εκτοπίστηκαν ή περιορίστηκαν παλιές λατρείες που υπήρχαν στο Ιερό και καθιερώθηκε η λατρεία τους Ολυμπίου Διός σαν κυρίαρχου θεού. Ιδρυτής των νέων αυτών αγώνων φέρεται ο αρχηγός των Αιτωλοδοωρικών φυλών που ήρθαν στην Ηλιδα, ο Όξυλος, και σαν ανακαινιστής τους ο απόγονος του Ιφίτος.

5. Η οργάνωση των αγώνων:

Α. Χρόνος και διάρκεια

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες γίνονταν κάθε τέσσερα πλήρη χρόνια, στα μέσα Ιουλίου, περίπου από τις 11 ως τις 16 του μήνα. Η τέλεση τους το μεσοκαλοκαίρο επιβεβαιώνεται και από τις μαρτυρίες των πηγών, σύμφωνα με τις οποίες οι θεατές και οι αθλητές υπέφεραν από την αφόρητη ζέστη.

Ο αριθμός των ημερών κατά τις οποίες τελούνταν οι αγώνες δεν ήταν ο ίδιος σ' όλη τη διάρκεια της αρχαιότητας. Ως το 684 π.χ. {24^η Ολυμπιάδα}, όταν τα αγωνίσματα ήταν έξι, οι αγώνες γίνονταν σε μία μόνο ημέρα. Στην 25^η Ολυμπιάδα, όταν εισήχθησαν τα αγωνίσματα των αρματοδρομιών, προστέθηκε δεύτερη μέρα. Στην 37^η {632 π.Χ.} μπήκαν στο πρόγραμμα τα αγωνίσματα παιδών και τότε προστέθηκε Τρίτη μέρα. Αργότερα φαίνεται ότι οι γιορτές κρατούσαν πέντε ημέρες, αν και πρέπει να υπήρξαν αυξομειώσεις των ημερών κατά τη διάρκεια της μακραίωνης ιστορίας των αγώνων.

Οι Ολυμπιάδες χρησιμοποιήθηκαν ως βάση γενικής χρονολογήσεων και αντικατέστησαν τις επιμέρους τοπικές χρονολογήσεις. Το σύστημα αυτό πλεονεκτούσε απέναντι στα τοπικά συστήματα χρονολογήσεως γιατί είχε πανελλήνιο χαρακτήρα και ήταν γνωστό σε όλο τον ελληνικό κόσμο.

Κάθε Ολυμπιάδα έπαιρνε την ονομασία της από τον νικητή σταδιοδρόμο και τον αύξοντα αριθμό της με βάση την πρώτη Ολυμπιάδα. Η αρίθμηση των Ολυμπιάδων έγινε από τον σοφιστή Ιππία τον Ηλείο, γύρω στα 400 π.Χ., ο οποίος πιθανόν να χρησιμοποίησε αρχαία του Ιερού ή ακόμα και προφορικές παραδόσεις. Ο Αριστοτέλης, αλλά και αργότερα ο Ερατοσθένης, καθώς και φλέγων από της Τράλλεις και ο Ιούλιος Αφρικανός συμπλήρωσαν τον κατάλογο του Ιππία με τις Ολυμπιάδες των επόμενων αιώνων.

Β. Ο θεσμός της εκχειρίας

Η λέξη εκχειρία σημαίνει διακοπή των εχθροπραξιών, ανακωχή. Ήταν ένας θεσμός που προέβλεπε την αναστολή των εχθροπραξιών για ένα καθορισμένο χρονικό διάστημα, το οποίο άρχιζε με την αναγγελία των αγώνων.

Ο θεσμός αυτός καθιερώθηκε με την ιερή συνθήκη ανάμεσα σε τρεις βασιλείς, τον Ιφίτο των Ηλείων, τον Κλεοσθένη των Πισατών και τον Λυκούργο της Σπάρτης. Πόσο διαρκούσε η εκχειρία δεν είναι γνωστό με βεβαιότητα. Πάντως αρχικά ήταν ένας μήνας και αργότερα τρεις.

Κατά το διάστημα της εκχειρίας οι αθλητές, οι συγγενείς τους και οι απλοί προσκυνητές μπορούσαν να ταξιδέψουν άφοβα για να δουν τους πολυθρύλητους αγώνες και να επιστρέψουν έπειτα στην πατρίδα τους με ασφάλεια. Χάρη στο θεσμό αυτό, το Ιερό της Ολυμπίας απέκτησε τεράστιο κύρος και φήμη.

Η αναγγελία των αγώνων γινόταν με σπονδοφόρους. Οι σπονδοφόροι ήταν ποιητές της Ηλίδας, που στεφανωμένοι με κλαδιά ελιάς και κρατώντας το ραβδί του κήρυκα στο χέρι, έφερναν από πόλη σε πόλη σε όλο τον ελληνικό κόσμο το μήνυμα της ιερής εκχειρίας, της οποίας ήταν και εγγυητές.

Για τους όρους της εκχειρίας δεν υπάρχουν ακριβείς και σαφείς μαρτυρίες, γιατί κανένας από τους αρχαίους συγγραφείς δεν αναφέρει λεπτομέρειες. Από τις διάφορες περιπτώσεις παραβιάσεως της εκχειρίας μπορούμε να συμπεράνουμε τους κυριότερους από αυτούς.

Κατά την εκχειρία:

1. Σταματούσε κάθε εχθροπραξία και επιτρεπόταν ελεύθερα η προσπέλαση στη χώρα της Ηλείας, που κηρυσσόταν ουδέτερη και απαραβίαστη. Επιπλέον όσοι επιθυμούσαν να παρακολουθήσουν ή να πάρουν μέρος στους αγώνες ήταν ελεύθεροι να περάσουν ακόμα και από χώρες με τις οποίες η πατρίδα τους βρισκόταν σε πόλεμο.
2. Απαγορευόταν αυστηρά η είσοδος στην Ηλεία σε οποιανδήποτε οπλισμένο ή σε ομάδα στρατού.
3. Απαγορευόταν η εκτέλεση οποιασδήποτε θανατικής ποινής.

Η σπουδαιότητα της εκχειρίας ήταν ότι σαν ελεύθερος θεσμός είχε αναγνωριστεί συνειδητά από όλους τους Έλληνες και είχε γίνει σεβαστός. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι μέσα στα 1200 περίπου χρόνια ζωής των Ολυμπιακών αγώνων, οι παραβιάσεις που έγιναν ήταν ελάχιστες και ασήμαντες.

Γ. Οι θεατές των αγώνων

Από τα πέρατα του ελληνικού κόσμου έρχονταν θεατές για να προσφέρουν θυσίες στους θεούς και στους ήρωες και να παρακολουθήσουν τους αγώνες της Ολυμπίας. Όλοι είχαν δικαίωμα να παρακολουθήσουν τους αγώνες, ακόμα και οι δούλοι, εκτός από τις παντρεμένες.

Οι Ηλείοι που με μεγάλη προσοχή οργάνωναν τους αγώνες δεν ανελάμβαναν τη στέγαση και τη διατροφή τους πλήθους που συνέρεε εκεί. Μόνο το 4^ο αιώνα χτίστηκε το Λεωνίδαίο, ξενώνας για τους επίσημους ξένους. Το πλήθος έμενε στο ύπαιθρο.

Πολύ σοβαρό ήταν το πρόβλημα του νερού, δηλαδή να ξεδιψάσουν οι χιλιάδες θεατές που παρακολουθούσαν τους αγώνες στα μέσα του καλοκαιριού. Φαίνεται ότι η έλλειψη αντιμετωπιζόταν, ως ένα βαθμό τουλάχιστον, από τις διάφορες πηγές και τα πολυάριθμα πηγάδια που άνοιγαν κυρίως κοντά στους αγωνιστικούς χώρους, το στάδιο και τον ιππόδρομο. Αργότερα, ο Ηρώδης ο Αττικός έδωσε οριστική λύση στο πρόβλημα κατασκευάζοντας ένα μεγάλο υδραγωγείο.

Δ. Αποκλεισμός των γυναικών

Μια αυστηρότατη διάταξη, που μένει ως σήμερα ανεξήγητη, είναι αυτή που απαγόρευε στις γυναίκες να μπαίνουν στο στάδιο και να παρακολουθούν τους αγώνες. Το πιο παράδοξο είναι ότι η απαγόρευση δεν είχε ισχύ για τις νέες κοπέλες.

Μόνο μια γυναίκα παρακολουθούσε τους αγώνες καθισμένη πάνω στο βωμό, που βρισκόταν αντίκρυ στους θώκους των Ελλανοδικών, μέσα στο στάδιο. Ήταν η ιέρεια της Δήμητρας Χαμύνης, στην οποία δινόταν αυτό το τιμητικό αξίωμα από τους Ηλείους κάθε τέσσερα χρόνια. Έτσι η Ρήγιλλα, η γυναίκα του Ηρώδη του Αττικού, που ευεργέτησε την Ολυμπία με την κατασκευή του υδραγωγείου, εκλέχτηκε από τους Ηλείους, ιέρεια της Δήμητρας Χαμύνης για να μπορέσει να μπει στο στάδιο και να παρακολουθήσει τους αγώνες.

Η τιμωρία στις γυναίκες που θα παρέβαιναν τον απαγορευτικό νόμο, όπως λέει ο Πausανίας ήταν αυστηρή: Όσες θα τολμούσαν να παρευρεθούν στους αγώνες, θα τις γκρέμιζαν οι Ηλείοι από τους ψηλούς, απόκρημνους βράχους τους όρους Τυπαίου.

Η μόνο που παραβίασε το νόμο και δεν τιμωρήθηκε ήταν η Καλλιπάτειρα, η κόρη του Διαγόρα που ήταν κόρη, αδελφή και μητέρα Ολυμπιονικών. Μετά το θάνατο του άντρα της ανέλαβε την ιδιαίτερη φροντίδα της προετοιμασίας του γιου της και τον έφερε στην Ολυμπία να αγωνιστεί. Μεταμφιέστηκε τέλεια σε άντρα και μπήκε στο στάδιο. Όταν ο γιος της Πεισίροδος, νίκησε, η Καλλιπάτειρα όρμησε στο στίβο πηδώντας το περίφραγμα που είχαν για τους γυμναστές και χωρίς να το καταλάβει της έπεσαν τα ρούχα. Έτσι φανερώθηκε πως ήταν γυναίκα. Οι Ελλανοδικές όμως τιμώντας τον πατέρα της, τα αδέρφια της και το γιο της, που είχαν όλοι νικήσει στους Ολυμπιακούς Αγώνες, την άφησαν ελεύθερη και ατιμώρητη.

Παρ' όλο που οι γυναίκες αποκλείονταν από τους αγώνες, υπήρχε περίπτωση να αναγορευτούν νικήτριες. Αυτό γινόταν στους ιππικούς αγώνες, όπου νικητής στεφόταν όχι ο ηνίοχος ή ο ιππέας, αλλά ο ιδιοκτήτης του αλόγου ή του άρματος.

Ε. Το δικαίωμα συμμετοχής των αθλητών.

Η συμμετοχή στους Ολυμπιακούς Αγώνες δεν ήταν ελεύθερη. Υπήρχαν περιορισμοί που τους τηρούσαν με μεγάλη αυστηρότητα. Πριν απ' όλα οι αγωνιστές έπρεπε να είναι Έλληνες. Στους βαρβάρους απαγορευόταν η συμμετοχή. Ακόμα, δεν επιτρεπόταν να πάρουν μέρος οι δούλοι. Έπειτα από την υποδούλωση της χώρας στους Ρωμαίους, η διάταξη για τη συμμετοχή μόνο Ελλήνων έπαψε να ισχύει και οι Ρωμαίοι γίνονταν δεκτοί.

Μια διάταξη που οι Ηλείοι την τηρούσαν αυστηρά, ήταν πως οι αθλητές έπρεπε να πάνε στην Ολυμπία ένα μήνα πριν την έναρξη των αγώνων για να προπονηθούν κάτω από την επίβλεψη των Ηλείων κριτών και ακόμη να αποδείξουν ότι είχαν προπονηθεί τους τελευταίους δέκα μήνες. Σε περίπτωση που

ένας αθλητής, δεν έφτανε έγκαιρα στην Ολυμπία, έπρεπε να δικαιολογήσει την αργοπορία του.

Από τους αγώνες αποκλείονταν όσοι είχαν διαπράξει φόνο ή είχαν κλέψει από ναό, αλλά και όσοι είχαν παραβιάσει την εκεχειρία, είτε άτομα ήταν αυτοί είτε πόλεις.

Έτσι η Σπάρτη το 420 π. Χ. αποκλείστηκε από τους αγώνες και τιμωρήθηκε με πρόστιμο 2000 μνας γιατί είχε επιτεθεί στο Λέπρεο κατά τη διάρκεια της εκεχειρίας.

Κάθε αθλητής δήλωνε την προέλευση του και καταγραφόταν. Είχαν όμως οι αθλητές το δικαίωμα να δηλωθούν σαν πολίτες άλλης πόλης. Αυτό μπορούσαν να το κάνουν, όταν ήθελαν να τιμήσουν τον άρχοντα μιας πόλης με τον οποίο τους συνέδεε φιλία ή αισθάνονταν υποχρεωμένοι απέναντι τους. Επίσης, όταν άλλη πόλη τους πρόσφερε δώρα και τιμές ή και κάποτε, όταν τους είχε διώξει η πατρίδα τους, για να τους τιμωρήσει ή να τους εκδικηθεί.

ΣΤ. κριτές, Ελλανοδίκες και προσωπικό των Ιερών.

Στους μυθικούς χρόνους, ο αθλοθέτης των αγώνων ήταν και ο κριτής, όπως ο Ηρακλής, ο Πέλοπας, ο Αχιλλέας κλπ. Μόνο στην 50^η Ολυμπιάδα, δηλαδή το 584 π.Χ., έγιναν δύο οι αθλοθέτες η Ελλανοδίκες. Αργότερα οι Ελλανοδίκες έγιναν εννιά. Από αυτούς τρεις απέβλεπαν τους ιππικούς αγώνες, τρεις το πένταθλο και οι υπόλοιποι τα άλλα αγωνίσματα. Από τότε ο αριθμός τους κυμαινόταν σε συσχετισμό με την αυξομείωση με το κράτος των Ηλείων. Στην 103^η Ολυμπιάδα οι Ελλανοδίκες έγιναν δώδεκα, όσες ήταν και οι φυλές των Ηλείων. Όμως από την επόμενη, μετά τον πόλεμο που είχαν οι Ηλείοι με τους Αρκάδες, ο αριθμός των Ελλανοδικών περιορίστηκε στους οκτώ, ίσως γιατί μετά την ήττα των Ηλείων σ' αυτό τον πόλεμο μέρος από τη χώρα τους αποσπάστηκε και έτσι λιγότεψαν οι φυλές που την αποτελούσαν. Οριστικά οι Ελλανοδίκες έγιναν δέκα από την 108^η Ολυμπιάδα (384 π.Χ.) και φθίνειται ότι τόσοι έμειναν ως το τέλος, γιατί τόσοι αναφέρονται από τον Πausανία και τον Φιλόστρατο.

Στην αρχή ο θεσμός των Ελλανοδικών ήταν κληρονομικός και ισόβιος. Όταν όμως οι ελλανοδίκες έγιναν περισσότεροι, πιθανόν μετά το 584 π.Χ., η εκλογή τους γινόταν με κλήρο ανάμεσα σε όλους του Ηλείους πολίτες. Οι Ελλανοδίκες εκλέγονταν για μια Ολυμπιάδα και η εκπαίδευση τους διαρκούσε δέκα μήνες. Το διάστημα που έμεναν στην Ηλιδα κατοικούσαν στον Ελλανοδικαίωνα, μεγάλο κτίριο στην αγορά της Ηλιδας. Εκεί διδάσκονταν από τους νομοφύλακες τα καθήκοντα τους, καθώς και τις διατάξεις που όριζαν τη διεξαγωγή των αγωνισμάτων. Τον τελευταίο μήνα πριν από τους αγώνες, παρακολουθούσαν τις προπονήσεις των αθλητών και φαίνεται πως τότε έκαναν την τελική επιλογή.

Οι ελλανοδίκες μπορούσαν να επιβάλλουν ποινές χρηματικές και σωματικές και να αποκλείσουν αθλητές από τους αγώνες. Έργο τους επίσης ήταν η απονομή βραβείων. Η απόφαση τους ήταν σοβαρή και ανέκκλητη. Αν κανένας αθλητής είχε την εντύπωση που αδικήθηκε, μπορούσε να προσφύγει στη Βουλή των Ηλείων. Η Βουλή, που συνεδρίαζε κατά τη διάρκεια των αγώνων στο βουλευτήριο της Ολυμπίας, είχε την δυνατότητα να τιμωρήσει τον Ελλανοδίκη για λανθασμένη απόφαση, δεν είχε όμως το δικαίωμα να ακυρώσει την απόφαση του.

Ένα άλλο σημείο που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ότι οι Ελλανοδίκες είχαν μεγάλη ελευθερία στην εξάσκηση των καθηκόντων τους. Υπήρχαν βέβαια γενικοί

κανόνες, σύμφωνα με τους οποίους έκριναν και αποφάσιζαν, αλλά αυτοί δεν ήταν δεσμευτικοί, ούτε περιοριστικοί ως προς τις λεπτομέρειες.

Οι ελλανοδίκες είχαν βοηθούς στο έργο τους. Τον αλυτάρχη και τους αλύτας, που ήταν υπεύθυνοι για την ομαλή διεξαγωγή των αγώνων και τους μαστιγοφόρους ή ραβδούχους που εκτελούσαν τις αποφάσεις τους.

Εκτός από αυτούς στο Ιερό της Ολυμπίας υπηρετούσε τις ημέρες των αγώνων πολυάριθμο προσωπικό από ιερείς και υπαλλήλους καθώς και το κατώτερο προσωπικό.

Z. Το έπαθλο

Οι Ολυμπιακοί αγώνες ήταν στεφανίτες: το μοναδικό βραβείο, το άθλο, για τους νικητές στην Ολυμπία ήταν ένα στεφάνι από κλαδί αγριελιάς, ο κότινος. Σύμφωνα με το τοπικό μύθο στην Ηλεία, οι αγριελιές βαστούσαν από την ελιά που φύτεψε ο Ηρακλής στο γυμνό τόπο του Κρονίου.

Σύμφωνα με την παράδοση, τον κότινο τον καθιέρωσε σαν έπαθλο ο Ιφίτος, ύστερα από χρησμό του μαντείου των Δελφών. Ο κότινος κοβόταν πάντα από την ίδια γέρικη αγριελιά, την Καλλιστέφανο, που φύτρωνε δεξιά από τον οπισθόδρομο του ναού του Δία. Ένα άτομο που η μητέρα του και ο πατέρας του βρίσκονταν στη ζωή, έκοβε με χρυσό ψαλίδι τόσα κλαδιά από το δέντρο όσα ήταν και τα αγωνίσματα. Τα πήγαινε μέσα στο ναι της Ήρας και τα ακουμπούσε πάνω σε μια χρυσελεφάντινη τράπεζα με παραστάσεις των αγωνισμάτων. Από εκεί τα έπαιρναν οι Ελλανοδίκες για τη στέψη των νικητών.

Από την εποχή του Μ. Αλεξάνδρου και μετά έδιναν στους αθλητές αμέσως μετά τη νίκη ένα κλαράκι από φοίνικα και μ' αυτό στο χέρι πήγαινα οι νικητές στην επίσημη τελετή της στέψεως την Πέμπτη ημέρα.

Είναι γνωστό ακόμη πως για βραβείο χρησιμοποιούσαν πορφυρές, μάλλινες ταινίες, που τις έδεναν στο μέτωπο. Οι ανίες αυτές, ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένες στην αρχαιότητα και μ' αυτές στόλιζαν Ιερά αντικείμενα. Η δύναμη της ταινίας επιτεινόταν με το κόκκινο χρώμα και μεταβιβαζόταν σ' αυτόν που τη φορούσε.

Η ηθική σημασία της βραβεύσεως στην Ολυμπία ήταν ανυπολόγιστη. Οι αγωνιστές αγωνίζονταν με ευθύτητα, με τιμιότητα και με αξιοπρέπεια μπροστά στα μάτια της συναγμένης Ελλάδας για να αποκτήσουν ένα απλό στεφάνι, πολυτιμότερο όμως από οποιοδήποτε πλούτο.

6. Οι αγωνιστικές διατάξεις:

Οι Ηλείοι έκανα μεγάλες προσπάθειες για να διατηρούν και να οξύνουν το ενδιαφέρον όλων των Ελλήνων για τους αγώνες και αυτό το πετύχαιναν με την αυστηρή τήρηση των αγωνιστικών διατάξεων και με την αμερόληπτη κρίση τους.

Γι' αυτό το λόγο συγκέντρωναν τους Ελλανοδίκες δέκα μήνες πριν για να τους εκπαιδεύσουν. Έχει αποδειχτεί ότι όλοι οι Έλληνες σέβονταν και τηρούσαν τους κανονισμούς με ευλάβεια. Τις διατάξεις αυτές που ίσχυαν στους αγώνες της Ολυμπίας ο Πίνδαρος τις αποκαλεί θεμιτές... Διός, δηλαδή διαταγμένες από το Δία.

A. Ηλικία των αγωνιστών

Έργο των Ηλείων κριτών ήταν να εξετάσουν με αυστηρότητα την ηλικία των υποψήφιων αγωνιστών για να ξεχωρίσουν τους παίδες. Οι πολύ μικρής ηλικίας, αποκλείονταν από τους αγώνες και των παιδων ακόμα, ενώ οι μεγαλύτεροι κατατάσσονταν στους άνδρες και σ' αυτή την κατηγορία μπορούσαν αν ήθελαν να αγωνιστούν. Όσοι έπαιρναν μέρος στους αγώνες αμέσως μετά την συμπλήρωση της παιδικής ηλικίας, μετείχαν σαν άνδρες εκ παιδων.

Το δικαίωμα των Ελλανοδίκων στην Ολυμπία για την κατάταξη των αθλητών κατά ηλικίες και για την πρόκριση ή τον αποκλεισμό τους ήταν απεριόριστο. Ανάλογα με την εμφάνιση του νέου από τα 12 ως 18 χρόνια του οι Ελλανοδίκες έκριναν σε ποια κατηγορία θα συμμετείχε.

B. Αποχώρηση αγωνιστή

Ο αγωνιστής που είχε γίνει δεκτός στους αγώνες δεν μπορούσε να αποσυρθεί ούτε να παραιτηθεί. Πρέπει να σημειώσουμε πως η περίπτωση αυτή αφορούσε τον αθλητή εκείνο που είχε προκριθεί και είχε κληρωθεί μαζί με άλλον σε ζευγάρι.

Γ. Εφεδρος

Μαζί με τις άλλες αγωνιστικές διατάξεις ίσχυε και μια άλλη, ανεξήγητη σήμερα και ξένη στην αγωνιστική μας νοοτροπία, η διάταξη για την εφεδρεία. Συνέβαινε κάποτε στα αγωνίσματα όπου οι αθλητές κληρώνονταν για να αγωνιστούν σε ζευγάρια, όπως στην πάλη, στην πυγμή, στο παγκράτιο και ίσως και στο πένταθλο, να περίσσευε ένας αθλητής μόνος, χωρίς ανταγωνιστή. Αυτός δεν αποκλειόταν, όπως θα μπορούσε κανείς να φανταστεί, αλλά αντίθετα ήταν ο τυχερός της κλήρωσης, γιατί θα αγωνιζόταν με τον τελευταίο νικητή.

Αυτόν τον έλεγαν έφεδρο και ήταν τυχερός, γιατί θα συναντούσε στον τελικό αγώνα, ξεκούραστος αυτός, τον κατάκοπο από τους προηγούμενους αγώνες αθλητή που θα έφτανε στο τελικό.

Δ. Γυμνικοί

Μετά το επεισόδιο της κόρης του Διαγόρα, Καλλιπάτειρας το 388 π.Χ., που ήδη αναφέρθηκε, θεσπίστηκε να μπαίνουν οι γυμναστές γυμνοί στο στάδιο κατά τη διάρκεια των αγώνων.

Ο Φιλόστρατος πιστεύει ότι τη γύμνωση στους προπονητές την επέβαλαν οι Ηλείοι, γιατί ήθελαν και τους γυμναστές καλογυμνασμένους και δυνατούς, ζωντανά παραδείγματα για τους αθλητές και ικανούς να αντέχουν στην μεγάλη ζέση της Ολυμπίας.

Ε. Παραβιάσεις διατάξεων – ποινές

Οι κανονισμοί σπάνια παραβιάστηκαν στη μακρόχρονη ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων. Ελάχιστες φορές ακούνε για ποινές που επιβλήθηκαν σε αθλητή γιατί αντικανονική λαβή ή χτύπημα προξένησε το θάνατο του αντιπάλου του. Ανάμεσα στα ελάχιστα παραδείγματα είναι του πύκτη Διογνήτου από την Κρήτη, που σκότωσε κατά τη διάρκεια του αγώνα τον αντίπαλο του, Ηρακλή. Οι Ελλανοδίκες του αρνήθηκαν τον κότινο και τον έδιωξαν από την Ολυμπία.

Οι ποινές ήταν τριών ειδών: χρηματικό πρόστιμο, αποκλεισμός από τους αγώνες και σωματικές ποινές. Τις ποινές τις επέβαλλαν οι Ελλανοδίκες, ενώ ο αλυτάρχης με τους άλυτες και οι ραβδούχοι ανελάμβαναν την εκτέλεση τους. Η μαστίγωση ήταν από τις ελαφρότερες ποινές και επιβαλλόταν για μικρά παραπτώματα και συνηθέστερα κατά τη διάρκεια των αγώνων.

Από το χρηματικό ποσό που επιβαλλόταν σαν πρόστιμο στους παραβάτες ένα μέρος πήγαινε στο ταμείο του θεού και άλλο μέρος υπέρ του αδικημένου αγωνιστή, αν υπήρχε τέτοια περίπτωση. Είναι βέβαιο πως τα πρόστιμα τα πλήρωναν οι παραβάτες, γιατί ήξεραν ότι οι κυρώσεις ήταν αυστηρές. Μάλιστα αν ο αθλητής δεν είχε τη δυνατότητα να πληρώσει, ανελάμβανε την ευθύνη η πόλη του, για να μην αποκλειστεί από τους αγώνες. Από τα χρήματα των προστίμων, κατασκευάζονταν αγάλματα του Δία, που τα έλεγαν Ζάνες.

ΣΤ. Η προετοιμασία

Την άσκηση των αθλητών παρακολουθούσαν υποχρεωτικά και οι γυμναστές. Ο τρόπος προγυμνάσεως και το είδος των ασκήσεων ήταν καθορισμένα, όχι από τον προγυμναστή, αλλά από τον ελλανοδίκη, με απόλυτη πρωτοβουλία και χωρίς να δεσμεύεται. Και όχι μόνο για τον αθλητή, αλλά και για τον γυμναστή έχει στην διάθεση του ο Ελλανοδίκης μαστίγιο που το χρησιμοποιεί αν τύχει να γίνει κάτι αντίθετο παό τις εντολές του.

Η προετοιμασία για τους αγώνες ήταν μια δοκιμασία, όχι μόνο σωματική, αλλά και ψυχική. Στην Ηλιδα κάθε αθλητής ακολουθούσε πρόγραμμα καθορισμένης εργασίας και διαίτας. Και εκεί κατά τη διάρκεια αυτής της προετοιμασίας, οι άρχοντες των αγώνων έκριναν τους αγωνιστές, το χαρακτήρα και το ήθος τους, τις δυνάμεις τους, την αντοχή, την καρτερία, τις ικανότητες και την τέχνη τους και ξεχώριζαν όσους θεωρούσαν ικανούς να παρουσιαστούν μπροστά στο πανελλήνιο κοινό του σταδίου και να προσφέρουν θέαμα άξιο για την Ολυμπία, καθώς και για την ιστορία και φήμη της.

7. Το αθλητικό ιδεώδες και οι Ρωμαίοι

Κρίσιμη για τον αθλητισμό και το αθλητικό ιδεώδες ήταν η εποχή που ακολούθησε μετά την υποδούλωση της Ελλάδας στους Ρωμαίους, το 146 π.Χ. Σ' αυτό το διάστημα γενική ήταν η οικονομική, ηθική και κοινωνική κατάρπωση. Οι περισσότεροι τοπικοί αγώνες διακόπηκαν και οι πανελλήνιοι ήταν σε μααρασμό.

Ωστόσο δύο παράγοντες βοήθησαν σημαντικά για να διατηρηθεί ζωντανό το αθλητικό ιδεώδες στα δύσκολα για τον Ελληνισμό αυτά χρόνια. Ο πρώτος ήταν η

ακτινοβολία των πανελλήνιων αγώνων. Οι Ρωμαίοι, παρ' όλη την περιφρονητική τους στάση απέναντι στο αθλητισμό και τα αθλητικά ήθη των Ελλήνων, δεν τους κατήγγησα, ίσως αποβλέποντας στην πολιτική εξυπηρέτηση που θα μπορούσαν να τους προσφέρουν. Ο δεύτερος ήταν η διατήρηση του θεσμού του γυμνασίου. Ύστερα από τη Ρωμαϊκή κατάκτηση οι υπόδουλοι Έλληνες με τη λίγη αυτονομία όπου τους άφησαν οι Ρωμαίοι συσπειρώθηκαν γύρω από το γυμνάσιο και συνέχισαν στο χώρο του τις αθλητικές, πνευματικές και κοινωνικές τους δραστηριότητες, όσο φυσικά επέτρεπαν οι νέες συνθήκες.

Στα χρόνια αυτά μεγάλη δοκιμασία για το κύρος γενικά των αγώνων και ιδίως της Ολυμπίας, ήταν η λεηλασία της από τον Σύλλα. Λεηλάτησε τους θησαυρούς του Ιερού, όπως άλλωστε και της Επιδάουρου και των Δελφών, για να εξασφαλίσει τους απαραίτητους πόρους στον πόλεμο κατά του Μιθριδάτη.

Ο Σύλλας αποφάσισε μάλιστα να μεταφέρει τους Ολυμπιακούς αγώνες στην Ρώμη και οργάνωσε εκεί την 175^η Ολυμπιάδα (80 π.Χ.) από την παρακμή που θα περιπέσει τότε η Ολυμπία, θα αναλάβει μετά το 31 π.Χ., στην εποχή του Αυγούστου.

Ρωμαίου αυτοκράτορες και αξιωματούχοι δείχνουν ποικιλότητα το ενδιαφέρον τους για το Ιερό και τους αγώνες, στα πλαίσια του πολιτικού τους προγράμματος στον Ελληνικό χώρο.

Η πρώτη σοβαρή καταστροφή των μνημείων έγινε όταν, μπροστά στην επιδρομή των Ερούλων επιδρομέων (267π.Χ.), που τελικά δεν έφτασαν ως το Ιερό, κατασκευάστηκε βιαστικά τείχος για να προστατευτούν οι πολυτιμότεροι θησαυροί (κυρίως το χρυσελεφάντινο άγαλμα του Διός). Το τείχος αυτό χτίστηκε με υλικό των υπολοίπων οικοδομών που βρίσκονταν μέσα και έξω από το Ιερό, τα οποία αφαιρέθηκαν για το σκοπό αυτό (εκτός από το ναό της Ήρας).

Το Ιερό διατηρήθηκε ακόμα έναν αιώνα, κατά τον οποίο γίνονταν και κάποιες επισκευές. Η Ολυμπία ξαναβρήκε την παλιά της λαμπρότητα. Ο ναός του Δία και άλλα οικοδομήματα αναστηλώθηκαν και βελτιώθηκε η οργάνωση των αγώνων. Από παντού έσπευδαν αθλητές, που μετά τις νίκες τους αφιέρωναν τα αγάλματα τους. Αλλά και οι διάφοροι ισχυροί έστελναν αναθήματα και έστηναν τους ανδριάντες τους.

8. Κατάργηση των αγώνων

Το 267 μ.Χ. σταματούν οι κατάλογοι των ολυμπιονικών. Από αυτή τη χρονολογία και ως το 361, καθώς δεν υπάρχουν κατάλογοι ολυμπιονικών, δεν έχουμε καμιά βεβαιότητα για την διεξαγωγή αγώνων. Ωστόσο από τη συντήρηση των κτιρίων και την αναδιαμόρφωση των χώρων αυτή την εποχή, όπως βεβαιώνουν τα ανασκαφικά δεδομένα, προκύπτει ότι μάλλον συνεχίστηκαν οι αγώνες ύστερα από μια μικρή αναστολή. Οι αγώνες της Ολυμπίας όμως πριν ακόμα καταργηθούν επίσημα με το διάταγμα του αυτοκράτορα Θεοδοσία Α' το 393 μ.Χ. είχαν ήδη εκφυλιστεί.

Οι αθλητικοί αγώνες συνεχίστηκαν στις ελληνικές πόλεις της Ανατολής και μάλιστα στην Αντιόχεια, όπου τελούνταν ως το 510 μ.Χ., το χρόνο που απαγόρευσε την τέλεση τους ο αυτοκράτορας Ιουστίνος. Αυτή ήταν και η τελευταία αδύναμη παρουσία στο χώρο του αθλητισμού. Χωρίς το στήριγμα της αρχαίας θρησκείας, απομακρυσμένος από τις μυθικές τους ρίζες, στα χέρια κυρίως επαγγελματιών, ο αθλητισμός δεν άντεξε στα χτυπήματα της νέας θρησκείας, του Χριστιανισμού, ταύτιζε τους αθλητικούς αγώνες και τις αθλητικές γιορτές με τη λατρεία των Ολύμπιων θεών.

9. Αναβίωση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων

Η αναγέννηση στη Δύση και η αναβίωση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων το 1896 στην Αθήνα στηρίχτηκαν, στις ακατάλυτες αξίες, στις συνιστώσες της Ολυμπιακής αρετής. Το πρώτο Ολυμπιακό συνέδριο διοργανώθηκε στο Παρίσι το 1894 με πρωτοβουλία του Πιερ Ντε Κουμπερτέν. Η πρόθεση του ήταν να αναβιώσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες, να τους εκλαϊκεύσει μέσω της πρακτικής του αθλητισμού ως εξέχοντος παράγοντος της υγείας και της αρμονικής ανάπτυξης του ατόμου και να προάγει την καλή θέληση των λαών ανεξαρτήτως εθνικότητας, φυλής, θρησκευτικής πίστης και πολιτικών πιστεύω.

Σήμερα, είναι παγκόσμια αποδεκτό ότι η σημασία και αξία του θεσμού των Ολυμπιακών αγώνων παραμένει αναντικατάστατη, αξεπέραστη και ανεξίτηλη στο πέρασμα των αιώνων. Είναι μια αξία που κάτω και μέσα στη δύναμη της ενώνονται όλοι οι άνθρωποι ανεξάρτητα από τη φυλή, τη θρησκεία, την κοινωνική δομή, γιατί αποκαλύπτει μία δύναμη η σύζευξης και άρμωσης των ανθρώπων.

Στη σύγχρονη η κοινωνία η ανάπτυξη και διάδοση της Ολυμπιακής ιδέας είναι περισσότερο από ποτέ αναγκαία. Και τούτο διότι αυτή εκφράζει τις μεγάλες αξίες της ζωής, όπως είναι η δημοκρατία, η ειρήνη, η πίστη στην ελευθερία, η ευγενής άμιλλα, ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και η επίτευξη υψηλών επιδόσεων στον αγώνα της ζωής.

Κεφάλαιο 2^ο

Επηρεασμός προηγούμενων χωρών διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων:

1. Γενικά για τα οφέλη Ολυμπιακών Αγώνων

Η τέλεση των Ολυμπιακών αγώνων σε μια πόλη θεωρείται ως το μεγαλύτερο αθλητικό γεγονός του κόσμου, άλλα και είναι ένα σημαντικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό γεγονός, όπου η κατάλληλη αξιοποίηση του θα επιφέρει μακρόχρονες ευεργετικές επιπτώσεις σε ολόκληρη τη χώρα.

Οι οικονομικές επιπτώσεις από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων είναι μακρόχρονες και δε περιορίζονται στο διάστημα των δύο εβδομάδων που διαρκούν οι αγώνες, αλλά στο διάστημα μιας δεκαετής προετοιμασίας, συμπεριλαμβανομένου και του χρόνου για τη σύνταξη του φακέλου της υποψηφιότητας τους.

Οι οικονομικές επιπτώσεις διαρκούν πολλά χρόνια μετά τους αγώνες. Η εμπειρία των πόλεων που έχουν τελήσει Ολυμπιακούς αγώνες έχει δείξει ότι ο σωστός προγραμματισμός και η σωστή προβολή είναι δύο παράγοντες ανάπτυξης για μια μακρόχρονη περίοδο. Η ανάπτυξη αυτή επιφέρει αύξηση στην τουριστική κίνηση, που έχει διάρκεια πολύ μεγαλύτερη από τους αγώνες.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες μπορούν να αναλυθούν ως μια θετική διαταραχή της ζήτησης, η οποία αρχίζει από τη χρονική περίοδο που ανατίθενται οι αγώνες στην πόλη και τελειώνει με την τέλεση των αγώνων. Οι δαπάνες κατασκευής των έργων υποδοχής, οι αφίξεις αλλοδαπών τουριστών και οι πωλήσεις εισιτηρίων και τηλεοπτικών δικαιωμάτων των αγώνων, αποτελούν πηγές αύξησης της συνολικής ζήτησης.

2. Λος Άντζελες (1984)

Η μεγαλύτερη, ίσως, προσφορά των Ολυμπιακών Αγώνων που έγιναν στο Λος Άντζελες το 1984, είναι ότι έγινε πλέον συνείδηση σε όλους ότι ένα μεγάλο αθλητικό γεγονός μπορεί να μη έχει μεγάλη οργανωτική επιτυχία χωρίς ταυτόχρονα έχει οικονομικές απώλειες. Το αντίθετο μάλιστα. Οι αγώνες μπορεί να αφήνουν και κέρδη. Κύρια πηγή εσόδων ήταν τα τηλεοπτικά δικαιώματα που για τους αγώνες του Λος Άντζελες έφτασαν στα 22 εκατομμύρια δολάρια. Οι αγώνες χρηματοδοτήθηκαν από ιδιωτικά κεφάλαια, και επέφεραν σημαντικά κέρδη στους διοργανωτές. Αξίζει να σημειωθεί ότι η επιτυχία του Λος Άντζελες κατέστη δυνατή με τις αλλαγές του καταστατικού της ΔΟΕ, που έδωσε νέες δυνατότητες εμπορευματοποίησης.

Στο Λος Άντζελες ταξίδεψαν 400 χιλιάδες θεατές για να παρακολουθήσουν τους αγώνες, αντί 625 χιλιάδων που είχαν αρχικά προβλέψει. Ακόμα και οι πωλήσεις των εισιτηρίων ήταν κάτω του αναμενόμενου. Μόνο το 75 % των εισιτηρίων είχαν πουληθεί και φυσικά πολύ λιγότερα χρησιμοποιήθηκαν.

Εκείνο, όμως, που είχε ενδιαφέρον είναι ότι η πλειοψηφία των επισκεπτών δεν έμενε σε καταλύματα, άλλα σε φίλους ή σε οικογένειες.

Η μέση διαμονή ήταν έξι ημέρες, όταν οι αγώνες είχαν διάρκεια δεκαέξι μέρες. Εκείνο που είναι σημαντικό ένα ότι η καταναλωτική συμπεριφορά των επισκεπτών των αγώνων ήταν διαφορετική από τη συνηθισμένη τουριστική συμπεριφορά, ιδιαίτερα στα εστιατόρια και άλλου είδους διασκέδαση που μπορεί να προσφέρει μια πόλη. Την περίοδο των αγώνων στο Λος Άντζελες δεν παρατηρήθηκε καμία ιδιαίτερη κίνηση στον κύκλο εργασιών των υπηρεσιών που συνήθως καταναλώνουν οι τουρίστες. Η τηλεοπτική κάλυψη των αγώνων είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του διαθέσιμου χρόνου για άλλες δραστηριότητες εκ μέρους των επισκεπτών.

3. Βαρκελώνη {1992}

Ο Πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, στην τελετή λήξης των Ολυμπιακών Αγώνων της Βαρκελώνης το 1992, είπε ότι: «ήταν χωρίς αμφιβολία οι καλύτεροι αγώνες στην Ολυμπιακή ιστορία» και αναμφίβολα κανείς δεν μπορούσε να τον κατηγορήσει ότι μεροληπτούσε υπέρ της πόλης τους. Από κάθε άποψη, οι αγώνες αυτοί ήταν παράδειγμα προς μίμηση. Και δεν είναι λίγες οι πόλεις που θα ήθελαν τις ίδιες επιδόσεις.

Η Βαρκελώνη θεωρείται ότι οργάνωσε τους καλύτερους Ολυμπιακούς Αγώνες της σύγχρονης εποχής, τόσο από αγωνιστικής όσο και από οργανωτικής πλευράς.

Οι αγώνες άλλαξαν τις τουριστικές δυνατότητες της Βαρκελώνης που από τη αφάνεια έγινε μία από τις σημαντικότερες πόλεις τουριστικού προορισμού της Ευρώπης και τόπος διεθνών εμπορικών και επιστημονικών συναντήσεων. Αρκεί να αναφερθεί ότι του 1997 στη Βαρκελώνη έγιναν 1000 συνέδρια και διεθνείς συναντήσεις. Ο αντίστοιχος ο αριθμός ήταν 373 το 1990.

Η μεγαλύτερη πρόκληση για την πόλη της Βαρκελώνης ήταν η αναμόρφωση της μέσα από σημαντικά έργα που έγιναν. Η πόλη ήταν κλειστή προς τη θάλασσα λόγω διαφόρων εργοστασίων και εγκαταλελειμμένων κτιρίων που εμπόδιζαν την προσέγγιση σε αυτή. Όλα αυτά γκρεμίστηκαν για να κτισθούν 21000 διαμερίσματα σε μια περιοχή με σχεδόν πέντε χιλιόμετρα αμμουδιά. Τα διαμερίσματα αυτά χρησιμοποιήθηκαν για να φιλοξενήσουν τους αθλητές και είχαν πωληθεί σε ιδιώτες πολύ νωρίτερα από την έναρξη των αγώνων.

Δεν είναι υπερβολή να ειπωθεί ότι η πόλη γκρεμίστηκε και ξανακτίστηκε από τη αρχή με νέους περιφερειακούς δρόμους 25 χιλιομέτρων, την κατασκευή 25 αθλητικών έργων και συμπεριλάμβανα την ανακαίνιση του Ολυμπιακού σταδίου και τη δημιουργία ενός κλειστού 18000 θέσεων. Νέα ξενοδοχεία κτίστηκαν που πρόσθεσαν 4000 κλίνες την περίοδο 1990-1992. Το αεροδρόμιο ανακατασκευάστηκε και δύο τηλεπικοινωνιακοί πύργοι κτίστηκαν. Η συνολική επένδυση έφθασε στο ύψος των 8 δισεκατομμυρίων δολαρίων, χωρίς να συμπεριλαμβάνονται τα 2 δισεκατομμύρια των δαπανών της οργανωτικής επιτροπής.

4. Ατλάντα {1996}

Η Ατλάντα θα μείνει στην ιστορία ως οι Ολυμπιακοί Αγώνες που σκοπό είχαν το κέρδος. Η οργανωτική πλευρά των αγώνων δεν ικανοποίησε την συντριπτική πλειοψηφία αυτών που συμμετείχαν. Μάλλον αποτελούν παράδειγμα προς αποφυγή.

Τους αγώνες παρακολούθησαν 1,5 δισεκατομμύριο τηλεθεατές από 22 χώρες τις 17 ημέρες των αγώνων.

Αλλά ακόμα και στον τομέα της μεγιστοποίησης του κέρδους δεν θεωρείται ότι πέτυχαν το σκοπό τους. Η μελέτη του Rataiczak (1996) έδειξε ότι δεν υπήρξε σημαντική αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά παρατηρήθηκε μια μετατόπιση της καταναλωτικής δαπάνης από άλλου είδους διασκέδαση προς τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Αρχικά είχαν προβλέψει ότι μόνο το 35% των επισκεπτών θα έμενε σε φίλους και οικογένειες. Ο πραγματικός αριθμός έφτασε στο 70%. Οι θεατές από την πολιτεία της Γεωργίας όπου έγιναν οι αγώνες αποτέλεσαν το 45% του συνόλου των θεατών, αντί του ενός τρίτου που είχε αρχικά υπολογισθεί.

5. Σίνδεϋ (2000)

Στις 23 Σεπτεμβρίου 1993, η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή ανέθεσε την τέλεση των Αγώνων στην πόλη του Σίνδεϋ από τις 15 Σεπτεμβρίου μέχρι την 1^η Οκτωβρίου του 2000.

Την ευθύνη οργάνωσης των Αγώνων ανέλαβε η Οργανωτική Επιτροπή των Ολυμπιακών αγώνων του Σίνδεϋ – Sydney Organizing Committee for the Olympic Games { SOCOG} με μεγάλη επιτυχία. Η πολιτειακή κυβέρνηση της Ουαλίας της Αυστραλίας ανέλαβε την ευθύνη εξασφάλισης όλων των αναγκαίων υποδομών.

6. Άλλες οργανώτριες Πόλεις

Πολύ λίγες πληροφορίες υπάρχουν για τις άλλες πόλεις όπου έγιναν οι Ολυμπιακοί Αγώνες μετά το 1956. Το Μόντρεαλ του 1976 θα μείνει στην ιστορία ως οι αγώνες που δημιούργησαν τεράστια χρέη για τους κατοίκους της πόλης που ακόμη πληρώνουν. Οι εκτιμήσεις τα ανεβάζουν στο ένα δισεκατομμύριο δολάρια Καναδά. Πάντως, θα πρέπει να αναφερθεί εδώ ότι η ΔΟΕ έχει επισημάνει ότι το Μόντρεαλ αποφάσισε να κάνει σημαντικές επενδύσεις στις υποδομές της πόλης, χωρίς αυτές να απαιτούνται από τους αγώνες. Αν αφαιρεθούν αυτές οι επενδύσεις, τότε η ΔΟΕ ισχυρίζεται ότι οι αγώνες του Μόντρεαλ άφησαν κέρδος της τάξης των 116 εκατομμυρίων δολαρίων.

Το σημαντικότερο, όμως, για την παρούσα μελέτη είναι οι εκτιμήσεις των αφίξεων των αλλοδαπών τουριστών λόγω των αγώνων. Το συμπέρασμα που συνάγεται από τα διαθέσιμα στοιχεία είναι ότι υπήρξε μία υπερεκτίμηση του αριθμού των αφίξεων. Για παράδειγμα, στο Τόκιο το 1964 προέβλεπαν αφίξεις γύρω στις 150 χιλιάδες αλλά τελικά μόνο 70 χιλιάδες επισκέφθηκαν την πόλη. Για το Μόναχο και το Μόντρεαλ δεν υπάρχουν αφίξεις αλλοδαπών τουριστών, αλλά προέβλεπαν 1,8 και 1,5 εκατομμύρια επισκέπτες αντίστοιχα, αριθμοί που κανένας δεν πιστεύει ότι πραγματοποιήθηκαν. Οι Αγώνες στη Μόσχα προσέλκυσαν μόνο 30 χιλιάδες επισκέπτες.

7. Συμπεράσματα και συνεπαγόμενα για την Αθήνα του 2004

Η προηγούμενη ανασκόπηση της εμπειρίας των άλλων πόλεων που ανέλαβαν την οργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, οδηγεί στα παρακάτω συμπεράσματα:

- Από τα στοιχεία και τις μελέτες που υπάρχουνε προκύπτει ότι από τις πόλεις που έγιναν Ολυμπιακοί Αγώνες δεν παρουσιάστηκε μία κατακόρυφη άνοδος στις αφίξεις των τουριστών τον χρόνο που έγιναν οι αγώνες.
- Η εμπειρία των προηγούμενων πόλεων έχει δείξει ότι παρουσιάζεται μία σταθερή αύξηση της διεθνούς αφίξης τουριστών μετά την τέλεση των Ολυμπιακών αγώνων.
- Εξίσου σημαντική είναι και η αρνητική επίδραση που μπορούν να έχουν οι Ολυμπιακοί αγώνες στην άφιξη αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών που θέλουν να αποφύγουν την πολυκοσμία λόγω των αγώνων. Η επίδραση αυτή ήταν χαρακτηριστική για το Λος Άντζελες, αλλά και για τη Βαρκελώνη.
- Η τέλεση των Ολυμπιακών αγώνων αυξάνει σημαντικά την προβολή της πόλης και της χώρας για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα που αρχίζει από την ανάθεση και τελειώνει λίγο μετά την τέλεση των αγώνων. Η διεθνής αυτή προβολή δεν είναι πάντοτε θετική και μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες στις αφίξεις των αλλοδαπών τουριστών.
- Το πιο σημαντικό, ίσως, συμπέρασμα από την οργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων σε άλλες πόλεις είναι ότι παρατηρείται μια υπερεκτίμηση της τουριστικής ζήτησης, ιδιαίτερος για το έτος που γίνονται οι αγώνες.

Οι συζητήσεις για τις οικονομικές επιδράσεις που αποκτούν ευρεία δημοσιότητα έχουν συνήθως ένα περιορισμένο πεδίο αναφοράς αφορούν κυρίως τις δαπάνες και τα έσοδα του οργανισμού διαχείρισης των αγώνων και δεν περιλαμβάνουν μακροχρόνια αποτελέσματα όπως, για παράδειγμα, οφέλη από τη χρήση των νέων υποδομών μετά το πέρας των αγώνων. Η συσσώρευση χρεών για υποδομές θα πρέπει πάντως να αντιπαρατίθεται με τα αναμενόμενα μακροχρόνια οφέλη. Από αυτή την άποψη ακόμη και η εμπειρία του Μόντρεαλ δεν είναι ενδεχομένως τόσο αρνητική όσο φαίνεται εκ πρώτης όψεως.

Η εκ των υστέρων αποτίμηση και συγκριτική αξιολόγηση των συνολικών οικονομικών επιδράσεων προσκρούει σε μεθοδολογικές δυσχέρειες, ιδιαίτερα λόγω έλλειψης καθαρής συγκριτικής βάσης. Μια σωστή αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, θα πρέπει να συνεξετάζει το πλαίσιο στόχων και προσδοκιών που περιβάλλει κάθε συγκεκριμένη διοργάνωση. Οι οικονομικοί στόχοι και οι προσδοκίες ποικίλουν ανάμεσα σε χώρες και ανάμεσα σε πόλεις. Το μέγεθος της χώρας, το επίπεδο ανάπτυξης, η γεωγραφική θέση συμβάλλουν στον προσδιορισμό των στόχων αλλά επηρεάζουν και την επιτυχή έκβαση τους.

Πίνακας 2.1

Ανάθεση και τέλεση Ολυμπιακών αγώνων, 1956 – 2004

Πόλη	Χρόνος Τέλεσης	Χρόνος ανάθεσης	Χαρακτηριστικά Γνωρίσματα των Αγώνων *
Αθήνα	2004	1997	Μη εμπορευματοποίηση των αγώνων και αναβάθμιση της Αθήνας.
Συνδέει	2000	1993	Μεγάλη γιορτή του αθλητισμού και της νεολαίας.
Ατλάντα	1996	1990	Έμφαση στην οικονομική πτυχή των αγώνων.
Βαρκελώνη	1992	1986	Πλήρης εκσυγχρονισμός της πόλης.
Σεούλ	1988	1981	Μακροχρόνια βελτίωση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος
Λος Άντζελες	1984	1981	Η οργάνωση πετυχημένων αγώνων, κυρίως από οικονομικής πλευράς.
Μόσχα	1980	1974	Αγώνες γοήτρου και παρουσίας των γενικότερων επιτευγμάτων της χώρας.
Μόντρεαλ	1976	1970	Η δημιουργία μεγάλων υποδομών, μη απαραίτητα αναγκαίων, για την τέλεση των αγώνων.
Μόναχο	1972	1966	Άψογη και απλή οργάνωση.
Μεξικό	1968	1963	Γενικότερη (κυρίως οικονομική) ανάπτυξη του Μεξικού.
Τόκιο	1964	1959	Άψογη οργάνωση και φιλοξενία.
Ρώμη	1960	1955	Δημιουργία μεταφορικών και κτιριακών υποδομών.
Μελβούρνη	1956	1951	Οικονομική ανάπτυξη της Πολιτείας και της Αυστραλίας.

* Αναφέρονται στα χαρακτηριστικά με τα οποία έμειναν γνωστοί ή αναμένεται να μείνουν γνωστοί οι συγκεκριμένοι Ολυμπιακοί αγώνες.

Κεφάλαιο 3^ο

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες ως *hallmark event*

1. Τι είναι *hallmark event* – Ορισμός

Σχετικά με τον παράγοντα αθλητικά γεγονότα υπάρχει βιβλιογραφία που αναλύει την έννοια του *hallmark event* ή *mega event* όπου κατατάσσονται και οι Ολυμπιακοί Αγώνες, βασιστήκαμε στην ανάλυση που ακολουθεί και στηρίζεται στην διδακτορική διατριβή του Simon Douglas {1994} "Forecasting tourist arrivals at a *hallmark event*. The Olympic Games, Sydney 2000".

Ο Douglas διαπιστώνει ότι δεν υπάρχει ένας και μοναδικός ορισμός για το τι είναι *hallmark event*. Συνθέτοντας τους διάφορους ορισμούς καταλήγουμε ότι *hallmark event*:

- Είναι ένα γεγονός το οποίο κατ' αρχάς χαρακτηρίζεται από περιορισμένη χρονική διάρκεια.
- Προσελκύει έναν σημαντικό αριθμό επισκεπτών κατά τη διάρκεια του.
- Ένα *hallmark event* μπορεί να έχει και μελλοντικό οικονομικό, πολιτιστικό και κοινωνικό αντίκτυπο εκεί που διοργανώνεται.
- Προκειμένου να πραγματοποιηθεί, απαιτεί μεγάλες επενδύσεις.
- Αν και τοπικό στη διεξαγωγή του, έχει διεθνή χαρακτήρα.

Η βιβλιογραφία κατατάσσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες στην κατηγορία των *hallmark events*.

2. Η επίδραση των *hallmark events* στον τουρισμό.

Από τον ορισμό και μόνο αντιλαμβανόμαστε ότι οι επιπτώσεις ενός *hallmark event* στο τουρισμό μπορεί να είναι σημαντικές ως προς δύο παράγοντες:

1. Σύμφωνα με την θεωρία του Κύκλου Προϊόντος, μπορεί να προσδώσει στον τόπο που διοργανώνεται το γεγονός μια «μοναδικότητα», επηρεάζοντας κατά συνέπεια την σχέση με άλλους ανταγωνιστικούς τόπους τουριστικού προορισμού.
2. αυτή η μοναδικότητα είναι δυνατό να ταυτιστεί με την ποιοτική αναβάθμιση του τόπου οργάνωσης, επιδρώντας θετικά τόσο στο εισόδημα των τουριστών, όσο και στην φύση του ίδιου του τουριστικού προϊόντος.

Εξετάζοντας τις επιπτώσεις ενός *hallmark event* ξεχωρίζουμε τις ακόλουθες:

1. Έχει ένα συγκεκριμένο χαρακτήρα {π.Χ. αθλητικό γεγονός} και οι επιπτώσεις του είναι διαχρονικές.
2. Επιδρά χωροτεχνικά στον τόπο που το διοργανώνει.
3. απαιτεί τη συμμετοχή δημόσιων και ιδιωτικών φορέων.
4. Μπορεί να προσελκύσει και άλλα γεγονότα.
5. Επιφέρει στον τόπο που το οργανώνει διεθνή αναγνώριση και καινούργια ταυτότητα και πολλές φορές δημιουργεί συναίσθημα εθνικής υπερηφάνειας.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες επιφέρουν όλες τις παραπάνω επιπτώσεις, οι οποίες είναι τόσο σημαντικές για τον τουρισμό. Γεγονότα όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες δύναται να προσελκύσουν σημαντικό αριθμό τουριστών καθώς και να αποτελέσουν την αφετηρία για την ανάπτυξη άλλων γεγονότων και δραστηριοτήτων που μπορούν να συγκινήσουν τουριστικά. Το τουριστικό όφελος μεγιστοποιείται στην περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων, λόγω του διεθνούς τους χαρακτήρα. Παράλληλα οι διοργανωτές πρέπει να δείξουν ότι έχουν διασφαλίσει επαρκώς την οργανωτική δομή, ότι έχουν εξασφαλίσει ικανούς οικονομικούς πόρους και τέλος ότι το γεγονός υποστηρίζεται με την ανάλογη εκστρατεία διαφήμισης και προώθησης.

Ο διεθνής χαρακτήρας των αγώνων επιδρά και στη διεθνή αναγνώριση του τόπου που τους οργανώνει. Στην περίπτωση της Ελλάδας βέβαια, οι Ολυμπιακοί αγώνες δεν πρόκειται να γνωστοποιήσουν για πρώτη φορά τον τόπο ως τουριστικό προορισμό αλλά σίγουρα δύναται να διαμορφώσουν μια διαφορετική εικόνα της Αθήνας και της Αττικής ευρύτερα ως τόπο προορισμού. Μέχρι σήμερα η Αθήνα αποτελούσε κυρίως ενδιάμεσο σταθμό και όχι τελικό προορισμό.

Στη διεθνή βιβλιογραφία ο Spragow (1988) προτείνει δύο υποδείγματα για την περιγραφή των επιπτώσεων ενός hallmark event στην τουριστική ανάπτυξη της διοργανώτριας χώρας.

Το πρώτο υπόδειγμα {διάγραμμα 1^α} περιγράφει μια αύξηση στην τουριστική ανάπτυξη καθ' όλη τη διάρκεια του hallmark event, η οποία ακολουθείται από μια ταχεία επιστροφή στα φυσιολογικά επίπεδα. Αυτό είναι το σενάριο βραχύβιας ή οξείας επίδρασης.

Το δεύτερο υπόδειγμα {διάγραμμα 1^β} περιγράφει την δημιουργία μίας νέας βάσης για την τουριστική ανάπτυξη και τα υψηλότερα επίπεδα ανάπτυξης που αποτελούν συνέπεια της διεξαγωγής του hallmark event. Αυτά αποδίδονται στην αυξημένη προβολή της διοργανώτριας χώρας.

Αν δούμε τι έχει συμβεί αναφορικά με την τουριστική προέλευση κατά την διάρκεια των αγώνων σε πόλεις που τις είχαν αναλάβει, ένα πρώτο συμπέρασμα που θα εξάγουμε είναι ότι οι περισσότερες προβλέψεις υπερεκτίμησαν τη ζήτηση. Βέβαια δεν αναφέρουμε περιπτώσεις όπως της Μόσχα, όπου ευθύνεται το πολιτικό μποϊκοτάζ, αλλά για περιπτώσεις όπως του Τόκιο το 1964, όπου 70.000 επισκέπτες τελικά παρακολούθησαν τους αγώνες συγκριτικά με τους 130.000 που προβλέπονταν ή του 400.000 του Los Angeles από του 625.000 που ανάμεναν. Στοιχεία της Ελληνικής Επιτροπής Οργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004 αναφέρουν ότι ο αριθμός των τουριστών που επισκέφθηκαν το Los Angeles το 1984 ήταν 600.000 και την Ατλάντα 700.000 για την περίοδο 1990-1996. Αναφορικά με την Barcelona διαπιστώθηκε ότι 1992 επισκέφτηκαν την πόλη 1.874.734 τουρίστες {που έμειναν σε ξενοδοχεία ενός έως πέντε αστέρων} έναντι 1.727.610 το 1991. Βλέπουμε και στην συγκεκριμένη περίπτωση ότι η επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων ήταν ασθενής {Brunet.1993}

3. Παράγοντες αρνητικού επηρεασμού προσέλευσης τουριστών

Ποιοι είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά την προσέλευση των τουριστών κατά τη διάρκεια των αγώνων και διαψεύδουν τις προβλέψεις;

Ορισμένοι γενικοί, αρνητικοί παράγοντες σχετίζονται με θέματα διοργάνωσης, όπως το σύστημα διανομής εισιτηρίων, με περιβαλλοντικά προβλήματα όπως η ατμοσφαιρική ρύπανση και η κυκλοφοριακή συμφόρηση, με ανεπάρκειες υποδομής όπως η έλλειψη θέσεων στάθμευσης αλλά και με ψυχολογικούς λόγους, όπως η προσδοκία πολυκοσμίας που δρα αποτρεπτικά για την εξεύρεση τόσο διαμονής όσο και εισιτηρίων. Τέλος, ένας γενικότερος παράγοντας που δρα αποτρεπτικά για τον τουρισμό είναι το γεγονός ότι οι Ολυμπιακοί αγώνες είναι κατ' εξοχήν τηλεοπτικό γεγονός. Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι οι παράγοντες αυτοί σχετίζονται κατά κόρον με το πρώτο μοντέλο του Sparrow που προβλέπει τουριστική αύξηση αποκλειστικά κατά τη διάρκεια των αγώνων και μετά επιστροφή στα κανονικά, προ των αγώνων επίπεδα.

Γενικότερα πρέπει αναφέρουμε ότι σε προσπάθειες και μελέτες τέτοιου τύπου είναι αναπόφευκτο το στοιχείο της αβεβαιότητας και η πιθανότητα σφαλμάτων.

Ακόμη και αν καταβληθεί κάθε προσπάθεια για την εξάλειψη τέτοιων σφαλμάτων, παραμένουν κάποιες πιθανές αιτίες λάθος χειρισμών, τις οποίες και αναφέρουμε:

ΣΤΑΔΙΟ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ	ΑΙΤΙΑ ΣΦΑΛΜΑΤΟΣ
Προβλέψεις χωρίς τους Ολυμπιακούς αγώνες Συγκρίσεις προβλέψεων με τον πραγματικό αριθμό αφίξεων και διανυκτερεύσεων στα ξενοδοχεία	<ul style="list-style-type: none"> • Οι προβλέψεις μπορεί να είναι λανθασμένες λόγω κακής επιλογής υποδείγματος • Το υπόδειγμα δεν λειτουργεί π.χ. κάποιες τάσεις στα δεδομένα δεν ανιχνεύονται.
Συγκρίσεις προβλέψεων με τον πραγματικό αριθμό αφίξεων και διανυκτερεύσεων στα ξενοδοχεία	<ul style="list-style-type: none"> • Οι αλλαγές μπορεί να οφείλονται σε παράγοντες ανεξάρτητους από τους Ολυμπιακούς Αγώνες, π.χ. αλλαγή στις παγκόσμιες τουριστικές τάσεις, αλλαγή στην στρατηγική marketing της διοργανώτριας χώρας. • Η αλλαγή μπορεί να μην είναι σημαντική σε όρους διαστημάτων εμπιστοσύνης. • Η Ελλάδα και η χώρα που χρησιμοποιήθηκε ως πρότυπο πιθανόν να παρουσιάζουν ουσιαστικές διαφορές που δεν εντοπίστηκαν από την ποιοτική ανάλυση. • Ατυχής επιλογή υποδείγματος καταλοίπων
Επιλογή χώρα - προτύπου	<ul style="list-style-type: none"> • Το υπόδειγμα δεν λειτουργεί π.χ. κάποιες τάσεις στα δεδομένα δεν ανιχνεύονται.
Υποδειματοποίηση καταλοίπων	<ul style="list-style-type: none"> • Λανθασμένη επιλογή υποδείγματος καταλοίπων.
Εφαρμογή στην Ελλάδα	<ul style="list-style-type: none"> • Το τουριστικό περιβάλλον το 20904 μπορεί να είναι σημαντικά διαφορετικό από ότι ήταν το 1992. • Το marketing και η προώθηση στην Ελλάδα πιθανόν να είναι περισσότερο ή λιγότερα αποτελεσματικά στην Ελλάδα από ότι στην χώρα πρότυπο.

4. Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004, ως hallmark event, είναι δυνατόν να αποτελέσουν μοχλό της τουριστικής ανάπτυξης της Ελλάδας, της Αττικής και της Αθήνας, αλλά και φορέα αναδιοργάνωσης του τουριστικού προϊόντος. Η επιτυχία των αγώνων στους τομείς αυτούς θα εξαρτηθεί τόσο από την εφαρμοσμένη τουριστική πολιτική όσο και από το σημείο εκκίνησης της πολιτικής αυτής.

Σήμερα η Ελλάδα παρουσιάζει αυξητικούς αριθμούς αφίξεων τουριστών που όμως δεν συνοδεύονται από την ανάλογη αύξηση των τουριστικών εσόδων. Η κύρια αιτία αυτού του φαινομένου είναι ότι το τουριστικό προϊόν της χώρας είναι εύκολα ανταγωνίσιμο από άλλες μεσογειακές χώρες. Κατά συνέπεια, το προϊόν αυτό δεν έχει ισχυρά χαρακτηριστικά μοναδικότητας. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες προσδίδουν στον τόπο που τους διοργανώνει μια μοναδικότητα μέσω της φήμης που δημιουργούν αλλά και των έργων υποδομής που συνοδεύουν τους αγώνες.

Κεφάλαιο 4^ο

Ο αναμενόμενος αριθμός επισκεπτών και το σχέδιο της φιλοξενίας τους κατά τη διάρκεια των Αγώνων

1. Σχέδιο φιλοξενίας τουριστών

Σύμφωνα με τα σχέδια εγκατάστασης των επισκεπτών κατά τη διάρκεια των αγώνων, ο αριθμός των επίσημων επισκεπτών {εκτός των αθλητών} έχει εκτιμηθεί στους 33.890, η κατανομή τους θα γίνει στην Αθήνα, στην Αττική και σε περιοχές κοντινές στην Αθήνα. Η επιτροπή οργάνωσης έχει υπολογίσει την ξενοδοχειακή υποδομή των τριών αυτών γεωγραφικών περιοχών όπου θα φιλοξενηθεί η ευρύτερη ολυμπιακή οικογένεια αλλά και οι απλοί τουρίστες σε 40.430 δωμάτια ξενοδοχείων κατηγορίας ΑΑ, Α, Β και Γ.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τα τρία σχέδια οργάνωσης της διαμονής ανά κατηγορία ξενοδόχων {όπως αυτά παρουσιάζονται στον επίσημο φάκελο υποψηφιότητας} η κατάσταση διαμορφώνεται ως εξής:

- Από ένα σύνολο 5443 δωματίων ΑΑ κατηγορίας, 554 θα παραμείνουν ελεύθερα για τουριστική χρήση. Αυτά τα δωμάτια βρίσκονται εκτός Αθήνας και μάλιστα εκτός Αττικής.
- Από το σύνολο 7.450 δωματίων Α κατηγορίας 2.689 θα παραμείνουν διαθέσιμα για τουριστική χρήση, εκ των οποίων μόνο 692 βρίσκονται στην Αθήνα.
- Από ένα σύνολο 11.268 δωματίων Β κατηγορίας 7442 θα παραμείνουν διαθέσιμα για τουριστική χρήση, εκ των οποίων 3801 βρίσκονται στην Αθήνα.
- Από ένα σύνολο 16269 δωματίων Γ κατηγορίας 9997 θα παραμείνουν διαθέσιμα για τουριστική χρήση, εκ των οποίων 5.400 βρίσκονται στην Αθήνα.

Με βάση υπολογισμούς που έγιναν για την περίπτωση της Βαρκελώνης, εκτιμήσαμε την Ολυμπιακή περίοδο σε 26 μέρες, εκ των οποίων 16 είναι οι μέρες που χαρακτηρίζουμε ως την επιπλέον χρονική περίοδο πριν και μετά τους αγώνες. Η μέση διάρκεια διαμονής υπολογίστηκε στις 2,5 νύχτες για τη Βαρκελώνη. Διαιρώντας λοιπόν την Ολυμπιακή περίοδο με το μέσο αριθμό διανυκτερεύσεων έχουμε τον μέσο αριθμό επισκεπτών, που στην περίπτωση της Βαρκελώνης υπολογίστηκε σε 10,4 επισκέπτες ανά κλίνη.

Σύμφωνα με τον φάκελο υποψηφιότητας, αναμένεται να βρεθούν στην χώρα κατά την διάρκεια των αγώνων 145.000 θεατές και επισκέπτες. Στη συνέχεια, με βάση το σύνολο των διαθέσιμων ελεύθερων δωματίων {20.664}, εκτιμάται πως η κατανομή τους θα γίνει όπως παρουσιάζεται στους πίνακες Α1 και Α2 βλέπουμε ότι τα δωμάτια κατηγορίας ΑΑ και Α προβλέπεται να είναι δίκλινα, ενώ τα δωμάτια των υπόλοιπων κατηγοριών θα χρησιμοποιηθούν ως μονόκλινα. Έτσι θα υπάρχει η δυνατότητα να φιλοξενηθούν 25.000 θεατές. Αυτή η κατανομή, από άποψη διανυκτερεύσεων, σημαίνει ότι θα υπάρχει διανυκτέρευση 16 ημερών, καλύπτοντας όλη την κύρια περίοδο των αγώνων.

Παρ' όλα αυτά, οι προβλέψεις μας για τις τουριστικές αφίξεις και διανυκτερεύσεις κατά τον μήνα Αύγουστο του 2004 επιτρέπουν, κατά μέσο όρο 3,11 διανυκτερεύσεις για την Αθήνα. Για την Αττική και τις περιοχές εκτός Αττικής που προβλέπεται να χρησιμοποιηθούν για φιλοξενία ο μέσος όρος διανυκτερεύσεων είναι 6 (μη συμπεριλαμβανομένης της Αθήνας), για την υπόλοιπη Ελλάδα (εκτός της Αττικής) είναι 9,8. Η εκτίμηση μας στηρίχθηκε κατά συνέπεια στο μέσο όρο διανυκτερεύσεων και στον αριθμό των δωματίων που είναι διαθέσιμα για τους υπόλοιπους θεατές. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα Α1, ο εκτιμώμενος αριθμός επισκεπτών που μπορεί να φιλοξενηθεί στα συγκεκριμένα καταλύματα, εφ' όσον έχουμε απόλυτη πληρότητα και υποθέτοντας ότι τα δωμάτια θα χρησιμοποιηθούν ως δίκλινα είναι 245.719. Στην ακραία περίπτωση που όλα τα δωμάτια, ανεξαρτήτου κατηγορίας, χρησιμοποιηθούν ως μονόκλινα θα είναι δυνατόν να φιλοξενηθούν 122.859 επισκέπτες. Ουσιαστικά μόνο η ξενοδοχειακή υποδομή καλύπτει με το παραπάνω {δεδομένου ότι έχουμε υποθέσει 100% πληρότητα} τον αριθμό των επισκεπτών. Επιπλέον η Οργανωτική επιτροπή έχει προβλέψει και τη χρήση κρουαζιερόπλοιων, ενοικιαζόμενων δωματίων και camp sites. Δεδομένου ότι, σύμφωνα με τα ιστορικά δεδομένα, ποτέ μέχρι τώρα δεν έχει συμπληρωθεί 100% πληρότητα στα καταλύματα των εν λόγω περιοχών αυτή την περίοδο, δεν φαίνεται ότι θα υπάρξει πρόβλημα γενικότερης ξενοδοχειακής υποδομής κατά τη διάρκεια των αγώνων.

2. Έλλειψη αποτελεσματικού σχεδιασμού και υποδομής

Το γενικό αυτό συμπέρασμα είναι όμως παραπλανητικό και αν μελετηθεί προσεκτικότερα γεννά μερικά αναπάντητα ερωτήματα σχετικά με την πραγματική ξενοδοχειακή ικανότητα φιλοξενίας κατά τη διάρκεια των αγώνων και ειδικά στην Αθήνα. Τα ερωτήματα που ακολουθούν είναι ενδεικτικά της έλλειψης αποτελεσματικού σχεδιασμού και υποδομής. Στηρίζονται μόνο σε υπολογισμό για την περιοχή της Αθήνας και αφορούν αποκλειστικά τους αλλοδαπούς επισκέπτες, δεδομένου ότι μόνο 10% των επισκεπτών που διαμένουν σε ξενοδοχεία κατά τη διάρκεια του Αυγούστου είναι Έλληνες. Φυσικά το πρόβλημα χειροτερεύει αν προσθέσουμε και τους Έλληνες επισκέπτες που αναμένεται να επισκεπτούν την πρωτεύουσα κατά τη διάρκεια των αγώνων.

1. Όπως είδαμε, με βάση τους υπολογισμούς της έκθεσης, οι θεατές θα παραμείνουν στην περιοχή 16 μέρες, για τους αγώνες. Αντίστοιχοι υπολογισμοί για το Sydney προβλέπουν 12 μέρες, και πάλι η χρήση τόσο μεγάλης διάρκειας διαμονής οφείλεται κυρίως στη γεωγραφική απόσταση της Αυστραλίας. Το αποτέλεσμα των υπολογισμών της έκθεσης, είναι η υπερεκτίμηση των τουριστικών αφίξεων στην Αθήνα.
2. Τα ξενοδοχεία ΑΑ κατηγορίας στην Αθήνα θα είναι σε πληρότητα 100% κατά τη διάρκεια των αγώνων από τα μέλη της Ολυμπιακής οικογένειας. Που πρόκειται να μείνουν οι κατά μέσο όρο 50.000 αλλοδαποί επισκέπτες που επιλέγουν ξενοδοχεία αυτής της κατηγορίας στον Αύγουστο.
3. Από τα ξενοδοχεία Α κατηγορίας μόνο το 33% θα είναι διαθέσιμο στους επισκέπτες. Που θα στεγαστούν οι 28.000 επισκέπτες που περισσεύουν, δεδομένου ότι η υπόλοιπη διαθέσιμη υποδομή μπορεί να στεγάσει μόνο 12.000 επισκέπτες από το σύνολο των κατά μέσο όρο 40.000 πελατών αυτών των ξενοδοχείων κατά τη διάρκεια του Αυγούστου.

3. Υπάρχουσα ξενοδοχειακή υποδομή στην Ελλάδα.

Πριν προχωρήσουμε στα συμπεράσματα, χρήσιμη είναι η παρουσίαση της εξέλιξης της ξενοδοχειακής υποδομής, ανά κατηγορίες ξενοδοχείων στην Ελλάδα, Αττική και Αθήνα κατά τη χρονική περίοδο 1983-97 για λόγους ανάλυσης, θα περιοριστούμε στον αριθμό των κλινών.

Γνωρίζουμε ότι πλειοψηφία των κλινών στο σύνολο της Ελλάδας είναι ξενοδοχειακού τύπου {90% το 1983 και 85% το 1997}. Αξίζει όμως να σημειώσουμε μια σταδιακή αλλαγή της δομής του ξενοδοχειακού δυναμικού, αφού παρατηρείται αύξηση των κλινών άλλων τύπων από 9,8% που ήταν το 1983 σε 14,3% το 1997 {πίνακας 4.4.}.

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 4.4, ο μέσος ρυθμός αύξησης των ξενοδοχειακών κλινών όλων των κατηγοριών κατά την εν λόγω περίοδο ανέρχεται σε 4%. Από τις έξι κατηγορίες ξενοδοχείων οι τρεις παρουσιάζουν ρυθμούς αύξησης χαμηλότερους του συνολικού μέσου όρου. Πιο συγκεκριμένα, ο μέσος ρυθμός αύξησης κλινών κατηγορίας ΑΑ είναι μόλις 2,7% με αποτέλεσμα την μείωση του ποσοστού των κλινών τύπου ΑΑ στο σύνολο των ξενοδοχειακών κλινών από 6,7% το 1983 σε 5,6% το 1997. Ο βασικότερος όγκος του συνόλου των ξενοδοχειακών κλινών απαρτίζεται από κλίνες κατηγορίας Α {24,3% το 1997}, Β {26,2% το 1997} και γ {34,2% το 1997}.

Παρατηρούμε επίσης ότι και στο σύνολο της Αττικής και της Αθήνας, η πλειοψηφία των κλινών είναι ξενοδοχειακού τύπου. {91,5% το 1983 και 93,6% το 1997 για την Αττική και 93,3% το 1983 και 98,7% το 1997 για την Αθήνα}. Στην Αττική ο βασικότερος όγκος του συνόλου ξενοδοχειακών κλινών απαρτίζεται από κλίνες κατηγορίας Α {14,3 το 1997}, Β {25,9% το 1997} και Γ {34,4% το 1997}. Αλλά και στην Αθήνα απαρτίζεται από κλίνες κατηγορίας α {11,9% το 1998}, Β {24,1% το 1998} και Γ {31,1% το 1998}.

Σχετικά με την ανά κατηγορία ξενοδοχειακή υποδομή, επισημαίνουμε τα εξής:

■ ο βασικός όγκος των κλινών σε όλα τα γεωγραφικά επίπεδα είναι κατηγοριών ΑΑ έως Γ, με έμφαση στις κατηγορίες Β και Γ. Διακρίνουμε την περίπτωση της Αθήνας, όπου περίπου το 20% των κλινών είναι κατηγορίας ΑΑ.

■ Ο ρυθμός ανάπτυξης του αριθμού των κλινών είναι δυναμικός στην Ελλάδα {4%}, στην Αττική μέτριος {1,3%} και στην Αθήνα αρνητικός {-0,1%}.

■ Ο ρυθμός ανάπτυξης κλινών κατηγορίας ΑΑ είναι χαμηλότερος του μέσου όρου και στα τρία γεωγραφικά επίπεδα. Μάλιστα στην Αττική και την Αθήνα είναι αρνητικός με -1,5% και -1,3% αντίστοιχα.

4. Συναγόμενα για την φιλοξενία των τουριστών.

Συγκρίνοντας τη διαχρονική εξέλιξη και τη σημερινή δομή των κλινών με τις προβλέψεις μας για το βαθμό πληρότητας κατά την περίοδο 19987-2009 και εστιάζοντας την προσοχή μας στα έτη 2003 και 2009, καταλήγουμε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

1. Αντιπαραθέτοντας την ξενοδοχειακή υποδομή στα τρία γεωγραφικά επίπεδα, δηλαδή στην Ελλάδα, την Αττική και την Αθήνα, με την επίδραση των Ολυμπιακών Αγώνων στην τουριστική ζήτηση, κατά την περίοδο 2003-2009, βλέπουμε ότι δεν υπάρχει πρόβλημα τουριστικής υποδομής για την Αττική. Αντίθετα, θα παρουσιαστεί οξύ πρόβλημα υποδομής, τόσο για την Ελλάδα στο σύνολο της όσο και για την Αθήνα.

2. Όπως ήδη εξηγήσαμε, στην περίπτωση της Αθήνας ο ρυθμός αύξησης του συνόλου των ξενοδοχειακών κλινών έχει φτάσει σε σημείο καμψής. Αναλύοντας ξεχωριστά για κάθε κατηγορία, παρατηρήσαμε ότι μόνο η Α κατηγορία εμφανίζει θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης {2,2%}. Αυτό το αποτέλεσμα, σε συνδυασμό με τις προβλέψεις μας για τον βαθμό πληρότητας ανά κατηγορία ξενοδοχείων στην Αθήνα, μας δείχνει ότι ακόμα και χωρίς τους αγώνες, στην Αθήνα θα παρουσιαστεί πρόβλημα έλλειψης επαρκούς υποδομής για τις τρεις πρώτες κατηγορίες ξενοδοχείων {AA-B} και ιδιαίτερα για την κατηγορία AA {ο προβλεπόμενος βαθμός πληρότητας για το 2003 χωρίς τους αγώνες είναι 78%}.

Σε αυτό το σημείο υπενθυμίζουμε ότι:

■ Τα ξενοδοχεία που κυρίως προτιμούνται από τους αλλοδαπούς επισκέπτες {που αποτελούν την πλειοψηφία των επισκεπτών} είναι αυτά των υψηλών κατηγοριών.

■ Χωρίς τους αγώνες, ο βαθμός πληρότητας για όλες τις κατηγορίες θα είναι 70% το 2003 και με τους αγώνες θα αυξηθεί κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες σε περίπου 80% για το ίδιο έτος.

Είναι λοιπόν εύκολο να συμπεράνουμε ότι αν οι κλίνες AA κατηγορίας ακολουθήσουν την ίδια τάση, είναι δυνατό το 2003 να υπάρξει πληρότητα του 90% της υπάρχουσας υποδομής. Βέβαια, αυτό θα αποτελέσει μόνο την αρχή της στενότητας της υποδομής, δεδομένου ότι οι προβλέψεις μας για μετά τους αγώνες, το 2009, μας δίνουν για τις κλίνες όλων των κατηγοριών βαθμό πληρότητας 120%! Φυσικά κάτι τέτοιο σημαίνει ουσιαστική ανεπάρκεια κλινών: AA {αλλά και A και B} μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

3. Για την Ελλάδα συνολικά, η ανεπάρκεια ξενοδοχειακής υποδομής θα είναι έντονη για όλες τις κατηγορίες ξενοδοχείων μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ήδη αναφέραμε ότι ο βαθμός πληρότητας, όλων των ξενοδοχειακών κλινών θα κυμανθεί από 88% το 2003 σε 108% το 2009, λαμβάνοντας υπόψη την επίδραση των αγώνων. Αν διακρίνουμε τις επιμέρους κατηγορίες ξενοδοχείων, βλέπουμε ότι και χωρίς τους αγώνες θα υπάρξει ασφυκτική στενότητα υποδομής σε ξενοδοχεία A κατηγορίας, όπου οι αναμενόμενοι βαθμοί πληρότητας θα κυμανθούν από 95% το 2003 σε 100% το 2009. Και σε αυτήν την περίπτωση όπως και προηγουμένως στην περίπτωση της Αθήνας για τα ξενοδοχεία AA κατηγορίας, το πρόβλημα που θα δημιουργηθεί μετά τους αγώνες θα είναι οξύτατο και σοβαρότερο κυρίως για την Αθήνα.
4. Τέλος, τονίζουμε ότι η πλειοψηφία των επισκεπτών που μένουν σε ξενοδοχεία είναι αλλοδαποί και προτιμούν κατά κύριο λόγο ξενοδοχεία AA, A και B κατηγορίας. Αυτή η τάση όχι απλώς συνεχίζεται, αλλά όπως φαίνεται και από τις προβλέψεις μας γίνεται εντονότερη η προτίμηση ξενοδοχείων AA και A κατηγορίας, δείχνοντας μια μικρή και σταδιακή απομάκρυνση από τα ξενοδοχεία B κατηγορίας, τα οποία όπως επισημίναμε, αποτελούν μια από τις κύριες κατηγορίες της ελληνικής ξενοδοχειακής υποδομής. Αυτό σημαίνει ότι ίσως αυτή η κατηγορία θα πρέπει να αναβαθμιστεί, ώστε να παρέχει υπηρεσίες τουλάχιστον A κατηγορίας.

Πίνακας 4.1.

Διαθεσιμότητα και Σχεδιασμός Στέγασης					
Κατηγορία		ΑΑ''	Α'	Β'	Γ'
Βασικό σχέδιο {B} 5 - 10 λεπτά	Σύνολο διαθέσιμων Δωματίων	3791	2285	3801	5400
	Δωμάτια κρατημένα για Ολυμπιακή Οικογένεια	3845	1593	0	0
	Υπολειπόμενα διαθέσιμα Δωμάτια	-54	692	3801	5400
				9893	
Συμπληρωματικό Σχέδιο {Σ} 30 - 75 λεπτά	Σύνολο διαθέσιμων Δωματίων	1098	3168	3641	4579
	Δωμάτια κρατημένα για Ολυμπιακή Οικογένεια	1045	3168	0	0
	Υπολειπόμενα διαθέσιμα Δωμάτια	53	0	3641	4575
				8273	
Πρόσθετο σχέδιο {Π} 45-90 λεπτά	Σύνολο διαθέσιμων Δωματίων	554	1997	3826	6290
	Δωμάτια κρατημένα για Ολυμπιακή Οικογένεια	0	0	3826	6290
	Υπολειπόμενα διαθέσιμα Δωμάτια	554	1997	0	0
				2551	
Σύνολο	Σύνολο διαθέσιμων Δωματίων	5443	7450	11268	16269
	Δωμάτια κρατημένα για Ολυμπιακή Οικογένεια	4890	4761	3826	6290
	Υπολειπόμενα διαθέσιμα Δωμάτια	554	2698	7442	9979
				20664	

Πηγή : ΕΟΤ

Πίνακας 4.2.

Σχεδιασμός Στέγασης λεπτομερώς				
Τύπος Επισκεπτών και Καταλύματος	Σχέδιο	Κατηγορία	Δωμάτια	Επισκέπτες
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ				
ΜΕΛΗ Ι.Ο.Σ. και φιλοξενούμενοι Ν.Ο.Σ.	B	ΑΑ	1900	1900
Κριτές και διαιτητές	B	A	471	
	B	A	516	
Χορηγοί	Σ	ΑΑ	1045	
	B	ΑΑ	1291	
	B	A	1077	
	Σ	A	1278	
VIPs Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης {80% μονόκλινα, 20% δίκλινα}	B	ΑΑ	183	
	Σ	A	1890	
		Π	B	
	Π	Γ	6290	
Σύνολο ξενοδοχειακών καταλυμάτων			19767	33890
ΜΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ				
Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης				
1. Χωριό Τύπου {Αγ. Αντρέας}			2000	4000
2. Φοιτητική Εστία {Γουδί}				
3. Λοιπά καταλύματα – Youth Camp			500	2000
Μη ξενοδοχειακά καταλύματα			2500	6000
ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΕΙΣΜΕΝΗΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ			22267	38890
ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΧΩΡΙΟ				
Αθλητές, επίσημοι				15000
ΛΟΙΠΟΙ				
Επισκέπτες, τουρίστες				145000
				199890

B: Βασικό Σχέδιο, Σ: Συμπληρωματικό Σχέδιο, Π: Πρόσθετο Σχέδιο

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3

	Υπάρχουσα Υποδομή					Επιπρόσθετη Υποδομή		
	Ξενοδοχεία					Κρουαζιερόπλοια	Παραθεριστικά	
Φιλοξενούμενοι	ΑΑ'	Α'	Β'	Γ'	Δ'	Σπίτια	Κάμπινγκ	
	1088	5378	7442	9979	1113	15000	100000	5000
			25000		145000		120000	
Δωμάτια	554	2686	7442	9979	1113	?	?	?
			21177				?	

Πηγή: ΕΟΤ

Πίνακας 4.4.

ΕΛΛΑΔΑ - ΚΑΙΝΕΣ																	
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ											ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ						
ΑΑ		Α		Β		Γ		Δ		Ε		Ξενοδοχεία		Λοιποί		Σύνολο	
Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	
983	19227	6,7	63761	22,6	72142	25,1	90719	31,6	28192	9,8	11876	4,1	286917	90,2	30998	9,8	317915
984	20349	6,8	66781	22,4	73642	24,7	94789	31,8	28639	9,6	13416	4,5	197616	89,2	36200	10,8	333816
985	19419	6,3	71566	23,2	76291	24,7	97162	31,5	28970	9,4	15164	4,9	308572	88,6	39600	11,4	348172
986	17486	5,5	72868	23,1	78999	25,0	100146	31,7	30006	9,5	16289	5,2	315794	87,9	43583	12,1	359377
987	19078	5,8	74378	22,7	81547	24,9	105793	32,3	30565	9,3	16622	5,1	327983	87,4	47384	12,6	375367
988	19513	6,8	19513	6,8	87341	30,6	111044	39,0	30760	10,8	16847	5,9	285018	72,0	110794	28,0	395812
989	18974	5,3	82648	22,9	93307	25,9	116908	32,4	31044	8,6	17458	4,8	360339	85,0	63451	15,0	423790
990	19002	5,2	85656	23,4	96769	26,4	118170	32,2	29872	8,2	16954	4,6	366423	83,6	71932	16,4	438355
991	15709	4,5	75586	21,7	89682	25,8	120496	34,6	29671	8,5	16800	4,8	347944	75,8	111353	24,2	459297
992	15714	4,4	80830	22,5	91990	25,8	122828	34,5	29063	8,2	16559	4,6	356534	74,9	119265	25,1	475799
993	16775	4,5	85429	23,0	95004	25,6	126270	34,0	29162	7,9	18837	5,1	371477	74,4	128129	25,6	499606
994	17929	4,4	88743	21,9	99302	24,5	150609	37,1	29560	7,3	19333	4,8	405476	79,8	102932	20,2	508408
995	24334	5,3	104005	22,5	119422	25,8	165630	35,8	29861	6,5	19651	4,2	462903	83,1	94285	16,9	557188
996	254744	5,4	107196	22,6	124408	26,2	167567	35,3	30082	6,3	19513	4,1	474510	83,0	97146	17,0	571656
997	27885	5,6	120382	24,3	129758	26,2	169028	34,2	28685	5,8	18993	3,8	494731	85,7	82528	14,3	577259
Μέσος Ρυθμός Αύξησης %																	
2,7		4,5		4,3		4,5		0,1		3,4		4,0		7,2		4,4	

Πίνακας 4.5.

ΑΤΤΙΚΗ - ΚΑΙΝΕΣ																	
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ												ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ					
ΑΑ		Α		Β		Γ		Δ		Ε		Ξενοδοχεία		Λοιποί		Σύνολο	
Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	
1983	10317	18,9	6350	11,6	16574	30,3	16574	30,3	3909	7,1	1003	1,8	54727	91,5	5064	8,5	59791
1984	10282	18,7	6167	11,2	16774	30,4	17013	30,9	3842	7,0	1037	1,9	55115	91,5	5145	8,5	60260
1985	9637	17,6	7533	13,7	15822	28,9	17015	31,0	3818	7,0	1010	1,8	54835	91,7	4952	8,3	59787
1986	7697	12,3	7860	12,5	18108	28,8	21596	34,4	5456	8,7	2073	3,3	62790	90,8	6372	9,2	69162
1987	9247	14,3	8367	12,9	17984	27,7	21460	33,1	5624	8,7	2178	3,4	64860	91,0	6452	9,0	71312
1988	9682	14,9	8512	13,1	17517	27,0	21551	33,2	5503	8,5	2148	3,3	64913	91,0	6404	9,0	71317
1989	9003	13,6	9184	13,8	17930	27,0	22512	33,9	5543	8,3	2224	3,3	66396	90,7	6772	9,3	73168
1990	9270	14,1	9282	14,1	17782	27,1	21421	32,6	5644	8,6	2225	3,4	65624	90,9	6557	9,1	72181
1991	8540	14,0	7465	12,2	16383	26,8	21045	34,4	5557	9,1	2226	3,6	61216	85,7	10196	14,3	71412
1992	8540	14,1	7261	12,0	16282	26,9	20902	34,5	5424	8,9	2226	3,7	60635	85,6	10210	14,4	70845
1993	8540	14,1	7261	12,0	16282	26,9	20902	34,5	5424	8,8	2226	3,7	60635	85,5	10245	14,5	70880
1994	8518	13,4	7299	11,5	16484	25,9	23034	36,2	5583	8,4	2670	4,2	63588	89,1	7782	10,9	71370
1995	8568	13,0	8991	13,6	16768	25,5	23097	35,1	5500	8,4	2910	4,4	65824	92,0	5698	8,0	71522
1996	8550	13,0	8931	13,6	16967	25,8	23021	34,9	5498	8,3	2902	4,4	65869	91,8	5907	8,2	71776
1997	8331	12,6	9438	14,3	17065	25,9	22661	34,4	5479	8,3	2911	4,4	65885	93,6	3398	6,4	70383
Μέσος Ρυθμός Αύξησης %																	
	-1,5		2,9		0,2		2,3		2,4		7,9		1,3		-0,8		1,2

Πίνακας 4.6.

ΑΘΗΝΑ - ΚΑΙΝΕΣ																	
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ												ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ					
ΑΑ		Α		Β		Γ		Δ		Ε		Ξενοδοχεία		Λοιποί		Σύνολο	
Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	%	Αριθ.	
1983	7836	23,5	2810	8,4	8995	27,0	10066	30,2	2684	8,1	896	2,7	33287	92,9	2548	7,1	35835
1984	7641	22,8	2810	8,4	9247	27,6	10226	30,5	2695	8,0	896	2,7	33515	93,1	2483	6,9	35998
1985	7526	22,4	3722	11,1	8571	25,5	10226	30,4	2671	8,0	896	2,6	33585	93,6	2302	6,4	35887
1986	5586	17,9	3660	11,7	8256	26,5	10233	32,8	2586	8,3	896	2,8	31190	93,0	2353	7,0	33543
1987	7158	21,8	4057	12,4	7783	23,7	10243	31,2	2635	8,0	903	2,8	32779	93,2	2374	6,8	35153
1988	7626	23,3	4066	12,4	7500	22,9	10013	30,6	2620	8,0	867	2,7	32692	93,0	2452	7,0	35144
1989	7629	23,5	3922	12,1	7323	22,6	10046	31,0	2610	8,0	901	2,8	32431	93,2	2382	6,8	34813
1990	6638	20,9	4057	12,8	7630	24,1	9691	30,6	2757	8,7	947	3,0	31720	93,1	2351	6,9	34071
1991	6638	21,2	4057	13,0	7594	24,2	9329	29,8	2755	8,8	947	3,0	31320	93,0	2346	7,0	33666
1992	6638	21,2	4057	13,0	7591	24,2	9320	29,8	2753	8,8	947	3,0	31306	92,9	2387	7,1	33693
1993	6620	20,9	4057	12,8	7437	23,5	9474	30,0	2747	8,7	1284	4,1	31619	94,2	1948	5,8	33567
1994	6616	19,9	4057	12,2	7554	22,8	10749	32,4	2900	8,7	1322	4,0	33198	98,2	604	1,8	33802
1995	6647	20,0	4063	12,2	7554	22,7	10666	32,1	2842	8,5	1471	4,4	33243	98,7	452	1,3	33695
1996	6629	20,0	4063	12,2	7554	22,8	10631	32,0	2842	8,6	1547	4,4	33190	98,5	494	1,5	33684
1997	6410	19,5	3916	11,9	7719	23,5	10442	31,8	2850	8,7	1547	4,7	32884	98,7	418	1,3	33301
1998	6410	20	3915	12	7923	24	10226	30	2850	8,7	1547	5	32871	99	418	1,3	33289
Μέσος Ρυθμός Αύξησης %																	
	-1,3		2,2		-0,8		0,1		0,4		3,7		-0,1		-11,4		-0,5

5. Συμπεράσματα

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 είναι δυνατόν να αποτελέσουν μοχλό της τουριστικής ανάπτυξης της χώρας, της Αττικής και της Αθήνας αλλά και φορέα αναδιοργάνωσης του τουριστικού προϊόντος. Η επιτυχία τους θα αποτελέσει το σημείο εκκίνησης μιας δυναμικά σχεδιασμένης τουριστικής πολιτικής. Η Ελλάδα παρουσιάζει αυξητικούς αριθμούς τουριστικών αφίξεων, που όμως δεν συνοδεύονται και από την ανάλογη αύξηση των τουριστικών εσόδων. Η κύρια αιτία αυτού του αποτελέσματος είναι ότι το τουριστικό προϊόν της χώρας είναι εύκολα ανταγωνίσιμο από άλλες Μεσογειακές χώρες. Κατά συνέπεια, δεν έχει ισχυρά χαρακτηριστικά μοναδικότητας. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες, όπως ήδη περιγράψαμε, προσδίδουν στο τόπο που τους διοργανώνει μοναδικότητα, μέσω της φήμης που δημιουργούν αλλά και των έργων υποδομής που συνοδεύουν τους αγώνες. Στη σύγχρονη ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων υπάρχουν πολλά παραδείγματα της επιρροής τους στις πόλεις που τους διοργάνωσαν, αλλά θετικά και άλλα αρνητικά. Ένα πρόσφατο παράδειγμα επιτυχούς οργάνωσης των αγώνων είναι αυτό της Βαρκελώνης. Η Βαρκελώνη μια κορεσμένη βιομηχανική πόλη, αναμορφώθηκε με τη συνδρομή των έργων υποδομής και διοργάνωσε επιτυχείς αγώνες. Το αποτέλεσμα ήταν η δυναμική αύξηση της τουριστικής ζήτησης. Η ζήτηση αυτή διαχύθηκε σε τρία επίπεδα: σε μακρο-Ισπανία, μέσο-Καταλονία και μικρο - Βαρκελώνη. Το μεγαλύτερο θετικό αντίκτυπο το αποκόμισε η Βαρκελώνη. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες όχι μόνο βοήθησαν στην ανάπλαση της πόλης της Βαρκελώνης, αλλά ανέστρεψαν και την υπάρχουσα πορεία του τουρισμού, αποτελώντας αφετηρία για την εμφάνιση σημαντικού αριθμού αλλοδαπών αφίξεων και διανυκτερεύσεων. Αυτή η νέα τάση παρουσιάστηκε έντονα δύο χρόνια μετά τους αγώνες.

Αν υποθέσουμε ότι οι Ολυμπιακοί αγώνες θα έχουν το ανάλογο αντίκτυπο και στην περίπτωση της Ελλάδας παρατηρήσαμε τα ακόλουθα:

Χωρίς τους αγώνες:

- ❖ Η τουριστική ζήτηση στην Ελλάδα θα ακολουθήσει μηδενικούς έως αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης {περίπτωση Αττικής και Αθήνας}.
- ❖ Θα υπάρξει μείωση των αφίξεων και διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών επισκεπτών στην Αθήνα και την Αττική, και μόνο μικρή αύξηση για το σύνολο της χώρας.

Με τους αγώνες:

- ❖ Θα αυξηθεί δυναμικά ο συνολικός αριθμός επισκεπτών {αλλοδαπών και ημεδαπών}, κυρίως στην Αθήνα και σε δεύτερο λόγο στην Ελλάδα ως σύνολο. Θα ακολουθήσει η Αττική, με ελαφρά χαμηλότερους ρυθμούς αύξησης.
- ❖ Ιδιαίτερα δυναμικός θα είναι ο ρυθμός αύξησης των αλλοδαπών επισκεπτών, κυρίως για την Αθήνα.
- ❖ Θα υπάρξει δυναμική αύξηση του αριθμού των διανυκτερεύσεων, κυρίως στην Ελλάδα και Αθήνα. Ακολουθεί η Αττική, με χαμηλότερους ρυθμούς αύξησης.
- ❖ Αναφορικά με τις διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών επισκεπτών, ο ρυθμός αύξησης τους θα είναι μεγαλύτερος για το σύνολο της χώρας και μετά για την Αττική. Ακολουθεί η Αθήνα με ελαφρά χαμηλότερους ρυθμούς.

Η δημιουργία επιπλέον τουριστικής ζήτησης που θα ακολουθήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 δημιουργεί προβληματισμούς σχετικά με την ποσότητα και ποιότητα της υπάρχουσας ξενοδοχειακής υποδομής. Συγκεκριμένα:

- Με βάση τις προβλέψεις για το βαθμό πληρότητας των ξενοδοχειακών κλινών, θα υπάρξει οξύ πρόβλημα υποδομής για την Ελλάδα στο σύνολο της και την Αθήνα. Αντίθετα, η Αττική δεν πρόκειται να αντιμετωπίσει άμεσο πρόβλημα.
- Αν δούμε τις ανάγκες που θα δημιουργηθούν ανά κατηγορία, παρατηρούμε ότι οι κατηγορίες που θα βρεθούν σύντομα σε ανεπάρκεια θα είναι οι κατηγορίες ΑΑ και Α { στην Ελλάδα και κυρίως στην Αθήνα }, δεδομένου ότι η πλειοψηφία των επισκεπτών είναι αλλοδαποί που επιθυμούν διαμονή σε ξενοδοχεία αυτών των κατηγοριών.

Αυτά τα θέματα που αναμένεται να προκύψουν κατά την περίοδο 2003 –2009 είναι συνάρτηση της ποιότητας της φιλοξενίας που θα παρέχουμε κατά τη διάρκεια των αγώνων. Εμβάθυνση στο σχέδιο φιλοξενίας μας δείχνει ότι αρκετές χιλιάδες επισκεπτών κατά τη διάρκεια των αγώνων θα μείνουν χωρίς κατάλυμα της προτίμησής τους.

Οι προβλέψεις που παρουσιάζονται σε αυτή τη μελέτη παραθέτουν ξεκάθαρα την πρόκληση που έχει να αντιμετωπίσει ο Ελληνικός τουρισμός εν όψει του 2004, η πρόκληση αυτή μπορεί να αντιμετωπιστεί με επιτυχία μόνο με ανασχεδιασμό της τουριστικής πολιτικής, ο οποίος θα πρέπει να κινηθεί σε δύο άξονες:

1. Την σταδιακή αποσύνδεση του ελληνικού τουρισμού από τον εποχιακό χαρακτήρα του.
2. Τη δημιουργία ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων ανεξαρτήτων από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που ουσιαστικά οδηγούν στον εποχιακό τουρισμό.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες δύναται να προσφέρουν τέτοια ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, που κυρίως θα ωφελήσουν την πόλη της Αθήνας αλλά και τη χώρα στο σύνολο της, με τα έργα υποδομής που θα δημιουργηθούν. Τα δε έργα υποδομής δεδομένου, ότι θα απαιτήσουν αυτοχρηματοδότηση, δύναται να φέρουν σε ουσιαστική συνεργασία το δημόσιο με τον ιδιωτικό τομέα, θεμελιώνοντας μία μακροχρόνια, οργανωμένη στρατηγική για τον τουρισμό. Μερικές από τις αρχές στις οποίες θα μπορούσε να στηριχθεί αυτή η στρατηγική είναι οι ακόλουθες:

- Απομάκρυνση από τον μαζικό τουρισμό που μειώνει τα έσοδα του τουριστικού προϊόντος.
- Βελτίωση του τουριστικού προϊόντος, με στόχο πλέον καταναλωτές υψηλού και μεσαίου εισοδήματος, ώστε να οδηγηθούμε στη μεγιστοποίηση των τουριστικών εσόδων.
- Απομάκρυνση από την εποχικότητα, μέσω διαφόρων μορφών θεματικού τουρισμού.
- Βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής αλλά και του ανθρώπινου δυναμικού.
- Συνεχή προσπάθεια βελτίωσης, μέσω συνεχούς έρευνας της αγοράς.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 δείχνουν τις αδυναμίες αλλά ταυτόχρονα και τις δυνατότητες και προοπτικές του τουρισμού στην Ελλάδα. Υπάρχουν επιλογές επιτυχίας και επιλογές αποτυχίας. Κατά συνέπεια, πέρα από την πρόκληση των αγώνων υπάρχει και η πρόκληση της επιλογής.

Κεφάλαιο 5^ο

Οι κυριότερες οικονομικές ωφέλειες

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες έχουν σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις, που κυρίως προέρχονται από τις επενδύσεις σε αθλητικές υποδομές {κατασκευές}, την πώληση εισιτηρίων και εισφορές από τηλεοπτικά δικαιώματα, καθώς και τα έσοδα από τις διεθνείς αφίξεις. Οι οικονομικές επιπτώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων είναι η αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας, η αύξηση της απασχόλησης και η αύξηση της παραγωγικότητας.

Είναι πραγματικά πολύ δύσκολο να εκτιμηθεί η οικονομική επίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων, κυρίως διότι αφορά ένα μεγάλο χρονικό διάστημα {1998-2001} για το οποίο δεν είναι εύκολο να εκτιμηθεί η οικονομική εξέλιξη χωρίς τους αγώνες. Οι εκτιμήσεις που έγιναν για τις άλλες πόλεις, αλλά και η σχετική αρθρογραφία για το θέμα έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μια υπερεκτίμηση των πραγματικών οικονομικών επιδράσεων.

1. Χρηματικές εισροές από αλλοδαπούς πελάτες.

Η πιο σημαντική επίπτωση από την τέλεση των Αγώνων είναι η συνεχής ροή παρακινούμενων τουριστών για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι θα επηρεάσει θετικά τις αφίξεις αλλοδαπών τουριστών η καθιέρωση του Ευρώ. Αναμένεται να έχει θετικές επιδράσεις στις αφίξεις, κυρίως τουριστών που αποτελούν μέλη της ζώνης του Ευρώ, διότι θα μειωθεί σημαντικά το κόστος συναλλαγών.

2. Προϋπολογισμός των Αγώνων.

Οι Αγώνες θα δημιουργήσουν σημαντικά έσοδα που σύμφωνα με τη σύμβαση ανάληψης θα ανέλθουν στο 567 δισεκατομμύρια δραχμές. Στον πίνακα 5.1 δίνονται οι διάφορες κατηγορίες εσόδων και τα αντίστοιχα ποσοστά τους.

Η πιο σημαντική πηγή εσόδων είναι από τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά δικαιώματα που αντιστοιχεί στο 33,33% των συνολικών εσόδων, από μικτές επιχειρήσεις {27,25%}, από πωλήσεις εισιτηρίων {10,05%} και από λοταρίες και κρατική υποστήριξη {6,61%}. Υπάρχουν ήδη σημαντικές αμφιβολίες κατά πόσο αυτά τα έσοδα θα πραγματοποιηθούν, κυρίως για τη λοταρία και την κρατική ενίσχυση.

Πίνακας 5.1.
Προϋπολογισμός Εσόδων διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων

	Πηγή Εσόδων	Δολάρια ΗΠΑ {εκατ.}	Δραχμές {Δισ.}	Ποσοστό %
1	Τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά Δικαιώματα	630	189	33,33
2	Μικτές επιχειρήσεις {Joint Ventures}	515	155	27,25
3	Πωλήσεις εισιτηρίων	190	57	10,05
4	Χορηγίες - Παροχές	105	32	5,56
5	Πρόγραμμα Licensing / Merchandising	38	11	2,01
6	Λοταρίες και κρατική υποστήριξη	125	38	6,61
7	Νομίσματα και γραμματόσημα	57	17	3,02
9	Λοιπά έσοδα	230	69	12,17
	Σύνολο Εσόδων	1890	567	100

Πηγή : Σύμβασης Ανάληψης της Ολυμπιάδας

Οι δαπάνες διοργάνωσης των αγώνων ταξινομούνται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: Γενικής διεύθυνσης των αγώνων, κατασκευαστικές δαπάνες και λειτουργικές δαπάνες. Οι πιο σημαντικές δαπάνες είναι οι λειτουργικές δαπάνες που αντιπροσωπεύουν το 52% των συνολικών δαπανών. Θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι οι κατασκευαστικές δαπάνες των 187 δισεκατομμυρίων δραχμών αντιστοιχούν στις εκτιμήσεις του 1995. Το 1999 οι δαπάνες αυτές είχαν εκτιμηθεί στα 217 δισεκατομμύρια, όπως αναλύθηκαν στο πίνακα 5.1.

Πίνακας 5.2.
Προϋπολογισμός Εσόδων διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων

	Κατηγορία Εξόδων	Δολάρια ΗΠΑ {εκατ.}	Δραχμές {Δισ.}	Ποσοστό %
1	Γενικής Διεύθυνσης Αγώνων	235	71	12,43
2	Κατασκευαστικές Δαπάνες	624	187	33,01
3	Λειτουργικές Δαπάνες	981	294	51,91
4	Απρόβλεπτα Έξοδα	50	15	2,65
	Σύνολο Εξόδων	1890	567	100

Πηγή: Σύμβαση Ανάληψης της Ολυμπιάδας.

3. *Επιπτώσεις στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν*

Η επίπτωση το ΑΕΠ θα είναι πολύ σημαντική το έτος τέλεσης των Αγώνων που θα φτάσει στο 2% σε τιμές του ΑΕΠ το 1999. Για το σύνολο της περιόδου, αναμένεται μια αύξηση της τάξης του 11% που σε ετήσια βάση αντιστοιχεί σε 0,8%.

4. *Νέες θέσεις εργασίας.*

Η ανάπτυξη του τουρισμού είναι μεταξύ άλλων στενά συνυφασμένη και με την δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης σε διάφορους υποκλάδους οικονομικής δραστηριότητας της τουριστικής οικονομίας, αλλά και σε άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας.

Τρεις τύποι απασχόλησης αναμένεται να αναπτυχθούν λόγω της αναμενόμενης αύξησης ροής των τουριστικών, από τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων στη χώρα μας, και συγκεκριμένα οι εξής:

1. *Άμεση απασχόληση:* Αυτή προκύπτει από τις δαπάνες που πραγματοποιούν οι τουρίστες σε παραγωγικές μονάδες της τουριστικής βιομηχανίας, π.χ. ξενοδοχειακό προσωπικό.
2. *Έμμεση απασχόληση:* Αυτή προκύπτει από δραστηριότητες της τουριστικής προσφοράς, αλλά δεν προκαλείται άμεσα από δαπάνες που πραγματοποιούν οι τουρίστες, π.χ. άτομα που εργάζονται για την κατασκευή ολυμπιακών έργων.
3. *Επαγωγική απασχόληση:* Αυτή είναι η επιπλέον απασχόληση που προκύπτει από τις επιδράσεις του πολλαπλασιαστή του τουριστικού εισοδήματος, καθώς οι ντόπιοι κάτοικοι ξαναξοδεύουν α επιπλέον χρήματα που κέρδισαν.

Οι επιδράσεις του τουρισμού στην απασχόληση συχνά συγκαλύπτονται. Με το να δημιουργεί θέσεις απασχόλησης ο τουρισμός ενδέχεται να προσελκύσει εργατικό δυναμικό από άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, ειδικότερα δε από αγροτικές περιοχές. Επίσης ενδέχεται να προσελκύσει διάφορα άλλα άτομα που δεν συγκαταλέγονται επίσημα στο οικονομικά ενεργό πληθυσμό, όπως για παράδειγμα συνταξιούχους και φοιτητές.

Οι επιδράσεις του τουρισμού στην απασχόληση δεν περιορίζονται μόνο στα στενά όρια ενός τουριστικού προορισμού μιας χώρας υποδοχής τουριστών. Οι νέες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται στον τουρισμό είναι πολλές φορές μόνο μερικής απασχόλησης, που σημαίνει ότι αυτές μπορούν να πληρωθούν από άτομα που ζητούν δευτέρα εργασία για να συμπληρώσουν το εισόδημά τους. Σε αυτή την περίπτωση ο τουρισμός προκαλεί μια πληρέστερη χρησιμοποίηση αυτών που ήδη απασχολούνται στην τουριστική οικονομία, αλλά ενδέχεται να μη οδηγήσει σε μια αξιόλογη μείωση της υφιστάμενης ανεργίας.

Η έλλειψη εργατικού δυναμικού που φυσιολογικά θα παρουσιαστεί στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας από τους οποίους θεληματικά μετατοπίστηκε στον τουρισμό ένα ποσοστό του εργατικού δυναμικού τους, ενδεχόμενα αντιμετωπιστεί με εισαγόμενο εργατικό δυναμικό, γεγονός το οποίο μπορεί να έχει αρνητικές επιδράσεις, επειδή συνήθως συμβάλλει στην εντατικοποίηση των διαρροών αυτών.

Ειδικότερα, όσο αφορά τον τομέα της άμεσης απασχόλησης, αναφορικά με το σύνολο της περιόδου 2003-09, η επίπτωση στην απασχόληση εκτιμάται κατά μέσο όρο σε 52.378 θέσεις εργασίας. Αν δούμε την εν λόγω περίοδο πιο αναλυτικά παρατηρούμε ότι οι συνολικές θέσεις εργασίας θα αυξηθούν σταδιακά, με πιο δυναμική αύξηση από το 2006. Συγκεκριμένα, για το 2003 εκτιμάται να είναι 12.192, το 2004 16.542 και από το 2005-09 θα είναι κατά ετήσιο μέσο όρο 67.582. Αυτές οι εκτιμήσεις θα πρέπει να συγκριθούν με τις θέσεις εργασίας το 1994, που ανέρχονταν σε 211.900.

Πρέπει να σημειωθεί ότι εκτός από τις ωφέλειες που θα προκύψουν για τον κλάδο από την αύξηση της απασχόλησης, η εκπαίδευση των στελεχών και όλου του προσωπικού των τουριστικών επιχειρήσεων, θα γίνει τα επόμενα χρόνια με αφορμή τους αγώνες, θα αναβαθμίσει ουσιαστικά το επίπεδο των προσφερομένων υπηρεσιών.

5. Συμπεράσματα

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες έχουν σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις που οφείλονται στις επενδύσεις σε αθλητικές υποδομές που γίνονται πριν τους Αγώνες, στη συνεχή άφιξη των παρακινούμενων αλλοδαπών τουριστών και στα λειτουργικά έξοδα που γίνονται στην διάρκεια των Αγώνων.

Η εκτίμηση της μελέτης είναι ότι κατά μέσο όρο οι Ολυμπιακοί Αγώνες θα προσθέσουν γύρω στο 0,8% στο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ. Το έτος των Αγώνων {2004} η επιπλέον αύξηση στο ΑΕΠ θα φτάσει το 2%. Αν και δεν εκτιμήθηκε στην παρούσα μελέτη, οι κλάδοι της οικονομίας που αναμένεται να έχουν τα μεγαλύτερα οφέλη από την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα είναι των κατασκευών και οι συναφείς προς αυτό βιομηχανίες {τσιμέντου, μετάλλου κτλ.} μεταφορών, τηλεπικοινωνιών και ξενοδοχειακών υπηρεσιών.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες δεν αυξάνουν μόνο τους οικονομικούς δείκτες αλλά έχουν σημαντικές θετικές επιδράσεις και την κοινωνικής ευημερίας. Ιδιαίτερος η Ολυμπιάδα της Αθήνας σε συνδυασμό με την πολιτιστική Ολυμπιάδα αναμένεται να συνεισφέρει σημαντικά στην αύξηση του γοήτρου και της ευημερίας όχι μόνο της Ελλάδας, αλλά ολόκληρου του κόσμου. Η παγκόσμια αθλητική κοινότητα αναμένει από την Ελλάδα την οργάνωση των Αγώνων που η έμφαση θα δίνεται όχι στις οικονομικές παραμέτρους, αλλά στην πανανθρώπινη αξία της ευγενούς άμιλλας.

Κεφάλαιο 6°

Η ρυθμιστική επέμβαση του κράτους στην Ολυμπιάδα.

Νέες επενδύσεις και έργα υποδομής

Όπως και στην περίπτωση της Βαρκελώνης και της Καταλονίας, η Αθήνα και η Αττική πρόκειται να ωφεληθούν από τις επενδύσεις που συνοδεύουν τους Αγώνες και από τον διεθνή αντίκτυπο που αυτοί επιφέρουν. Τα μεγάλα έργα-αθλητικά κι μη έχουν ως στόχο να αναβαθμίσουν την ποιότητα ζωής στην Αθήνα τόσο για τους πολίτες της όσο και για τους επισκέπτες της, εγχώριους και αλλοδαπούς. Τα έργα υποδομής θα διαμορφώσουν την συνολική εικόνα της Αθήνας και της Αττικής και θα της προσδώσουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ικανά να τροποποιήσουν την σύνθεση του τουριστικού της προϊόντος. Δεδομένου ότι πολλά από αυτά τα έργα πρόκειται να γίνουν με αυτοχρηματοδότηση, ενθαρρύνουν τη θεμελίωση ενός μακροχρόνιου στρατηγικού σχεδιασμού για το μέλλον της Αθήνας και της Αττικής, μεταξύ όλων των ενδιαφερόμενων φορέων, δημόσιου και ιδιωτικού.

Τα κυριότερα έργα που θα πραγματοποιηθούν έχουν και θα έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες χωρίζονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Δημόσια έργα που έχουν έμμεση σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και κατασκευάζονται σε όλη την ελληνική επικράτεια.
- Δημόσια έργα που έχουν έμμεση σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και κατασκευάζονται στην Αττική.
- Δημόσια έργα που έχουν έμμεση σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες κατασκευάζονται στην Αθήνα.
- Τα Ολυμπιακά έργα
- Λοιπά έργα.

1. Δημόσια έργα που έχουν σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και κατασκευάζονται σε όλη την ελληνική επικράτεια.

A. *Το αεροδρόμιο των Σπάτων:* Βρίσκεται στα Σπάτα, 30 χιλιόμετρα από το κέντρο της Αθήνας, 32,5 χιλιόμετρα από το Ολυμπιακό Στάδιο και 32 χιλιόμετρα από τις Ολυμπιακές επεκτάσεις θα μπορεί να εξυπηρετεί 50 εκατομμύρια επιβάτες το χρόνο.

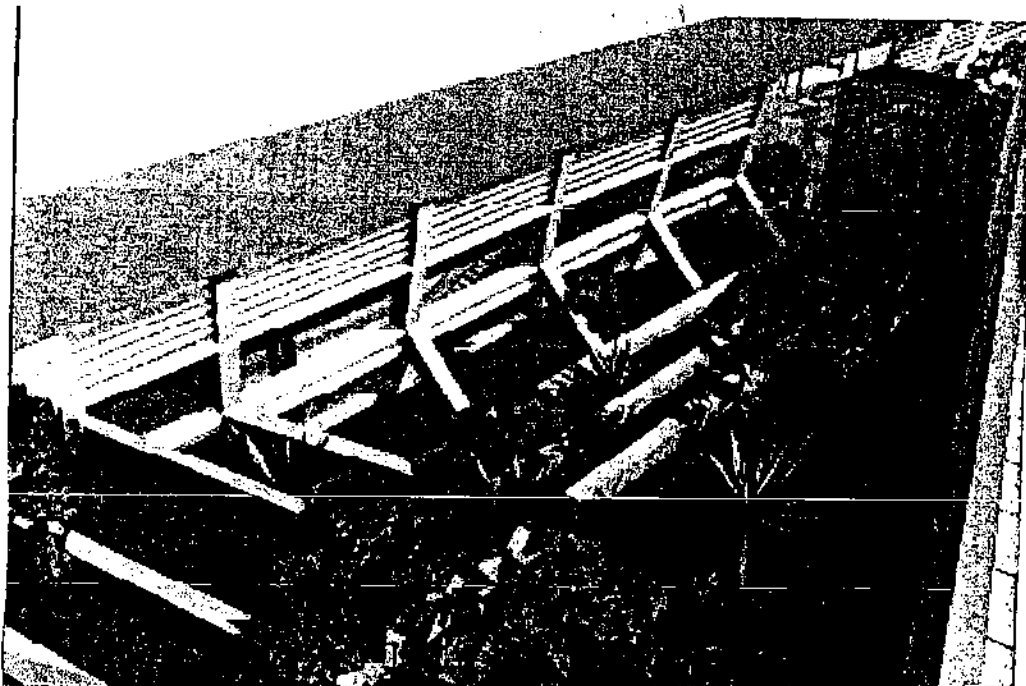
B. *Σιδηροδρομικό δίκτυο:* Μέχρι το 2002 θα έχουν δαπανηθεί 2 δισεκατομμύρια δολάρια για την αναβάθμιση του δικτύου. Μέχρι το 2004 αναμένεται να έχουν ολοκληρωθεί οι συνδέσεις του ταχέως σιδηροδρομικού δικτύου.

Γ. *Οδικό δίκτυο:* Τα πιο σημαντικά έργα που θα συνδέουν διεθνών τη χώρα είναι τα εξής:

- Η Εγνατία οδός, μήκους 700 χιλιομέτρων που θα συνδέει την ανατολή με την δύση και θα διασχίζει την Βόρειο Ελλάδα.
- Η ανάπτυξη του υπάρχοντος δικτύου 800 χιλιομέτρων που συνδέει την Πάτρα, την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη.

2. Δημόσια έργα που έχουν έμμεση σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και κατασκευάζονται στην Αττική.

1. Ο περιφερειακός Σταυρού - Ελευσίνας- αεροδρομίου, μήκους 53,5 χιλιομέτρων.
2. Ο περιφερειακός Υμηττού 12,5 χιλιομέτρων. Και οι δύο αυτοκινητόδρομοι θα συνδέονται με το υπάρχον οδικό δίκτυο μέσω 32 εξόδων.

Τρισδιάστατη αναπαράσταση του σταθμού του μετρό στον Αγ. Αντώνη

3. Δημόσια έργα που έχουν έμμεση σχέση με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και κατασκευάζονται στην Αθήνα

- A. Το Μετρό: Δύο νέες γραμμές έχουν ήδη δημιουργηθεί με 18 σταθμούς.
- B. Τραμ: Ένας εναλλακτικός τρόπος για να εξυπηρετηθούν ώρες αιχμής που δεν καλύπτονται από το Μετρό.
- Γ. Οδικές αρτηρίες: Όπως η κατασκευή της λεωφόρου Κηφισού σε όλο το μήκος {από τη Νέα Παραλιακή Λεωφόρο Σαρωνικού μέχρι την Ελεύθερη Λεωφόρο Ελευσίνας - Σταυρού - Σπάτων }, η παραλιακή λεωφόρος Ποσειδώνος από τον ανισόπεδο κόμβο Συγγρού μέχρι τον Άγιο Κοσμά, η λεωφόρος Κύμης από την οδό Πλαπούτα μέχρι την Εθνική οδό, η οδός σύνδεσης του ολυμπιακού ιππικού κέντρου με την οδό Μαρκοπούλου - Πόρτοραφτη και τέλος, η βόρεια παράκαμψη Μαρκόπουλου και η διαπλάτυνση της οδού Μαρκοπούλου - Πορτοράφτη.

4. Τα Ολυμπιακά έργα. Καινούργια έργα και βελτιώσεις υπάρχουσών εγκαταστάσεων.

Σύμφωνα με την δεύτερη έκθεση πρόοδο του Αθήνα 2004 στην Εθνική Επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, η πλειονότητα των αθλητικών εγκαταστάσεων {περίπου το 73%} υπάρχει ήδη και είναι υπό την ευθύνη της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού {ΓΓΑ}. Η ΓΓΑ θα κατασκευάσει 2 νέες εγκαταστάσεις μία για το Πινγκ-Πονγκ και τη ρυθμική γυμναστική {Γαλάτσι} και μια άλλη για την Άρση Βαρών {Νίκαια}. Η ΓΓΑ είναι υπεύθυνη για τα τυχόν επισκευές, επεκτάσεις, συντήρηση και εξοπλισμό των υπάρχουσών εγκαταστάσεων.

Οι υπάρχουσες αθλητικές εγκαταστάσεις που χρειάζονται συντήρηση ή επεκτάσεις είναι 12: Το Ολυμπιακό κέντρο τένις, το στάδιο Καραϊσκάκη για το χόκεϊ, το Ολυμπιακό κέντρο σκοποβολής στο Μαρκόπουλο, το στάδιο της Πάτρας, το Πανθεσσαλικό στάδιο, το στάδιο της Θεσσαλονίκης, το στάδιο της ΑΕΚ, το αθλητικό κέντρο Περιστερίου, το αθλητικό κέντρο του Αγ. Κοσμά για τη διεξαγωγή του τριάθλου, το αθλητικό κέντρο στο Γουδί για τη διεξαγωγή του μοντέρνου πεντάθλου, η εθνική οδός στο Σχηματάρι για την ποδηλασία και ο δρόμος για την Πάρνηθα για το mountain bike.

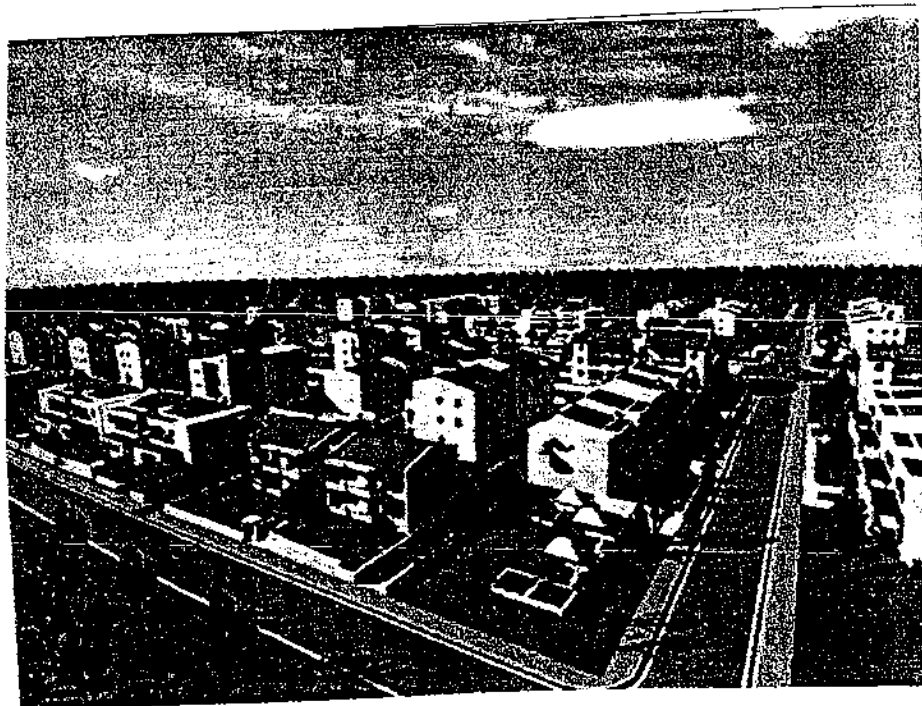
Οι εγκαταστάσεις που χρειάζονται εξοπλισμό είναι κυρίως 6: Το Ολυμπιακό στάδιο, το κλειστό ολυμπιακό γήπεδο basket, το ολυμπιακό κέντρο κολύμβησης, το ολυμπιακό ποδηλατοδρόμιο, το στάδιο Ειρήνης και Φιλίας και το Παναθηναϊκό στάδιο.

Τέλος η ΓΓΑ είναι αρμόδια για το κέντρο ραδιοτηλεοπτικών μεταδόσεων στις εγκαταστάσεις της HELEXPO και για το κέντρο τύπου μέσα στο ΟΑΚΑ.

Η Αθήνα 2004 Α.Ε. είναι υπεύθυνη για την επίβλεψη των ανωτέρω, καθώς και για τα ακόλουθα έργα:

Το αθλητικό κέντρο πολλαπλών χρήσεων στο Φάληρο

Προβλέπονται 44-51000 συνολικές θέσεις θεατών στο χώρο του ιπποδρόμου, 40 – 57000 στο χώρο του φαληρικού όρμου και 15.000 στο χώρο του Αγ. Κοσμά. Υπολογίζεται δε ότι, σύμφωνα με το πρόγραμμα των Ολυμπιακών Αγώνων, τις δύο τελευταίες μέρες των αγώνων να διακινηθούν στο παραλιακό «μέτωπο» περίπου 150.000 άτομα χωρίς τους αθλητές, σύμφωνα με την Αθήνα 2004 Α.Ε., αν και η θέση του πολυδύναμου κέντρου του Φαλήρου θα παραμείνει εκεί που έχει αρχικά οριστεί, ωστόσο προβλέπεται μείωση του όγκου του, με την κατασκευή εγκαταστάσεων μικρότερου αριθμού ή/και χωρητικότητας. Αναφορικά με το ιστιοπλοϊκό κέντρο Αγ. Κοσμά, παρότι η χωροθέτηση του παραμένει η ίδια, υπάρχει τροποποίηση ως προς το σημείο εισόδου της μαρίνας για λόγους ασφαλείας και ως προς την κατασκευή μιας νησίδας για περιβαλλοντολογικούς και λειτουργικούς λόγους. Τέλος, σχετικά με το ολυμπιακό κέντρο της φαληρικής ακτής, προτείνεται να παραμείνουν στην ακτή τα γήπεδα του beach-volley, ενώ προτείνονται αλλαγές σχετικά με τα γήπεδα του soft-ball και του baseball.

Τρισδιάστατη αναπαράσταση του Ολυμπιακού Χωριού

Το Ολυμπιακό χωριό {ΟΧ}

Σύμφωνα με την πρόταση υποψηφιότητας, το ΟΧ τοποθετείται στο βορειοδυτικό άκρο του λεκανοπεδίου, δίπλα στον οικισμό των Θρακομακεδόνων. Από το 1956 με την πρόταση του Ανδρέα Σώκου, έως σήμερα, γίνεται λόγος για την ανάπτυξη και την επέκταση της πόλης προς την κατεύθυνση του ΟΧ. Σύμφωνα με την Οργανωτική Επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων {Αθήνα 2004} του 2004 το Ολυμπιακό χωριό παραμένει στον ίδιο χώρο με ελαφρά χωροθετημένα τα όρια του προς τον Νότο και αύξηση της συνολικής του έκτασης. Ο στόχος είναι το Ολυμπιακό χωριό να κτιστεί ως πρότυπο και αναμένεται να φιλοξενήσει κατά τη διάρκεια των αγώνων 15.000 άτομα {{σύμφωνα με τον φάκελο διεκδίκησης}}.

Το Ολυμπιακό κέντρο Τατοΐου για την ιπασία και την τοξοβολία

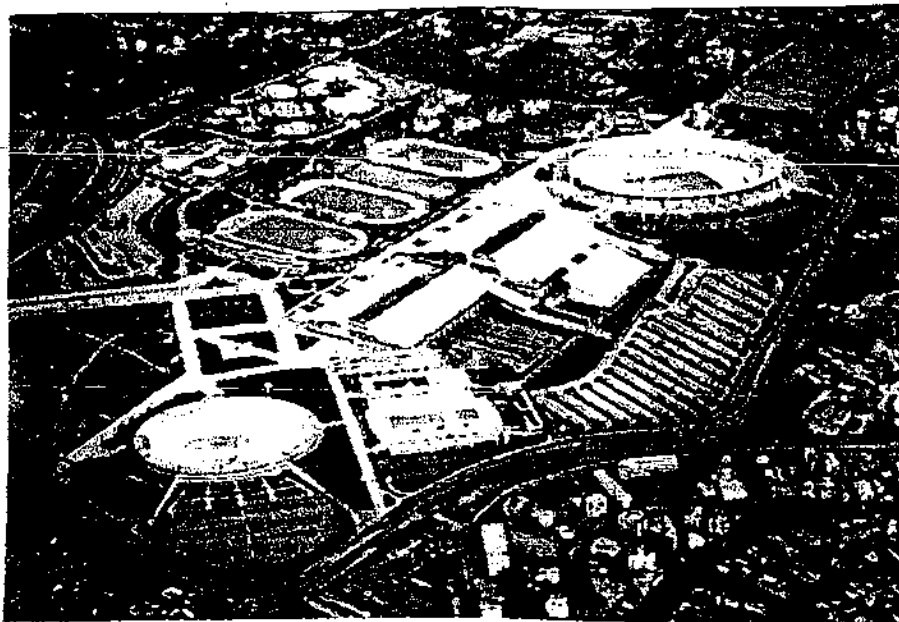
Λόγω των νομικών κωλυμάτων σχετικά με την χρήση των γαιών καθώς προβλημάτων περιβαλλοντολογικής προστασίας των δασών του Κηφισού, προτάθηκε η μεταφορά και η κατασκευή του Ολυμπιακού Ιππικού κέντρου στο Μαρκόπουλο, στη νότια πλευρά του νέου αεροδρομίου των Σπάτων, μαζί με το νέο Ιππόδρομο Αθήνας.

Το κέντρο κωπηλασίας στον Σχοινιά

Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν προβλήματα που προκύπτουν από τον υπάρχοντα βιότοπο, δεν έχει τεθεί θέμα αλλαγής της χωροθέτησης του.

Το νέο αθλητικό συγκρότημα

Το νέο αθλητικό συγκρότημα θα κατασκευαστεί στα δυτικά προάστια, όπου θα μπορούσε να συμβάλει στην αναβάθμιση τους.

Αεροφωτογραφία του Ολυμπιακού Αθλητικού Κέντρου Αθηνάς

5. <Αττική SOS>

Το 1994 Υπουργείο Περιβάλλοντος και Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία και με τον Οργανισμό Αθήνας σχεδίασε, προτάσσοντας την Αειφόρο Ανάπτυξη της Αττικής ένα Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσεων, παρεμβάσεων, μέτρων και έργων, το «Αττική SOS».

Το «Αττική SOS» περιλαμβάνει ένα Όραμα για την Βιώσιμη Ανάπτυξη της Αττικής, ένα σχέδιο με συγκεκριμένες προτεραιότητες για την Αθήνα.

Αυτό το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης είχε προλάβει ιεραρχημένα έργα με υπαρκτούς πόρους και συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα υλοποίησης, ως «πρώτη φάση» με χρονικό ορίζοντα το 2000 και ως «δεύτερη φάση» με χρονικό ορίζοντα το 2004.

Με το πρόγραμμα «Αττική SOS», σχεδιάστηκαν και προωθήθηκαν μέτρα θεσμικής Προστασίας των περιαστικών ορεινών όγκων, και Ζώνες Οικιστικού Έλεγχου ενώ υλοποιούνται οι μεγάλες παρεμβάσεις για την σημαντική αύξηση του Αστικού Πρασίνου και για την αναβάθμιση της Ποιότητας Ζωής των Πολιτών.

Στο πρόγραμμα αυτό διακρίνονται πέντε προτεραιότητες και πρωτοβουλίες μεγάλων παρεμβάσεων:

- ❖ Πρώτη πρωτοβουλία αποτελούν οι παρεμβάσεις που αναφέρονται στη δημιουργία Μητροπολιτικού Πρασίνου στο σύνολο του Αστικού και Περιαστικού χώρου του Λεκανοπεδίου.

Στο Στρατηγικό σχέδιο περιλαμβάνονται τα εξής προγράμματα για:

- Το *Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης* στον Πύργο Βασιλίσσης στους Αγίους Αναργύρους που η δημιουργία του ολοκληρώθηκε.
- Τους *Λόφους του Λεκανοπεδίου* και ειδικότερα τα *Τουρκοβούνια* με την Ανάπλαση των Λατομείων και τη δημιουργία Πάρκου, με την Ολοκλήρωση της κατ'ασκευής χώρων Άθλησης και Αναψυχής στο Αττικό Άλσος, ο Λυκαβηττός με την επέκταση του πράσινου στη γύρω περιοχή, η περιοχή Φιλοπάππου.
- Το *Μητροπολιτικό Πάρκο* στο χώρο του Αεροδρομίου στο Ελληνικό.
- Το *πάρκο στο Γουδί*.
- Τη ενοποίηση των χώρων Πρασίνου, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων (Γουδί -Αμπελόκηποι -Αλεξάνδρας-Λυκαβηττός) σε συνδυασμό με το *Ασκληπιείο Πάρκο*.
- Την αναβάθμιση των σημαντικών γνωστών υφισταμένων Πάρκων (Εθνικός κήπος, Πεδίο Άρεως , Άλσος Συγγρού, κλπ)
- Τα *Πάρκα* της περιοχής του Ελαιώνα.
- Τα *Στρατόπεδα*, των οποίων προβλέπεται η μετεγκατάσταση (ΚΕΒΟΠ, Γουδί, Στρατόπεδα Βοτανικού, Στρατόπεδα στον Πειραιά, κλπ.)
- Το *Θαλάσσιο Μέτωπο* και τις περιοχές Πρασίνου και Αναψυχής που δημιουργούνται στις Ακτές του Σαρωνικού από τον Πειραιά μέχρι το Σούνιο και από το Σούνιο μέχρι Ωρωπό.
- Την *Προστασία των Ορεινών Όγκων* γύρω από την Αθήνα (Αιγάλεω, Πάρνηθα, Υμηττός) και τη ν Αττική (Λαυρεωτική).
- Τις *παλαιές Χωματερές* στα Άνω Λιόσια και στο Σχιστό που έχουν μεταβληθεί σε χώρους πρασίνου, Αθλητισμού και αναψυχής.
- Τα *Λατομεία* που αποκαθίσταται το φυσικό τους ανάγλυφο και αναδασώνονται (Σελεπίτσαρι, Βιαρόουλου, Καρέας, Σιακανδάρη, Πεντέλης, κλπ)
- Τις *Ζώνες Πρασίνου* κατά μήκος του Κηφισού και των άλλων σημαντικών ρευμάτων του Λεκανοπεδίου.
- Το *Πράσινο* και τους ελεύθερους χώρους που περιλαμβάνεται στο Πρόγραμμα Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων.
- Το *Βοτανικό Κήπο* στην Πετρούπολη
- Το *Διομήδειο Κήπο* στο Χαϊδάρι.

- ❖ Η Δεύτερη πρωτοβουλία αναφέρεται στην αναλυτική καταγραφή και αναβάθμιση του Διαδημοτικού και τοπικού πρασίνου (π.Χ. Άλση, Λόφοι, Πλατείες κλπ.) καθώς και την διερεύνηση των δυνατοτήτων ενοποίησης και διασύνδεσης του, μέσω του Αστικού ιστού με τους Μητροπολιτικούς πυρήνες ζώνης πρασίνου σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του αρχικού Στρατηγικού Σχεδίου. Στη διεύρυνση αυτή εξετάζονται, επίσης, και άλλοι χώροι που στο σύνολο τους ή κατά τμήμα τους- θα μπορούσαν να μετατραπούν σε χώρους πρασίνου ή σε ελεύθερους χώρους για κοινωφελείς δραστηριότητες και υποδομές. Τέτοιοι χώροι ανενεργών λατομείων καθώς και χώροι Φορέων του ευρύτερου Δημόσιου Τομέα (Τράπεζες, Ιδρύματα, Νοσοκομεία κλπ.).
- ❖ Η Τρίτη πρωτοβουλία αναφέρεται στην εσωτερική οργάνωση των χώρων Πρασίνου Μητροπολιτικού χαρακτήρα (π.χ. Γουδί, ΚΕΒΟΠ, Τουρκοβούνια κλπ.) αλλά και Διαδημοτικού και Τοπικού χαρακτήρα (Άλση, Πλατείες, Κήποι κλπ.), που έχουν μεγάλη έκταση και βρίσκονται μέσα στον αστικό ιστό.
- ❖ Η τέταρτη πρωτοβουλία αναφέρεται στις τροποποιήσεις των Εγκεκριμένων Ρυμοτομικών Σχεδίων όπου απαιτείται και για όλες τις κατηγορίες πρασίνου (Μητροπολιτικό, διαδημοτικό, Τοπικό) σε συνεργασία με την τοπική Αυτοδιοίκηση σύμφωνα πάντα με το Χωροταξικό Πολεοδομικό Σχεδιασμό.
- ❖ Τέλος, η Πέμπτη πρωτοβουλία αναφέρεται στη φύτευση των αναδασωτέων εκτάσεων, των ελεύθερων χώρων πρασίνου όλων των κατηγοριών που πρόκειται να θεσμοθετηθούν ή είναι θεσμοθετημένοι με προτεραιότητα τους ορεινούς όγκους γύρω από το Λεκανοπέδιο. Επισημαίνεται ότι, σε κάθε επίπεδο παρέμβασης αναζητούνται κατά προτεραιότητα οι χώροι που έχουν την δυνατότητα άμεσης δενδροφύτευσης, ανεξάρτητα από τον χρόνο ολοκλήρωσης των αντίστοιχων κάθε φορά μελετών.

Όλα τα Προγράμματα, οι Δράσεις και οι Παρεμβάσεις που είναι ενταγμένες στο Στρατηγικό αυτό Σχέδιο, έχουν στόχο την αναβάθμιση του Φυσικού Περιβάλλοντος, στην αύξηση του Πρασίνου, τη δημιουργία δικτύου πρασίνου μέσα στην πόλη, στην Ανάπλαση και την αύξηση των κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων, στην ανακατανομή λειτουργιών με ταυτόχρονες αναπλάσεις προκειμένου να αμβλυνηθεί η ανάμειξη ασυμβίβαστων χρήσεων

6. Υποπρόγραμμα «Τουρισμός»

Τέλος το υποπρόγραμμα «Τουρισμός» του Β' ΚΠΣ θα συμβάλει στην αναμόρφωση της Αθήνας αλλά και ολόκληρης της Ελλάδας και κυρίως στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Η τελική διαμόρφωση του Υποπρογράμματος «Τουρισμός» του Β' ΚΠΣ εξέλιξη του κατά μέτρο έχει ως εξής:

Μέτρο 1.1.

Δημιουργία υποδομών θαλάσσιου τουρισμού (Δημόσιες επενδύσεις)

Έχουν ενταχθεί 12 έργα (4 μαρίνες και 8 καταφύγια τουριστικών σκαφών), συνολικού προϋπολογισμού δημόσιας δαπάνης 5856 δις. Δρχ. (3245 δις. Και 2611 δις. Αντίστοιχα). Το ποσοστό απορρόφησης είναι χαμηλό (20% Ιούνιος 2000) και αναμένεται να υλοποιηθεί μερικώς. Ειδικότερα οι μαρίνες, σύμφωνα με το νέο προσανατολισμό, δεν θα ολοκληρώσουν λειτουργική φάση, παρά μόνο τα έργα της θαλάσσιας ζώνης τα οποία είναι, οπωσδήποτε, απαραίτητα για την προσέλκυση ιδιωτών επενδυτών για την ολοκλήρωση και εκμετάλλευσή τους. Αντίθετα αναμένεται να ολοκληρωθούν τα καταφύγια τουριστικών σκαφών και να αποδώσουν τις προβλεπόμενες 445 νέες θέσεις.

Η καθυστέρηση υλοποίησης του μέτρου οφείλεται, σε έλλειψη μελετών κατά την ένταξη των μαρινών, στον ανασταλτικό ρόλο του ΓΣΤΠ και στις τέρμονες συζητήσεις για τον καθορισμό των τουριστικών καταφυγίων και την έναρξη των σχετικών μελετών.

Επομένως τα αναμενόμενα αποτελέσματα στο θαλάσσιο τουρισμό θα είναι περιορισμένα στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ, έχουν όμως διαμορφωθεί οι κατάλληλες συνθήκες για την επίτευξη του βασικού αυτού στόχου, ανάπτυξης του θαλάσσιου τουρισμού, από τον ιδιωτικό τομέα κατά τα επόμενα έτη.

Μέτρο 1.2.

Δημιουργία υποδομών υποστήριξης του ορεινού, οικολογικού, θεραπευτικού, χιονοδρομικού τουρισμού (Δημόσιες επενδύσεις)

Έχουν ενταχθεί 35 έργα (2 Υ/Θ, 23 Ορεινού / Οικολογικού τουρισμού και 10 ανάδειξης μνημείων και ανάπλασης - ανάδειξης περιοχών), συνολικού προϋπολογισμού δημόσιας δαπάνης να ολοκληρωθεί μέχρι τη λήξη του προγράμματος.

Η καθυστέρηση στην υλοποίηση του μέτρου οφείλεται στον κακό σχεδιασμό, δεδομένου ότι θα έπρεπε να διαμορφωθεί σε συμπλέγματα δραστηριοτήτων, στην αποσπασματική ένταξη έργων με άλλα κριτήρια και στην ένταξη έργων και μη ώριμων. Τελικά με βάση την κατανομή των πόρων φαίνεται ότι χρηματοδοτήθηκαν είτε δαπανηρές υποδομές αμφίβολης απόδοσης (π.χ. Υ/Θ της Κυλλήνης), είτε ευνοήθηκε υπέρμετρα η κατηγορία, «ορεινός τουρισμός - μονοπάτια - καταφύγια», εις βάρος των άλλων

Μέτρο 1.3.

Εκσυγχρονισμός υφιστάμενων ξενοδοχειακών μονάδων και μετατροπή παραδοσιακών - διατηρητέων κτισμάτων σε τουριστικά καταλύματα (Ιδιωτικές Επενδύσεις)

Έχουν ενταχθεί 135 έργα (104 εκσυγχρονισμού ξενοδοχειακών μονάδων, και 31 μετατροπής παραδοσιακών), προϋπολογισμού δημόσιας δαπάνης 16,53 δις. Δρχ. (ή 14,9δις. Και 1,63 δις. Αντίστοιχα). Ο βαθμός απορρόφησης είναι (Ιούνιος 2000) 69,5% και αναμένεται να καλυφθεί πλήρως ο στόχος. Με την ολοκλήρωση των έργων θα εκσυγχρονισθούν 35.000 κλίνες περίπου και θα δημιουργηθούν 690 νέες από την μετατροπή παραδοσιακών. Επισημαίνεται ότι τα κριτήρια ένταξης των έργων να ωφεληθούν από τα κίνητρα αυτά μονάδες σε αναπτυγμένες περιοχές.

Η καθυστέρηση στην υλοποίηση του μέτρου (έχουν ολοκληρωθεί 41 έργα, 27 ξενοδοχείων και 14 παραδοσιακών), οφείλεται στους όρους υπαγωγής στον αναπτυξιακό νόμο και στη δυνατότητα των επενδυτών να παρατείνουν νόμιμα κατά δύο έτη τις εργασίες.

Μέτρο 1.4

Ενίσχυση ιδιωτικών επενδύσεων για δημιουργία εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (όλων των κατηγοριών) και Περιοχών Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ)

Στο μέτρο αυτό έχουν ενταχθεί 22 έργα (13 συνεδριακά κέντρα, 1 υδροθεραπευτήριο, 2 γήπεδα γκολφ, 2 κέντρα θαλασσοθεραπείας και 4 μαρίνες), συνολικού προϋπολογισμού δημόσιας δαπάνης 8801 δις. Δρχ. Με την απένταξη του έργου, ΠΟΤΑ Μεσσηνίας, έχει αλλοιωθεί σημαντικά το μετρό και παρουσιάζει υψηλό ποσοστό απορρόφησης (89,4%).

Μέτρο 1.5

Στήριξη ΜΜΕ του Τουρισμού (Ιδιωτικές Επενδύσεις) και Πληροφορικό δίκτυο (Δημόσιες Επενδύσεις)

Προβλέπεται η ενίσχυση των ΜΜΕ Τουρισμού με μελέτες και συμβουλευτικές υπηρεσίες. Παρά το μικρό μέγεθος του μέτρου (1413 δις. Δρχ. η δημόσια δαπάνη) η σημασία του είναι μεγάλη και θα συμβάλει στην ποιοτική αναβάθμιση του κλάδου. Ενώ η ανάπτυξη και περιλαμβάνει ολοκληρωμένη μηχανοργάνωση υπηρεσιών και εκμεταλλεύσεων, επιμόρφωση εργαζομένων και δημιουργία τράπεζας πληροφοριών.

Μέτρο 1.6.

Κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού

Το μέτρο, με προϋπολογισμό 2562 δις. Δρχ. έχει μικρή σχετικά απορρόφηση (39,1% τον Ιούνιο 2000) λόγω οργανωτικών προβλημάτων. Απευθύνεται τόσο στο δυναμικό των εμπλεκόμενων φορέων, όσο και στους απασχολούμενους στο τουριστικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που θα απασχοληθούν σε δραστηριότητες ειδικών μορφών τουρισμού.

Φυσικά η βελτίωση της γενικότερης υποδομής αφορά όλους τους κλάδους της εθνικής οικονομίας, οι επιπτώσεις όμως στον τουρισμό θα είναι καθοριστικές, αν λάβουμε υπ' όψη μας ότι σύμφωνα με τα λεγόμενα των Tour Operators, το σημαντικότερο μειονέκτημα της χώρας μας είναι η ανεπάρκεια και το χαμηλό επίπεδο της γενικότερης υποδομής μας.

7. Λοιπά έργα

Συμπεριλαμβάνονται έργα πολιτιστικού χαρακτήρα και ανάπτυξης {όπως η ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων στην Αθήνα} πιθανή ανέγερση ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, συνεδριακών κέντρων κλπ.

Αναφορικά με την μετά-ολυμπιακή χρήση των έργων, έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις. Η περιοχή εγκατάστασης του Ολυμπιακού χωριού είχε κεντρίσει το ενδιαφέρον των ειδικών από την δεκαετία του 1960. Σύμφωνα με τους Ματραδάκη {ΤΕΕ, 1998}, ο Κ. Δοξιάδης είχε προτείνει την δημιουργία ενός νέου διοικητικού κέντρου στο Τατόι σε απόσταση 12ω χιλιομέτρων από το υφιστάμενο κέντρο, στα πλαίσια μιας γραμμικής εξέλιξης της Αθήνας προς το Βορρά και μιας προβλεπόμενης αναδιάρθρωσης της πόλης έως το 2060. Το 1972-75 θυγατρικές εταιρείες της Κτηματικής Τράπεζας πρότειναν την δημιουργία μιας πρότυπης οικιστικής μονάδας, με παράλληλη δημιουργία διοικητικού και εμπορικού κέντρου άλλα και εγκαταστάσεων ανώτατης παιδείας. Τέλος έχει ακόμα προταθεί η μετατροπή του Ολυμπιακού χωριού είτε σε νέο κέντρο ιδιωτικών και δημόσιων υπηρεσιών αναψυχής και αθλητισμού, είτε σε πρότυπη οικιστική μονάδα εφαρμογής νέων οικολογικών τεχνολογιών, είτε τέλος, σε μια σημαντική τεχνόπολη ή ένα τεχνολογικό πάρκο.

Για το κωπηλατικό κέντρο στο Σχοινιά οι Λουκάκης {ΤΕΕ, 1998} με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος, προτείνουν την χρήση του για δραστηριότητες αθλητισμού και αναψυχής.

Για το παραλιακό μέτωπο του Φαλήρου οι Αργυράκος {ΤΕΕ, 1998} προβλέπουν, ανάλογα με τις τελικές προδιαγραφές των εγκαταστάσεων, την δημιουργία «νέων πάρκων χρήσεων της επόμενης μέρας που θα ενώνουν την παραλία πόλη με την θάλασσα» προσφέροντας στην Αθήνα «τους χώρους αναψυχής που φάνηκε πως έχασε πριν 60 χρόνια περίπου».

Κεφάλαιο 7

Τουριστική Διαφήμιση

Με την ανάληψη της διοργάνωσης των Αγώνων, η χώρα μας θα βρίσκεται στο προσκήνιο της διεθνούς επικαιρότητας για αρκετά χρόνια, από σήμερα μέχρι τους αγώνες αλλά και μετά τους αγώνες. Επομένως, η χώρα αποκτά μια χρυσή ευκαιρία για να αναβαθμίσει την τουριστική και την γενικότερη εικόνα της στην διεθνή σκηνή.

1. Μεγιστοποίηση ωφελειών τουριστικής διαφήμισης.

Τίθεται λοιπόν το ερώτημα πως μπορεί η Ελλάδα να αξιοποιήσει κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο αυτή τη σημαντικότετη προβολή. Θα πρέπει να αναπτυχθούν μία σειρά από στρατηγικές, με επιδίωξη τη μεγιστοποίηση των ωφελειών. Τέτοιες στρατηγικές είναι:

- Οργάνωση νέων αθλητικών γεγονότων πριν το 2004 που θα συνδέονται με τους Ολυμπιακούς Αγώνες, ως ευκαιρίες προετοιμασίας των αθλητών και προσαρμογής στις κλιματολογικές συνθήκες της Ελλάδος. Τα γεγονότα αυτά μπορεί να οργανώνονται σε διάφορες περιοχές της Ελλάδος.
- Οργάνωση αθλητικών εκδηλώσεων για μη ολυμπιακά αθλήματα σε συνεργασία με τις διεθνείς ομοσπονδίες τους.
- Οργάνωση συμμετοχικών αθλητικών γεγονότων, χωρίς τη συνεργασία αντιστοίχων ομοσπονδιών, που μπορεί να ελκύσει πολλούς τουρίστες μόνο και μόνο ως μέσο αναψυχής.
- Οργάνωση ειδικών «Ολυμπιακών» εκδρομών, πριν και μετά τους Αγώνες, που θα περιλαμβάνει και άλλους ιστορικούς χώρους που έχουν σχέση με τον «αρχαίο» αθλητισμό.
- Οργάνωση μη αθλητικών εκδηλώσεων, όπως διεθνείς εκθέσεις, επιστημονικά και επαγγελματικά συνέδρια.
- Δημιουργία «ειδήσεων» που θα τροφοδοτούν τα διεθνή μέσα μαζικής επικοινωνίας, πριν και μετά τους Αγώνες.
- Τα παραπάνω παραδείγματα εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων αξιοποίησης των Αγώνων αποτελούν ένα μόνο μέρος μιας συνολικής στρατηγικής που θα πρέπει να αναπτυχθεί για την πλήρη αξιοποίηση των Αγώνων.

2. Η διαφημιστική εκστρατεία του ΕΟΤ

Ήδη, στις αρχές του 2002, ο ΕΟΤ έχει ξεκινήσει μία διαφημιστική εκστρατεία, με σκοπό την προώθηση της Ελλάδας, ως χώρα που θα φιλοξενήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Η εκστρατεία εστιάζει στη χρησιμοποίηση Ολυμπιακών Αγώνες του 2004.

Η εκστρατεία εστιάζει στη χρησιμοποίηση ελληνικών λέξεων, οι οποίες είναι ευρύτερα γνωστές και σε άλλες χώρες (λέξεις ευεξίας, μαθηματικών, φιλοσοφίας). Η βασική ιδέα είναι η επιλογή και χρήση τόσο διαδεδομένων λέξεων, με απώτερο σκοπό να αναδείξουν την μοναδική ιστορία και κουλτούρα του ελληνικού πολιτισμού καθώς και το φυσικό τοπίο της Ελλάδας, μα κυρίως την συμβολή της στην ανάπτυξη του ανθρώπινου πολιτισμού.

Δυο ακόμα διαφημιστικά μηνύματα προβάλλονται ώστε να αναδείξουν την ανθρώπινη θέληση, την προσπάθεια καθώς και την εσωτερική δύναμη και τις αξίες που συμβολίζει η Ολυμπιακή ιδέα. Στο πρώτο συμμετέχουν Έλληνες ολυμπιονίκες, όπως ο Νίκος Κακλαμανάκης, η Νίκη Ξάνθου, ο Μιχάλης Μουρούτσος, η Όλγα Βασδέκη και ο Λεωνίδας Κόκκας. Μιλώντας, όχι μόνο ως αθλητές αλλά και ως άνθρωποι, οι αθλητές εξυμνούν την ανθρώπινη εσωτερική δύναμη και το ανθρώπινο πνεύμα. Η φλόγα, η οποία συμβολίζει το ανθρώπινο πνεύμα, μας βοηθάει να συνεχίζουμε και να ξεπερνάμε τις δύσκολες στιγμές, όχι μόνο στις αθλητικές εκδηλώσεις αλλά στην ίδια τη ζωή. Ταυτόχρονα μας υπενθυμίζουν ότι η συμμετοχή και η προσπάθεια όλων μας θα κάνει τους αγώνες πραγματικότητα.

Στο δεύτερο διαφημιστικό μήνυμα συμμετέχουν απλοί πολίτες. Με την παρουσία τους, μας υπενθυμίζουν ότι η ολυμπιακή φλόγα δεν είναι τίποτα άλλο, παρά η φλόγα που κρύβει ο καθένας μέσα του.

Η εκστρατεία αποτελείται από τέσσερις τηλεοπτικές διαφημίσεις και 21 πρόσθετα μηνύματα που θα προβληθούν από όλα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (τηλεόρασης, εφημερίδες, ραδιοφωνικούς σταθμούς) σε 24 ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και στην Αμερική και την Ασία.

Η εκστρατεία αυτή είναι αποτέλεσμα συνεργασίας του ΕΟΤ με τον οργανισμό ΑΘΗΝΑΙ 2004. Σκοπός της είναι να προβληθεί το ολυμπιακό πνεύμα και οι αξίες του και να διαδοθεί το μήνυμα ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες επιστρέφουν στον τόπο όπου γεννήθηκαν.

3. Άνοιγμα στην παγκόσμια αγορά

Ιδιαίτερα θετικά σχόλια έχει αποσπάσει η καμπάνια του ΕΟΤ που γίνεται μέσω του Euronews σε επτά γλώσσες (Γερμανικά, Γαλλικά, Αγγλικά, Ισπανικά, Πορτογαλικά, Ιταλικά και Ρώσικα). Ειδικά για το διαφημιστικό σποτ στη Ρωσία έχουν εκφραστεί ιδιαίτερα κολακευτικά σχόλια μέσω του διεθνούς πρακτορεία Interfax, περιοδικών αλλά και μεγάλων τουριστικών γραφείων.

Η διαφημιστική καμπάνια του ΕΟΤ στον τομέα των έντυπων μέσων, μετά τις ΗΠΑ έχει ξεκινήσει να υλοποιείται και στην Ευρώπη και ήδη μεγάλη αφιέρωμα για την τουριστική Ελλάδα δημοσιεύτηκε στη σουηδική εφημερίδα AFTOBLADET, οι αναγνώστες της οποίας σε γκάλοπ δείγματος 3700 ατόμων έδωσαν στην Ελλάδα την πρώτη θέση ως καλύτερου τουριστικού προορισμού για τους Σουηδούς. Έντονη παρουσία της Τουριστικής Ελλάδας υπάρχει και στο ετήσιο τουριστικό ενημερωτικό φυλλάδιο "Griechenland 2002", το οποίο για τέταρτη χρονιά εξέδωσε σε 60.000 αντίτυπα τα γραφεία του ΕΟΤ Γερμανίας, της Φραγκφούρτης. Στο φυλλάδιο αυτό περιλαμβάνονται συνολικά 155 Γερμανοί tour operators, οι οποίοι προσφέρουν τουριστικά προγράμματα για την Ελλάδα.

Στην διεύθυνση των διεθνών συνεργασιών του ΕΟΤ σε θέματα προβολής της χώρας μας στην υφήλιο, έχει συμβάλει και η συνεργασία με την Visa International και το αμερικανικό τηλεοπτικό δίκτυο NBC, συνεργασίες οι οποίες δεν είχαν οικονομική επιβάρυνση στον Οργανισμό. Ο ΕΟΤ πέτυχε συμφωνία και με τα τηλεοπτικά κανάλια CBC {Candia Broadcasting Corporation}, TVNZ {Television

Of New Zeland}, 7 Network Limited {Αυστραλίας} και AOJC {Athens Olympic Japan Consortium}. Μέσω την τηλεοπτικών αυτών σταθμών ο ΕΟΤ θα προβάλει δωρεάν την Ελλάδα και τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας στα πέρατα του κόσμου, στο πλαίσιο της συνεργασίας του ΕΟΤ και του Οργανισμού «Αθήνα 2004» καθ' όλο το 2003 και 2004. Επισημαίνεται ότι και το τηλεοπτικό κανάλι Φοίνιξ της Κίνας βρέθηκε στην Ελλάδα, όπου συγκέντρωσε υλικό για την προβολή της χώρας μας, μετά από πρόσκληση του ΕΟΤ.

Επιπρόσθετα ο ΕΟΤ δίνει ιδιαίτερη σημασία και στον τομέα των εκθέσεων. Μετά την επιτυχημένη παρουσία που είχε στην έκθεση για το συνεδριακό τουρισμό Confex στον Λονδίνο, την διαφημιστική του προβολή στη μεγάλη τουριστική έκθεση του Λος Άντζελες {«The Angeles Travel Show»} που πραγματοποιήθηκε στις αρχές του Φεβρουαρίου στο Συνεδριακό Κέντρο του Long Beach της Καλιφόρνιας και την τουριστική έκθεση BIT στο Μιλάνο, όπου ο ελληνικός τουρισμός εκπροσωπήθηκε από τον Υφυπουργό Ανάπτυξης κ. Δημήτρη Γεωργακόπουλο, προετοιμάζονται οι συμμετοχές για τη μεγάλη τουριστική έκθεση ITB στο Βερολίνο, τη MIT στη Μόσχα και εξετάζεται σοβαρά, στο πλαίσιο του ανοίγματος στις νέες αγορές, η συμμετοχή του ΕΟΤ στην έκθεση του Dubai που γίνεται το Μάιο και αφορά στο θαλάσσιο τουρισμό.

Όπως δήλωσε και Ο Πρόεδρος του ΕΟΤ κ. Γιάννης Πατέλλης, θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις σύγχρονες μορφές προβολής, αλλά και στις θεαματικές ενότητες του τουριστικού προϊόντος {γαστρονομία, συνέδρια, πολιτισμός κα.} στην νέα διαφημιστική καμπάνια που θα αποφασίσει το Υπουργείο Ανάπτυξης και ο ΕΟΤ.

4. Έλλειψη οργανωμένου σχεδίου για την τουριστική προβολή της Ελλάδας

Παρά όμως τις μέχρι τώρα αξιόλογες επιτυχίες προσπάθειες του ΕΟΤ, μέχρι στιγμής, σημαντική είναι η έλλειψη οργανωμένου σχεδίου για την τουριστική προβολή της περιοχής της Αθήνας αλλά και γενικότερα όλης της Ελλάδας. Η έλλειψη ενός Δημοτικού ή Μητροπολιτικού Οργανισμού Τουρισμού, στερεί την πόλη από τεράστιες δυνατότητες να βελτιώσει και να προωθήσει την εικόνα της και το τουριστικό της προϊόν στη διεθνή αγορά. Η δράση του θα είχε τη δυνατότητα να κινηθεί σε δύο επίπεδα: την προώθηση γεγονότων προβολής και την οργάνωση της τουριστικής προσφοράς. Θα μπορούσε έτσι να προωθεί και να προβάλλει κατάλληλα τη διοργάνωση ειδικών εκδηλώσεων, όπως είναι οι μεγάλες αθλητικές συναντήσεις, μεγάλες διεθνείς εκθέσεις, φεστιβάλ και εορτασμοί κλπ. Παράλληλα, θα μπορούσε να προωθεί ειδικά μέτρα όπως εκπαιδευτικές κάρτες, κουπόνια διακοπών και ακόμη την οργάνωση και προβολή πολιτιστικών διαδρομών μέσα στην πόλη.

Ο φορέας Τουριστικής Προβολής θα είχε επίσης τη δυνατότητα να αξιοποιήσει τις νέες τεχνολογίες και να έχει ισχυρή παρουσία και προβολή στο Internet, καθώς και στο teletext, όπως κάνουν πια όλες σχεδόν οι μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις.

Χαρακτηριστικό της δυναμικής εξέλιξης αυτών των δυνατοτήτων, είναι το γεγονός ότι, σύμφωνα με υπολογισμούς της NUA, ενώ τον Νοέμβριο του 1997 υπήρχαν σε όλο τον κόσμο περίπου 90 εκατομμύρια χρήστες Internet, τον Νοέμβριο του 1998 υπολογίζεται ότι αυτοί έφταναν τα 150 εκατομμύρια! Η ένταξη του δήμου της Αθήνας στο κοινοτικό δίκτυο "IntourisSME" δεν έχει αποδώσει αποτελέσματα, και η παρουσία του στο internet είναι εξαιρετικά ανεπαρκής.

5. Συμπεράσματα

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες δεν πρόκειται να δημιουργήσουν μόνο μια στιγμιαία αύξηση της τουριστικής ζήτησης κατά τη διάρκεια των Αγώνων. Αντίθετα, μακροπρόθεσμα θα αυξηθεί σημαντικά η ζήτηση, υπογραμμίζοντας το δυναμικό αντίκτυπο των Αγώνων. Βέβαια, τονίζεται ότι αυτό το δυναμικά θετικό αποτέλεσμα θα εξαρτηθεί σχεδόν αποκλειστικά από την επιτυχή οργάνωση των Αγώνων και το επίπεδο ικανοποίησης των επισκεπτών και θεατών κατά τη διάρκεια τους.

Είναι λογικό ένας αριθμός επισκεπτών να επιθυμούν να επισκεπτούν τον ίδιο τόπο λόγω ευχάριστων αναμνήσεων, καθιερώνοντας έτσι μία τάση επανάληψης. Τέτοιου είδους επισκέπτες προτιμούν τις σίγουρες διακοπές παρά την εξερεύνηση νέων προορισμών. Οι οικογένειες ανήκουν ως επί το πλείστον σε αυτή την κατηγορία επισκεπτών. Επιπλέον, η επιτυχής διοργάνωση των Αγώνων θα ευνοήσει την από στόμα σε στόμα διάδοση ανάμεσα σε φίλους και γνωστούς, η οποία επιδρά τόσο στο στοιχείο της δημοτικότητας όσο και σε αυτό της συνήθειας, δεδομένου ότι η συνήθεια θεωρείται ως η πράξη που ελαχιστοποιεί τον κίνδυνο.

Κεφάλαιο 8^ο

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού ενόψει της Ολυμπιάδας του 2004

Η σύγχρονη Ελλάδα των μεγάλων ευρωπαϊκών οραμάτων ζει στον τελευταίο καιρό στον πυρετό της οικονομικής σύγκλισης και της πλήρους υιοθέτησης του δυτικού προτύπου, όσο αφορά στην οικονομική πολιτική. Όμως φτάνει από μόνη της μια στεγνή οικονομική πολιτική για να φέρει τις αλλαγές που επιθυμεί η χώρα μας; Μήπως οι επενδύσεις και τα αναπτυξιακά έργα που κάθε μέρα προτείνονται στην Ελλάδα και στους ευρωπαϊούς εταίρους μας χρειάζονται την ύπαρξη υποδομής προτού υλοποιηθούν;

Η Ελλάδα είναι από τις ελάχιστες χώρες στον πλανήτη μας, ίσως η μοναδική, που έχοντας ως βασική πηγή πλούτου τον τουρισμό επιμένει σε μεγάλο βαθμό στην άποψη ότι το προϊόν «πουλάει» και μόνο του. Ο αρχαιολογικός ανεκτίμητος πλούτος, καθώς και η φυσική ομορφιά που διαθέτει η χώρα μας σε στεριά και θάλασσα είναι αξιοζήλευτες πηγές οργανωμένης εκμετάλλευσης για πολλά κράτη, που αναμένουν την κατάλληλη στιγμή, προκειμένου να γίνουν οι κύριοι κάτοχοι, μέσω επενδύσεων και επίσημοι πωλητές όλων αυτών των αγαθών.

Η κατάσταση είναι απογοητευτική στον τομέα του εναλλακτικού τουρισμού. Έτσι δεν προβάλλουμε τις καταπληκτικές βουνοπλαγιές μας και τα φαράγγια τους για καγιάκ και rafting ή για περπάτημα tours {walking, hiking, nature tours}, ούτε τον υποβρύχιο κόσμο για την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού {scuba diving tours}.

Από την άλλη μεριά, όπως ήδη αναφέρθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια, η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων από τη χώρα μας αναμένεται να προσελκύσει τουρίστες κατά την τέλεση και μετέπειτα των Αγώνων. Με μια ορθολογική στρατηγική του κρατικού μηχανισμού, είναι η καλύτερη δοθείσα ευκαιρία της χώρας να επιτύχει την ανάπτυξη και τη βελτίωση των τουριστικών υπηρεσιών γενικότερα, αλλά και ειδικότερα την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού που θα δώσουν διέξοδο στις ήδη τουριστικά κορεσμένες περιοχές της χώρας, ενώ παράλληλα θα συμβάλλουν στην γνωριμία των επισκεπτών {αλλοδαπών και ημεδαπών} με άλλους τόπους που δεν έχουν ακόμα αναπτυχθεί {τουριστικά} ή που βρίσκονται στο στάδιο της ανάπτυξης, με απώτερο όφελος την εξάλειψη της εποχικότητας {με την ανάπτυξη του τουρισμού σε περιοχές που δύναται να αναπτυχθούν χειμερινές μορφές τουρισμού}, ώστε να ξεφύγουμε από το τρίπτυχο «Καλοκαίρι – Ήλιος – Θάλασσα» και την ομοιόμορφη κατανομή τουριστικών εσόδων σε όλη τη χώρα.

1.Ελληνικός Σύνδεσμος Επαγγελματιών Ειδικών Μορφών Τουρισμού

Ένα θετικό βήμα για την ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού στην Ελλάδα είναι η ίδρυση, το 1999, του Ελληνικού Συνδέσμου Επαγγελματιών Ειδικών Μορφών Τουρισμού (ΕΣΕΕΜΤ). Ο καινοτόμος σύνδεσμος εκπροσωπεί επιχειρήσεις και επαγγελματίες που ασχολούνται ενεργά με την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού και αναψυχής στην Ελλάδα.

Ενώ ο «συμβατικός» τουρισμός αναπτύσσεται με ρυθμό έως 5% ετησίως, η εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ειδικότερα ο οικοτουρισμός, απογειώνονται με ρυθμό έως και 30% ετησίως (World Resources Institute, 1990). Ο αριθμός των επισκεπτών ξεπερνά τα 500 εκατομμύρια ετησίως. Ο σχετιζόμενος κύκλος εργασιών ξεπερνά τα 400 δις USD ετησίως σε παγκόσμια βάση.

Μέσα στις δραστηριότητες του συνδέσμου υπάγονται όλες οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως: ορεινός τουρισμός, αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, υπαίθριες δραστηριότητες και αθλήματα αναψυχής που διεξάγονται στην φύση (δραστηριότητες εσωτερικών νερών, π.χ. ράφτινγκ, καγιάκ, διάσχιση φαραγγίων, πεζοπορία, ορειβασία, ποδήλατα βουνού καταδύσεις, θαλάσσιες δραστηριότητες, αεραθλητισμός κτλ), θεματικός τουρισμός και τουρισμός υγείας.

Στόχοι Συνδέσμου:

1. Η διαφύλαξη και διατήρηση της περιβαλλοντικής και πολιτισμικής κληρονομιάς της Ελλάδας.
2. Η διαμόρφωση του πλαισίου ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού και αναψυχής (θεσμικό πλαίσιο, προδιαγραφές ασφαλείας και ποιότητας).
3. Η υποστήριξη ανάπτυξης (προβολή και προώθηση, τεχνική υποστήριξη κτλ)
4. Η προάσπιση των επαγγελματικών συμφερόντων, εκπροσώπηση κλάδου, υποστήριξη θέσεων στην πολιτεία και στα όργανα αποφάσεων.
5. Η συγκέντρωση και η καταγραφή, αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων του κλάδου.
6. Η συγκέντρωση και ανταλλαγή τεχνογνωσίας από την Ελλάδα και το εξωτερικό.
7. Η δημιουργία δικτύου συνεργαζόμενων επιχειρήσεων, με στόχο την διευκόλυνση της προσφοράς ολοκληρωμένων προϊόντων.
8. Η δημιουργία βάσεων δεδομένων (έντυπο υλικό, φωτογραφικό αρχείο κτλ).

Προτεραιότητες Συνδέσμου:

1. Δρομολόγηση δημιουργίας θεσμικού πλαισίου (σύνταξη προδιαγραφών για δραστηριότητες, εγκαταστάσεις και προώθηση τους).
2. Ενέργειες διαφύλαξης της περιβαλλοντικής κληρονομιάς της Ελλάδας με έμφαση στις παραμεθόριες περιοχές.
3. Διεκδίκηση σημαντικής προβολής και προώθησης για τον οικότουρισμό και τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
4. Καταγραφή και δρομολόγηση αντιμετώπισης των σημαντικότερων προβλημάτων.

Οι σημαντικότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν στην Ελλάδα, λόγω της γεωφυσικής κατανομής και της πλούσιας ιστορίας της χώρας, με την παράλληλη ευκαιρία της διοργάνωσης των Αγώνων, είναι οι εξής:

2. Θαλάσσιος τουρισμός

Ο θαλάσσιος τουρισμός που στην Ελλάδα ξεκίνησε πρωτοποριακά και δυναμικά στις δεκαετίες 1950 – 1960 και κέρδιζε ποιοτικό τουρισμό και άριστες εντυπώσεις, γρήγορα έχασε έδαφος, κυρίως γιατί καθυστέρησε η δημιουργία της αναγκαίας υποδομής που θα στήριζε τη μεγάλη τουριστική ανάπτυξη που ακολούθησε στα επόμενα χρόνια. Για το μεγαλύτερο θέμα, όσο αφορά την υποδομή, δημιουργείται από τη έλλειψη επαρκούς δικτύου μαρίνων αλλά και από την αδικαιολόγητη καθυστέρηση της υλοποίησης των έργων που απ' το 1980 είχαν δρομολογηθεί και ακόμη να ολοκληρωθούν.

Αυτή τη στιγμή η Ελλάδα διαθέτει 15 μαρίνες με 6500 περίπου θέσεις ελλιμενισμού. Πρόκειται για μαρίνες του ΕΟΤ, ιδιωτικές και δημοτικές. Προβλέπεται η δημιουργία 4634 ακόμα θέσεων σε 20 νέες μαρίνες. Επίσης αναμένεται η ολοκλήρωση έργων σε 13 ιδιωτικές, δημοτικές και λιμενικών ταμείων μαρίνες με 1176 θέσεις ελλιμενισμού (πρόκειται για μαρίνες χωροθετημένες από επιτροπή την 1/4/97).

Ο καταδυτικός τουρισμός στη χώρα μας, βρίσκεται εξαιτίας της κρατικής oligωρίας σε εμβρυακή κατάσταση. Και όμως η Ελλάδα έχει όλες τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη αυτής της εναλλακτικής μορφής τουρισμού, που μπορεί να επιφέρει σημαντικά οικονομικά και πολιτιστικά οφέλη, φτάνει να υπάρξει κατάλληλη μακροπρόθεσμη σχεδίαση και υιοθέτηση σωστής στρατηγικής.

Όμως ο καταδυτικός τουρισμός, αποτελεί ακόμα ταμπού για τα ελληνικά δεδομένα, καθώς με το πρόσχημα της προστασίας των ενάλιων αρχαιοτήτων εμποδίζονται οι προσπάθειες ανάπτυξης του συγκεκριμένου χώρου και όλοι όσοι θα μπορούσαν να δραστηριοποιηθούν σε αυτόν. Αναλογιζόμαστε κατά πόσο ο κρατικός μηχανισμός ενδιαφέρεται να αναδείξει τις υπάρχουσες αναρίθμητες αρχαιότητες και να τις συντηρήσει, καθώς υπάρχει η αδιαφορία για την προστασία του υποβρύχιου αρχαιολογικού πλούτου και την αξιοποίηση του.

Η ελλιπής λιμενική φύλαξη της θαλάσσιας επικράτειας δίνει το δικαίωμα σε κάθε επισκέπτη γειτονικής χώρας να μας επισκεφθεί τη νύχτα με κάποιο φουσκωτό και «δανειστεί» απ' τον βυθό μας ότι χρειάζεται για την προσωπική συλλογή του. Για τους γνωρίζοντες του χώρου είναι κοινό μυστικό ότι συχνά αυτά τα φουσκωτά κρύβονται σε σπηλιές νησιών που προσφέρονται για τον σκοπό αυτό και δραστηριοποιούνται την θερινή σεζόν, συνδυάζοντας διακοπές και «εργασία» ταυτόχρονα

Εν τέλει κάποτε θα πρέπει να αναλογιστούμε ότι η ουσιαστική παρέμβαση σε θέματα κρατικής αναληψίας είναι επιβαλλόμενη και πως στην ουσία αυτό που απαιτείται είναι η ανάθεση των πρωτοβουλιών και των ανάλογων ενεργειών σε ανθρώπους που αγαπούν αποδεδειγμένα τη χώρα μας και επιθυμούν να την δουν σε καλύτερη μοίρα από την ήδη προδιαγραφμένη.

Διότι είναι πράγματι λυπηρό μια χώρα όπως η Ελλάδα, προσπαθώντας να διατηρήσει τη ναυτική παράδοση της και ταυτόχρονα να μην μπορεί για λόγους καθαρά γραφειοκρατίες και «επιχειρησιακούς» να εξελιχθεί και να προβάλλει το ανάστημά της χωρίς καμία εξωτερική βοήθεια, στηριζόμενη μόνο στους δικούς της ανθρώπους που απλόχερα την καλούν σε κάθε μορφής συνεργασία.

Το μέγα θέμα «θαλάσσιος τουρισμός» μπορεί κανείς να το προσεγγίζει είτε με θλίψη, είτε με αισιοδοξία. Κι αυτό γιατί μια χώρα, άλλοτε θαλοσσοκράτειρα και απεριόριστες δυνατότητες να αναπτύξει κάθε είδους θαλάσσιας δραστηριότητας, εξακολουθεί μεν να διαθέτει το ατομικό της πλεονέκτημα, ωστόσο στέκεται και παρατηρεί τον τρόπο με τον οποίο ολοένα χάνει το έδαφος που επρόκειτο να κατακτήσει...

Και αυτό δεν γεννά παρά θλίψη...

Απ' την άλλη ο θαλάσσιος τουρισμός, σε πείσμα των προβλημάτων που αναστέλλουν την αναπτυξιακή του πορεία, αντιστέκεται και ελπίζει – όχι τυχαία- σε καλύτερες μέρες.

Οι μέρες αυτές θα επέλθουν με την επίτευξη των στόχων που έχουν ήδη τεθεί σε διεθνές επίπεδο, οι σημαντικότεροι των οποίων είναι οι εξής:

1. Βελτίωση επιπέδου υπηρεσιών προς τους πελάτες.
2. Μείωση γεωγραφικού και πολιτικού κινδύνου.
3. Διατήρηση και αύξηση επαναλαμβανόμενων τουριστών.
4. Διεύρυνση φάσματος προσφερόμενων υπηρεσιών.
5. Έμφαση στην καλή οργάνωση του δικτύου ναυλώσεων.
6. Εξάλειψη εποχικότητας.

Η επίτευξη των ανωτέρων στόχων μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από σχεδιασμό και εφαρμογή στρατηγικής, που θα έχει ως χαρακτηριστικά:

- Συνεχή ανανέωση στόλου, ώστε κανένα από τα σκάφη να μην έχει ηλικία μεγαλύτερη από επτά χρονών.
- Διατήρηση βάσεων εξυπηρέτησης σκαφών σε γεωγραφικά σημεία εντός και εκτός Ελλάδας, ώστε να δίνονται στον πελάτη περισσότερες επιλογές, λόγω καλύτερης κατανομής στόλου και να παρέχεται συνεχής τεχνική υποστήριξη του πελάτη κατά τη διάρκεια των διακοπών του.
- Διαφοροποίηση πελατειακής βάσης, ώστε να αντλούνται πελάτες από περισσότερες χώρες.
- Εφαρμογή μεθόδων διοίκησης ολικής ποιότητας.
- Ίδρυση, εξαγορά ή συμμετοχή ε εταιρείες παροχή συμπληρωματικών προς τον θαλάσσιο τουρισμό υπηρεσιών {π.χ. εταιρείες εκμετάλλευσης τουριστικών λιμένων}.
- Ίδρυση, εξαγορά ή συμμετοχή σε εταιρείες ναυλώσεων αλλοδαπών χωρών, ου αποτελεί τις πιο σημαντικές ναυλαγορές.
- Εγκατάσταση συστημάτων πληροφορικής, που αυτοματοποιούν και διευκολύνουν την διαδικασία κλεισίματος ναύλων.
- Ανεύρεση και στόχευση νέων τμημάτων αγοράς.

3. Η ολυμπιακή ευκαιρία της ελληνικής κρουαζιέρας.

Με τη διεξαγωγή των ολυμπιακών αγώνων του 2004 η ελληνική αγορά κρουαζιέρας φαίνεται να έχει μία ευκαιρία ανάπτυξης και αυτό γιατί η έλλειψη σε ξενοδοχειακές κλίνες υψηλών κατηγοριών, οδήγησε τον οργανισμό «ΑΘΗΝΑ 2004» στη δέσμευση φιλοξενίας 15.000 μελών της ευρύτερης ολυμπιακής οικογένειας {χορηγοί, εθνικές ολυμπιακές επιτροπές} σε 3 υπερπολυτελή κρουαζιερόπλοια 5,4 και 3 αστέρων, δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις για σημαντικές επενδύσεις από τους Έλληνες πλοιοκτήτες και επιχειρηματίες του τουρισμού στη συγκεκριμένη κατεύθυνση.

Την παρούσα στιγμή, υπάρχουν 19 κρουαζιερόπλοια με ελληνική σημαία και άλλα 10 ελληνικών συμφερόντων αλλά με ξένες σημαίες, μέγεθος σχετικά μικρό, εν σύγκριση με τις δυνατότητες της ελληνικής αγοράς αλλά και ευρύτερα της μεσογειακής λεκάνης, που έχει σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης.

Το πολυτελέστερο και πλέον τεχνολογικά προηγμένο πλωτό ξενοδοχείο στον κόσμο, το Queen Mary II {5 αστέρων}, θα δεσπόζει με την παρουσία του στο κατάμεστο από κρουαζιερόπλοια λιμάνι του Πειραιά κατά την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας.

Σημειώνεται ότι το Queen Mary II διαθέτει 173 διαμερίσματα – σουίτες και 1137 καμπίνες σε 15 καταστρώματα. Πρόκειται να καθελκυστεί το β' εξάμηνο του 2003 και θα πραγματοποιήσει το πρώτο υπερατλαντικό ταξίδι από το Σαουθάμπτον στη Νέα Υόρκη, στις 12 Ιανουαρίου 2004. Έχει μήκος 345 μέτρα, ύψος 80 μέτρα, βάρος 150.000 τόνους και διαθέτει 10 διαφορετικά εστιατόρια, 14 μπαρ, εξωτερικές και εσωτερικές πισίνες, γυμναστήριο και κέντρο αισθητικής, κινηματογράφο, συνεδριακούς χώρους κλπ.

Το πλήρωμα για την εξυπηρέτηση των επιβατών θα υπερβαίνει τα 1.200 άτομα. Το κόστος κατασκευής του υπολογίζεται σε 800 εκατομμύρια δολάρια και θα είναι το μακρύτερο, το ψηλότερο, το φαρδύτερο και βαρύτερο κρουαζιερόπλοιο που έχει κατασκευαστεί ποτέ. Υψηλότερο από το Άγαλμα της Ελευθερίας, φτάνει στο ύψος ενός ουρανοξύστη 23 ορόφων. Είναι μακρύτερο από τριάμισι γήπεδα ποδοσφαίρου. Οι μηχανές του, με ιπποδύναμη 157.000 ίππων, έχουν τη δυνατότητα να ηλεκτροδοτήσουν πλήρως και για κάθε λειτουργία, μία πόλη με πληθυσμό 70.000 κατοίκους. Το βάρος του είναι 19 φορές το βάρος του Πύργου του Αϊφελ.

Θα το πλαισιώνουν τα εξίσου πολυτελή και νεότευκτα, υπό ελληνική σημαία, κρουαζιερόπλοια Olympia Voyager {4 αστέρων} και Olympia Explorer {4 αστέρων} το υπό κατασκευή Oomsterdam { 5 αστέρων} το club – ship Aida Vita {4 αστέρων}, η ναυαρχίδα του ολλανδικού επιβατηγού στόλου Rotterdam {4 αστέρων}. Εκτός από τα κρουαζιερόπλοια που επελέγησαν με βάση τις διαδικασίες προκήρυξης εκδήλωσης ενδιαφέροντος του οργανισμού «ΑΘΗΝΑ 2004», την εικόνα συμπληρώνουν:

- Το Splendour of the Sea {4 αστέρων}, πλοίο που θα φιλοξενήσει αποστολές γαλλικών τηλεοπτικών μέσω.
- Το Seabourn Pride {5 αστέρων} και Silver Whisper {5 αστέρων}, πλοία που θα φιλοξενήσουν αποστολές Διεθνών Χορηγών των Ολυμπιακών Αγώνων.

Συνολικά, τα 11 κρουαζιερόπλοια, που καλύπτουν ισάριθμες θέσεις στο λιμάνι του Πειραιά. Διαθέτουν 6640 διαμερίσματα, σουίτες και καμπίνες όλων των κατηγοριών {εσωτερικές, εξωτερικές, με μπαλκόνι κλπ.} και μπορούν να φιλοξενήσουν μέχρι 13.280 επισκέπτες, ενώ εκτιμάται ότι θα απασχολήσουν πληρώματα μεγαλύτερα των 5.000 ατόμων.

Όμως για τα ελληνικά δεδομένα είναι ακόμα δύσκολο να επιτευχθεί μια πλήρη ανάπτυξη αυτού του τομέα. Τα νησιώτικα συμπλέγματα της χώρας διαθέτουν μικρά λιμάνια και ως ένα σημείο υποτυπώδεις υποδομές. Έτσι δημιουργούνται σοβαρά χρονικά προβλήματα όταν χρειάζεται να αποβιβαστεί όλος αυτός ο κόσμος για μεταβεί σε αρχαιολογικούς και άλλους χώρους που τελικά δεν απολαμβάνει λόγω της χρονικής συμπίεσης. Το γεγονός αυτό, λειτουργεί αποτρεπτικά για τους επιβάτες, στο να επιχειρήσουν να εξέλθουν στα λιμάνια προτιμώντας τους χώρους του πλοίου που ούτως ή άλλως μπορούν να απολαύσουν στην διάρκεια του ταξιδιού.

Ένα ακόμα τροχοπέδη της ελληνικής κρουαζιέρας είναι η έλλειψη απαραίτητων στελεχών, με υψηλή εξειδίκευση για την κάλυψη των αναγκών των κρουαζιερόπλοιων. Θα πρέπει το Υπουργείο Ανάπτυξης να μελετήσει τις προϋποθέσεις για την δημιουργία στελεχών με διπλώματα ανωτέρας παιδείας στους διάφορους τομείς που να απασχολούνται οι ναυτικοί, ώστε να δημιουργηθούν διευθυντικά στελέχη που θα πλαισιώνουν τους ναυτικούς των κατώτερων πληρωμάτων.

Σε αντίθεση με τους αλλοδαπούς, ο Έλληνας τώρα συνειδητοποιεί ότι μπορεί να διαθέσει ένα τμήμα του χρόνου των διακοπών του για να κάνει μία κρουαζιέρα απολαμβάνοντας πολλά πράγματα που στο παρελθόν απολάμβανα οι λίγοι και σε τιμές ανταγωνιστικές σε σχέση με τις τιμές διακοπών αντίστοιχου διαστήματος στην ξηρά. Επιπροσθέτως του δίνεται και η ευκαιρία επισκέψεως σε περισσότερά μέρη χωρίς κόπο, απολαμβάνοντας ανέσεις που του προσφέρονται στα κρουαζιερόπλοια.

Το ζήτημα είναι αυτή η ευκαιρία που δημιουργείται για τις κρουαζιέρες να μην «εξαντληθεί» μετά το 2004, αλλά να αποτελέσει σταθερό μοχλό ανάπτυξης για τον ελληνικό τουρισμό. Τα κρουαζιερόπλοια διαθέτουν και εναλλακτικές δυνατότητες αξιοποίησης του παραδείγματος χάριν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως τόποι διεξαγωγής μεγάλων διεθνών διασκέψεων, όπως στη Γένοβα ή να δημιουργήσουν νέους προορισμούς προβάλλοντας την πολυτέλεια που διαθέτουν σε αρκετά ελκυστική τιμή.

4. Συνεδριακός Τουρισμός

Το 1997 η ένωση ξενοδόχων Αθηνών είχε τονίσει σε δελτίο τύπου που εστάλη πως «η ανυπαρξία συνεδριακού κέντρου στην Αθήνα έγινε πασιφανής κατά την διάρκεια του forum που οργάνωσε ο ΕΟΤ {στο πλαίσιο ειδικής εκθέσεων} για την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού στην Ελλάδα». Αυτό τονίστηκε σε ανακοίνωση της ΕΞΑ, η οποία με την ευκαιρία του γεγονότος απέστειλε τηλεγράφημα προς τον γενικό γραμματέα του ΕΟΤ, ο οποίος ήταν και αυτόπτης μάρτυς της ανυπαρξίας συνεδριακού χώρου στην Αθήνα. Ο τότε γ. γ. του ΕΟΤ Κ.Ν. Σκουλάς έδωσε εντολή το forum για τα συνέδρια να μεταφερθεί από το στάδιο που πραγματοποιείτο σε αθηναϊκό ξενοδοχείο μετά την διαπίστωση ότι ο χώρος αυτός {στον οποίο διεξάγονται ετησίως πολλά διεθνή συνέδρια} δεν τηρούσε βασικές προϋποθέσεις με αποτέλεσμα να διαπιστωθούν για άλλη μια φορά οι γνωστές δυσμενείς συνέπειες για την ποιοτική εικόνα της συνεδριακής Αθήνας. Η ΕΞΑ στο τηλεγράφημα της υποστηρίζει ότι είχε έρθει η ώρα για την δημιουργία ενός σύγχρονου συνεδριακού κέντρου στην Αθήνα, ανάγκη την οποία είχε αποδεχτεί και ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης και δεν απομένει παρά η ανάληψη συντονισμένων πρωτοβουλιών προς την κατεύθυνση της υλοποίησης του μεγάλου αυτού έργου. Το συνεδριακό κέντρο τονίζει

η ΕΞΑ, αποτελεί μία από τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την αποφασιστική βελτίωση της πληρότητας των Αθηναϊκών ξενοδοχείων.

Εικόνα

Σε επόμενα υπομνήματα, ανακοινώσεις και δελτία τύπου η ΕΞΑ έμεινε σταθερή στην άποψη της, την οποία διατηρεί μέχρι σήμερα:

1. Η υπάρχουσα υποδομή για συνεδριακές εκδηλώσεις {ξενοδοχεία, μέγαρο μουσικής και HELEXPO} περιορίζει την ανάληψη συνεδρίων με μέγεθος μέχρι 2000 συνέδρους και εκθεσιακή κάλυψη μέχρι 800 τμ.
2. Τα ευρωπαϊκά και παγκόσμια συνέδρια απαιτούν εξυπηρέτηση αριθμού συνέδρων από 4.000 – 15.000 άτομα και εκθεσιακή κάλυψη από 2.500 – 45.000 τ.μ.
3. Το Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας {ΣΕΦ} που έχει κάποιες δυνατότητες από απόψεως χώρων έχει δύο βασικά μειονεκτήματα:
  - ✓ Δεν έχει την εμφάνιση συνεδριακού κέντρου.
  - ✓ Χρειάζεται σοβαρά ποσά για την μετατροπή των αιθουσών προθερμάνσεως σε συνεδριακούς και εκθεσιακούς χώρους.
4. Κάθε φορά που θα γίνεται ένα τέτοιο συνέδριο και αυτό κάνει την επιλογή της Αθήνας οικονομικά ασύμφορη απ' την μεριά των διοργανωτών έναντι ανταγωνιστικών χωρών με πλήρη συνεδριακά κέντρα.
5. Η υπάρχουσα υποδομή δεν προσφέρει ενιαίους χώρους πάνω από 1000 – 1200 άτομα για «Welcome Receptions» ή «Closing Ceremonies»
6. Η Αθήνα δεν θεωρείται πλέον τουριστικός προορισμός διακοπών. Τα ξενοδοχεία της μπορούν να επιβιώσουν μόνο ένα υπάρχουν ειδικές μορφές τουρισμού {π.χ. συνέδρια}.
7. Η Αθήνα έχει χάσει εκ των ανωτέρων λόγων τα τελευταία πέντε χρόνια τουλάχιστον 15 μεγάλα πανευρωπαϊκά συνέδρια, εκτός από τα άλλα συνέδρια που δεν συμπεριλαμβάνουν την Αθήνα στους προορισμούς τους λόγω γνώσης των ανωτέρων λόγων.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η Αθήνα εξακολουθεί να είναι η μοναδική ευρωπαϊκή πρωτεύουσα που δεν διαθέτει επίσημα ένα ικανό σε χωρητικότητα, άρτια εξοπλισμένο συνεδριακό και εκθεσιακό κέντρο, παρά το γεγονός ότι τόσο η Αθήνα όσο και η περιφέρεια, διαθέτουν πολλές και διαφορετικής δυνατότητας αίθουσες {και γήπεδα} στα οποία φιλοξενούνται πολλές διοργανώσεις.

Επομένως, πάγιο αίτημα της ελληνικής τουριστικής οικογένειας είναι η δημιουργία στην Αθήνα ενός συνεδριακού και εκθεσιακού κέντρου προκειμένου να επιτευχθούν δύο σημαντικοί στόχοι:

- Να αποτελέσει η δημιουργία αυτή λύση για φιλοξενία μεγάλων σε αριθμό συνέδρων {τα οποία συνήθως φιλοξενούνται σε αθλητικές εγκαταστάσεις-χώρους ακατάλληλους για ποιοτική προσφορά}.
- Να βοηθηθεί η Αθήνα και ο τουρισμός της, να αποκτήσει ταυτότητα και ρόλο συνεδριακού προορισμού και να προσαρμοστεί το προϊόν της στις απαιτήσεις της εποχής.

Κάποια στιγμή έγινε μία πρόταση: Τόση η μελέτη σκοπιμότητας για τη δημιουργία συνεδριακών κέντρων στην Αθήνα, όσο και η κατασκευή του να ενταχθούν οι ιδέες και οι προτάσεις μας στο Γ' ΚΠΣ. Η Ευρώπη απάντησε πως έχει ήδη προσφέρει για το συνεδριακό κέντρο της Αθήνας που ονομάζεται «Μέγαρο Μουσικής»!

Όλα αυτά σε μία εποχή που η αύξηση επαγγελματικών ταξιδιών προβλέπεται να φτάσει το 31%. Σε μία εποχή που όλοι κατανοούμε πως μεγάλα διεθνή συνέδρια κακώς φιλοξενούνται σε χώρους γηπέδων {αλλά και στο μέγαρο μουσικής πώς να χωρέσουν..}. Σε μία εποχή ακριβώς λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, η ευρύτερη δημοσιότητα της χώρας θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και υπέρ του συνεδριακού τουρισμού.

Όπως είχε γραφεί στην πρόταση ΣΠΑ 2000- 2006 και «όσο αναφορά την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού η Ελλάδα ήταν 18^η στην κατάταξη χωρών ως προς τον αριθμό διεθνών συνεδρίων που φιλοξενούν» {πηγή: ICCA}.

Η υπάρχουσα υποδομή σε οργανωμένους χώρους συνεδρίων είναι ανεπαρκώς ανεπτυγμένη, αν ληφθεί υπ' όψη ο δυναμισμός και οι προοπτικές του τομέα. Για την εξυπηρέτηση συνεδρίων λειτουργούν σήμερα 13 αυτοτελή {εκτός ξενοδοχείων} συνεδριακά κέντρα που μπορούν να υποδεχθούν συνολικά περί τους 12.000 στο σύνολο της χώρας με κυμαινόμενη δυναμικότητα. Υπό αποπεράτωση είναι δυο αυτοτελή συνεδριακά κέντρα {Κω και Θεσσαλονίκη} και έντεκα μέσα σε ξενοδοχεία.

Ο Πρόεδρος της πανελλήνιας ομοσπονδίας ξενοδόχων κ. Β. Πλευρης τόνισε: «Για να συνεχίσει να αναπτύσσεται με κανονικούς ρυθμούς ο συνεδριακός τουρισμός της χώρας μας θα πρέπει:

- Να κατασκευαστούν μεγάλα συνεδριακά κέντρα στην πρωτεύουσα ικανά να φιλοξενήσουν πάνω από 300 συνέδρους.
- Να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης στα μεγάλα αστικά κέντρα.
- Να ενισχυθούν τα κίνητρα για την βελτίωση και κατασκευή νέων συνεδριακών χώρων.
- Ν ενταθεί η διαφημιστική προβολή του κλάδου από το ΕΟΤ.
- Να δραστηριοποιηθούν οι επιστημονικοί σύλλογοι ελληνικών και Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στην κατεύθυνση διοργάνωσης επιστημονικών συνεδρίων.

Ευτυχώς, πολλοί ιδιώτες αποφάσισαν να προχωρήσουν στη δημιουργία νέων συνεδριακών χώρων υψηλών προδιαγραφών. Πολλά νέα συνεδριακά κέντρα μεγαλύτερης και καλύτερης δυνατότητας πρόκειται να λειτουργήσουν σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ενδεικτικά αναφέρουμε:

- Νέο συνεδριακό κέντρο και θεματικός χώρος στην Κέρκυρα {Grecotel}.
- Συνεδριακό κέντρο στη Ρόδο {Capsis Hotels}.
- Συνεδριακό κέντρο στην Ελούντα {Porto Elounda Mare}.
- Συνεδριακό κέντρο την Ολυμπία {Aldemar}.

Αναμφίβολα οι δύο αυτές συγγενείς μορφές τουρισμού {εκθεσιακός και συνεδριακός τουρισμός}, μπορούν να τονώσουν την τουριστική ζήτηση και μάλιστα στη χαμηλή περίοδο με ότι θετικό αυτό συνεπάγεται για την οικονομία και την απασχόληση.

Δυστυχώς όμως καμία σοβαρή προσπάθεια δεν έχει γίνει, δεδομένου ότι το ενδιαφέρον όλων παραμένει διαχρονικά φιλολογικό.

4. Γαστρονομικός Τουρισμός.

Αν και φαινομενικά, ο γαστρονομικός τουρισμός δεν φαίνεται να ανήκει στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού που μπορούν να επιφέρουν ραγδαία ανάπτυξη σε μια χώρα, εξετάζοντας τον πιο προσεκτικά, μπορούμε να διακρίνουμε την συμβολή που μπορεί να επιφέρει στη χώρας μας, η ανάπτυξη του.

Συγκεκριμένα, δύναται να συμβάλλει στην προώθηση και προβολή των ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό, όπως έχει ήδη επιτευχθεί σε προηγούμενα χρόνια, μέσα από διεθνείς εκθέσεις. Ανάλογα παραδείγματα είναι:

- Συμβολή στην έκδοση το 1995 διεθνούς οδηγού για τα κρασιά του κόσμου που εκδίδει το S.F. παγκοσμίως {63 ελληνικά κρασιά προβλήθηκαν}.
- Οργάνωση παρουσίασης δύο ελληνικών τυριών και δύο ελληνικών κρασιών {εκδηλώσεις Milano, Golosa 12/1994}/
- Συμβολή στη συμμετοχή οχτώ ελληνικών κρασιών στην παρουσίαση κρασιών διαλογισμού στην Excelentia ' 95 {Ιταλία, 06/1995}/
- Προβολή ελληνικής κουζίνας και τυπικών τοπικών ελληνικών προϊόντων μέσω διεθνούς επιθεώρησης Slow και άλλων εκδόσεων του Slow Food σε διάφορες χώρες.
- Παρουσίαση {19/06/1996}σε απευθείας μετάδοση, μέσω ιταλικού δικτύου {Italia 1}, ελληνικής κουζίνας και κρασιών με την ευκαιρία του ποδηλατικού γύρου της Ιταλίας {από την Ελευσίνα}.
- Οργάνωση παρουσίασης είκοσι ελληνικών τυριών ΠΟΠ στην πρώτη διεθνή έκθεση τυπικού ευρωπαϊκού τυριού στην βόρεια Ιταλία {09/1995}.

Σημαντικό βήμα για την Ελλάδα είναι και η ίδρυση, μετά από μια σειρά επαφών και διαβουλεύσεων, της «Ένωσης για δικαίωμα στην γευστική απόλαυση» με διακριτικό τίτλο Slow Food.

Το Slow Food είναι ένα παγκόσμιο πολιτιστικό κίνημα για την προστασία της τοπικής κουζίνας, με κύριο επιχείρημα ότι η κουζίνα και η γαστρονομική παράδοση αποτελούν τμήμα του κάθε πολιτισμού και βασικό μέσω επικοινωνίας των ανθρώπων.

Δημιουργήθηκε στην Ιταλία στο τέλος του 1980, με αφορμή την πρόθεση των McDonald's να ανοίξουν κατάστημα στην ιστορική Piazza di Spagna. Στην Ελλάδα πρωτοεμφανίστηκε το Νοέμβριο του 1993 στη Θεσσαλονίκη με μια σημαντική γευστική εκδήλωση.

Μια εξίσου σημαντική απόφαση, η οποία ασφαλώς θα επηρεάσει θετικά το μέλλον των προϊόντων της ελιάς – που αναμφισβήτητα αποτελούν μεγάλο εθνικό πόρο = ελήφθη σε συνάντηση που πραγματοποιήθηκε με πρόσκληση της «λέσχης φίλων του ελαιόλαδου – Φίλειος».

Στην συνάντηση αυτή, εκπρόσωποι 18 ελαιοπαραγωγικών νομών της χώρας, συναποφάσισαν να δημιουργήσουν πανελλαδικό «δίκτυο δρόμων ελιάς και ελαιολάδου».

Κατά την συνάντηση που είχε σκοπό την αλληλοενημέρωση των εκπροσώπων των ελαιοπαραγωγικών περιοχών και την έναρξη προσπάθειας συντονισμού των ενεργειών της, ο πρόεδρος της λέσχης «Φίλειος» κ. Ν. Σκουλάς, πρότεινε και έγινε ομόφωνα δεκτό, να δημιουργηθεί μία μόνιμη δομή, στην οποία θα εκπροσωπούνται

Όλες οι περιοχές που έχουν αναπτύξει σχετικές πρωτοβουλίες. Η δομή αυτή θα έχει τη μορφή συντονιστικού φορέα που θα ονομάζεται «Εθνικό Συμβούλιο δικτύου Δρόμων Ελιάς και Ελαιολάδου».

Ο «Φίλαιος», που ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1999, με την υποστήριξη του ΣΕΒΙΤΕΛ {Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών Τυποποίησης Ελαιολάδου} από ανθρώπους με γνώση και ευαισθησία για το μεγάλο αυτό αγαθό, έχει ως σκοπούς:

- Την προβολή του ελαιολάδου και των υπολοίπων προϊόντων της ελιάς, σε εθνικό, ευρωπαϊκό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο, σχετικά με την συμβολή του και την εξέχουσα σημασία του, ως βασικού διατροφικού συστατικού του ανθρώπινου οργανισμού.
- Την υποστήριξη, προβολή και ανάδειξη του ελαιολάδου ως εθνικού προϊόντος.
- Την προώθηση της κατανάλωσης του ελαιολάδου και των υπολοίπων προϊόντων της ελιάς σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.
- Ως βασικό στόχο, έχει τη σύνδεση της ελιάς και του ελαιολάδου με τον τουρισμό και τον πολιτισμό.

Συντονισμός του προγράμματος σε πανελλήνιο επίπεδο είναι η λέσχη «Φίλων του Ελαιολάδου – Φίλαιος», ενώ έχουν ήδη εκδηλώσει συμμετοχή πολλοί φορείς από όλες τις ελαιοπαραγωγικές εποχές της χώρας {νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις, επιμελητήρια}, αλλά και ήδη συγκροτημένα δίκτυα, όπως είναι οι «Δρόμοι της ελιάς και του Ελαιολάδου της Κρήτης και της Μεσσηνίας» που συμμετέχουν και σε μεσογειακό δίκτυο.

Ενόψει των Ολυμπιακών αγώνων, σε μια προσπάθεια του ΕΟΤ να συμβάλει στην ανάπτυξη του γαστρονομικού τουρισμού, αποφάσισε τον Οκτώβριο του 1999, τη χορήγηση ειδικού σήματος για την ελληνική κουζίνα, το οποίο είναι ένα σήμα με το λογότυπο του ΕΟΤ, στο οποίο αναφέρεται ότι ο ΕΟΤ συνιστά το συγκεκριμένο κατάστημα γιατί προσφέρει ελληνική κουζίνα ποιότητας.

Τα κύρια οφέλη που επιφέρει στους κατόχους η απόκτηση του σήματος είναι τα εξής:

1. Έχουν προβολή από τα διαφημιστικά μέσα του ΕΟΤ και της οικείας περιφέρειας σε εσωτερικό και εξωτερικό.
2. Εκδίδεται οδηγός με τα ονόματα και τις διευθύνσεις όσων συμμετέχουν στο πρόγραμμα και το ειδικό σήματα για την ελληνική κουζίνα εμφανίζεται σε έντυπα και διαφημίσεις που τίθεται και το σήμα του ΕΟΤ.
3. Παρέχονται έντυπα που εξηγούν την σημασία του σήματος στους πελάτες.
4. Δημιουργείται μεγαλύτερη ζήτηση για τις υπηρεσίες των κατόχων του σήματος. Ακόμα και σε εθνικό επίπεδο, αυτή η προσπάθεια μπορεί να βοηθήσει στην αναβάθμιση του ελληνικού προϊόντος και να προωθήσει την ποιοτική ελληνική κουζίνα τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Όμως για την επίτευξη των ανωτέρων στόχων, θα πρέπει να πληρούνται οι εξής προϋποθέσεις:

- Αναβάθμιση παρεχόμενων υπηρεσιών
- Αναβάθμιση παραγόμενων προϊόντων.
- Ύπαρξη μιας κρίσιμης μάζας επιχειρήσεων για την υποστήριξη του μοντέλου {Follow up}.
- Συστηματική και επίμονη προβολή εικόνας που υιοθετήθηκε.
- Συγκέντρωση και συντονισμός πόρων.

6. Πολιτιστικός Τουρισμός.

Το έναυσμα για την ύπαρξη και συνδυασμό των διακοπών με την διατροφή ενδεχομένως δόθηκε από τον πολιτιστικό τουρισμό, ο οποίος πλέον έχει αποκτήσει καινούργιο προφίλ, καθώς η κλασική μορφή του, η μόνο με την επίσκεψη δηλαδή στα αρχαία μνημεία αρχίζει να εκλείπει.

Σ' αυτό συνέβαλλε και η αναζωογόνηση των υποβαθμισμένων αστικών κέντρων. Γεγονός που παρατηρήθηκε στη Βαρκελώνη, στη Μπολόνια, σε περιοχές του Παρισιού, τη Νίκαια αλλά και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η «μόδα» ήρθε και στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα να αναβαθμιστεί η περιοχή του Μύλου στην Θεσσαλονίκη, του Ψυρρή στην Αθήνα, το παλιό εμπορικό κέντρο της Ξάνθης και της Καλαμάτας.

Οι συγκεκριμένες περιοχές δεν θα μπορούσαν να γίνουν κατοικήσιμες ή βιοτεχνικές και γι' αυτό άλλαξαν προφίλ και μετατράπηκαν σε χώρους στους οποίους η διατροφή, η ψυχαγωγία και ο ελεύθερος χρόνος συνυπάρχουν σε μία μορφή.

Οι επισκέπτες, ακόμα και στις περιφέρειες της χώρας, μπορούν να συγκεντρώσουν τις δραστηριότητες τους και σε άλλες μορφές του πολιτιστικού τουρισμού: Να ακολουθήσουν πολιτιστικές διαδρομές επισκεπτόμενοι βυζαντινά και μεταβυζαντινά μοναστήρια, άσημους άλλα όχι ασήμαντους αρχαιολογικούς χώρους, να επισκεφθούν τοπικά μουσεία, να παρακολουθήσουν λαογραφικές εκδηλώσεις και να μετάσχουν σε τοπικά πανηγύρια ή να παρευρεθούν σε καλλιτεχνικές εκδηλώσεις.

Η σπουδαία ιστορία της χώρας δεν αφήνει κανένα ασυγκίνητο. Οι επισκέπτες, ακόμα και κατά την διάρκεια της Ολυμπιάδας, θα επωφεληθούν ώστε να γνωρίσουν την ελληνική ιστορία, επισκεπτόμενοι τα αρχαία ελληνικά μνημεία.

Ορισμένα από αυτά τα μνημεία είναι τα εξής:

- Η Ακρόπολη στην Αθήνα
- Ο χώρος της αρχαίας αγοράς στην Αθήνα
- Ο ναός του Ποσειδώνα στο Σούνιο
- Ο Κεραμεικός
- Ο ναός του Ολυμπίου Διός στη συμβολή των λεωφόρων Όλγας και Αμαλίας
- Η Κνωσός στην Κρήτη
- Ο αρχαιολογικός χώρος των Δελφών
- Το ανάκτορο Νέστονα στην Πελοπόννησο
- Ο αρχαίος χώρος της Ολυμπίας
- Η ψίδα του Γαλέριου στη Θεσσαλονίκη
- Η αρχαία Θήρα και το Ακρωτήρι στη Σαντορίνη
- Ο Ιερός χώρος στο νησί της Δήλου
- Η Φυλακωτή και οι πρωτοχριστιανικές κατακόμβες στη Μήλο

Καθώς και πάρα πολλά άλλα μνημεία που μαρτυρούν την ελληνική ιστορία στους επισκέπτες. Σ' αυτά τα μνημεία μπορούμε να συνυπολογίσουμε και τον μεγάλο αριθμό μουσείων που βρίσκονται σε όλη την επιφάνεια της χώρας και προσελκύουν έναν αρκετά μεγάλο αριθμό κάθε χρόνο.

Στην προσπάθεια ανάδειξης του ελληνικού πολιτισμού, μπορεί να συμβάλει άμεσα και το σχέδιο ενοποίησης αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας, που συνεστήθη από το Υπουργείο ΠΕΧΩΔΕ και Πολιτισμού και μπορεί να χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα φιλόδοξο, καθότι επιχειρείται η μεγαλύτερη πολεοδομική παρέμβαση που έγινε ποτέ στην Αθήνα.

Στόχος του είναι η ανάδειξη της νεοκλασικής Αθήνας, η επίλυση των προβλημάτων, κυκλοφορίας και η προοπτική εγκατάστασης τραμ στο δίκτυο ενοποίησης.

Οι επιμέρους παρεμβάσεις προβλέπουν ένα μεγάλο αριθμό έργων, όπως:

- Αποκατάσταση όψεων κτιρίων στην περίμετρο των αρχαιολογικών χώρων
- Διαμόρφωση πλατείας Συντάγματος
- Διαμόρφωση πλατείας Ομονοίας
- Διαμόρφωση πλατείας Μοναστηρακίου
- Διαμόρφωση πλατείας Κουμουνδούρου
- Πεζοδρόμηση – διευθέτηση λεωφόρου Βασιλίσσης Όλγας
- Ανάπλαση οδού Αθηνάς
- Ανάπλαση οδού Αιόλου
- Διευθέτηση οδού Μητροπόλεως
- Διευθέτηση οδού Κολοκοτρώνη
- Πολιτιστικό πάρκο Κεραμεικού
- Ακαδημία Πλάτωνος
- Δημόσιο σήμα

Το κόστος του έργου ξεπερνάει το 350 εκατομμύρια ευρώ και η ολοκλήρωση του αναμένεται πριν το 2004.

Οι επισκέπτες της Αθήνας θα έχουν στη διάθεση τους ένα ανοιχτό μουσείο, που θα περιλαμβάνει μεγάλες εκτάσεις ιστορικού κέντρου και θα προφέρεται για μεγάλους περιπάτους στο χώρο και στον χρόνο., Προβάλλοντας την ιστορία του ελληνικού πολιτισμού, από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας.

Επιπλέον, την άμεση ανάγκη ίδρυσης μουσείου τουρισμού, το οποίο θα συμβάλει σημαντικά στη διατήρηση και προώθηση της τουριστικής ιστορίας της Ελλάδας, επισήμαναν οι ομιλητές κατά τη διάρκεια ημερίδας που πραγματοποιήθηκε, με χορηγό επικοινωνίας την εφημερίδα «Ναυτεμπορική».

Όλοι οι συμμετέχοντες συμφώνησαν όσο αφορά τη χρησιμότητα του μουσείου για την γνώση, την αναζήτηση, την εξέλιξη και την ιστορία του ελληνικού τουρισμού.

Τονίστηκε ότι το μουσείο θα συμβάλει στην διαφύλαξη και προβολή της τουριστικής ιστορίας της χώρας μας, βοηθώντας παράλληλα την τουριστική μας παιδεία.

7. Αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός αποτελεί μια σύνθεση, πολύπλευρη δραστηριότητα. Με την ευρεία έννοια του όρου, χαρακτηρίζονται ως αγροτουριστικές εκείνες οι τουριστικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα, εκτός των πόλεων και των μεγάλων τουριστικών συγκροτημάτων.

Ο Michale Opperamann (1997) διαχωρίζει τον τουρισμό εκτός των πόλεων (Non-Urban tourism), σε αυτόν που κατευθύνεται προς τις απομακρυσμένες και γενικά ακατοίχτες περιοχές (Wilderness tourism) και στον αγροτουρισμό (Rural tourism).

Στην τυπική του έκφραση ορίζεται ως αγροτουρισμός ή τουρισμός υπαίθρου, η τουριστική εκείνη δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο ή αστικό, από μόνιμους κατοίκους του τόπου (κυρίως γεωργούς) σε μικρές μονάδες οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής, με κύριο χαρακτηριστικό την αμεσότητα της επικοινωνίας ανάμεσα σε εκείνον που φιλοξενεί και εκείνον που φιλοξενείται και που η τροφοδοσία τους γίνεται με προϊόντα τοπικής παραγωγής.

Ο αγροτουρισμός υποδιαιρείται σε αυτούς που από την στενή έννοια λαμβάνουν χώρα στα αγροκτήματα (Farm tourism ή Agritourism) και σ' εκείνους που έχουν ευρύτερη έννοια και αφορούν γενικά δραστηριότητες που γίνονται σε αγροτικές περιοχές.

Οι δραστηριότητες αυτές περιλαμβάνουν μία ποικιλία εμπειριών αναψυχής, όπως περιπάτους (Trekking), οικολογικό τουρισμό, κυνήγι και ψάρεμα. Γενικότερα, από την πλευρά της τουριστικής ζήτησης οι επισκέπτες επιδιώκουν την γαλήνη και τη ανάπαυση, σε επαφή με την φύση σε ειδυλλιακό αγροτικό περιβάλλον.

Στον αγροτουρισμό συχνά συνυπάρχουν και η δραστηριότητα της τοπικής χειροτεχνίας, της πολιτιστικής εκδήλωσης - αναβίωσης τοπικών εθίμων και η ανάδειξη μίας φυσικής και παραδοσιακής μοναδικότητας, του χώρου.

Οι παραπάνω δραστηριότητες, καθώς και η αμεσότητα της επικοινωνίας που ήδη αναφέρθηκε, έχει ήδη προσελκύσει μεγάλο αριθμό τουριστών (κυρίως αλλοδαπών), σε αυτήν την μορφή του τουρισμού και στη χώρα μας που διακρίνεται για τις ποικιλόμορφες τοποθεσίες της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής τάσης είναι τα 12 διαμερίσματα, ικανά να φιλοξενήσουν 30 άτομα, στη Μηλιά των Χανίων στην Κρήτη. Τα άτομα που φιλοξενούνται εκεί κατά τη διάρκεια των διακοπών τους εργάζονται και παράγουν μόνοι τους τα προϊόντα που καταναλώνουν, παίρνοντας έτσι μια γεύση από την αγροτική ζωή. Το εγχείρημα αυτό είχε μεγάλη απήχηση (κυρίως στους αλλοδαπούς τουρίστες), με αποτέλεσμα την έμμεση διαφήμιση της χώρας μας στο εξωτερικό και επομένως την προσέλευση μεγαλύτερου αριθμού τουριστών.

Αξίζει να δοθεί η δέουσα έμφαση στην κατάσταση που προοιωνίζεται για τον χώρο της υπαίθρου, μετά την αποδοχή από την Ευρωπαϊκή Ένωση των συμφωνιών της πρώην GATT (Γενικευμένη Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου) και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, όπου μετέχουν 116 χώρες. Ο γύρος της Ουρουγουάης, που κράτησε εφτά χρόνια (αντί τέσσερα που είχαν προγραμματιστεί) κλείνει με την Ευρώπη να υποχρεώνεται να καταργεί σταδιακά τις γεωργικές επιδοτήσεις και τη γεωργία να αναγκάζεται να κινηθεί στο πλαίσιο των επιταγών της ελεύθερης αγοράς.

Στον βαθμό που η ελληνική γεωργία είναι σχετικά λιγότερο ανταγωνιστική των αντίστοιχων εταίρων μας, το πρόβλημα επιβίωσης, δείχνει να γίνεται ιδιαίτερα σοβαρό για τον γεωργικό κόσμο της υπαίθρου. Με ένα πολύ υψηλό λειτουργικό κόστος και σχετικά χαμηλή απόδοση, η ελληνική αγροτική κοινωνία πλήττεται με άμεση συνέπεια την μείωση του εισοδήματος των ανθρώπων της υπαίθρου.

Παράλληλα, στον ευρύτερο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την ανεργία στις αστικές περιοχές να αυξάνεται διαρκώς, οι αναπτυξιακές προοπτικές των αγροτικών περιοχών γίνονται ακόμη δυσκολότερες. Κατά συνέπεια, η μερική έστω στροφή προς τις εναλλακτικές αναπτυξιακές λύσεις στον αγροτικό χώρο αποτελεί πλέον αναγκαιότητα, έστω και μέσα από την προοπτική των δραστηριοτήτων που στοχεύουν στην συμπληρωματικότητα του γεωργικού εισοδήματος.

Κρίνεται σκοπιμο να εξετασται η θεση των μικρών αγροτουριστικών επιχειρήσεων στην παγκόσμια τουριστική αγορά.

Καταρχήν πρεπει να τονιστεί ότι ο αγροτουρισμός από την φυσική του δεν συμβιβάζεται με τα υπερβολικά μεγέθη τουριστικών ροών που χαρακτηρίζουν τον μαζικό τουρισμό. αν αναλογιστούμε την κατάσταση στη χώρα μας όπου ο αγροτουρισμός βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο και τη συγκρινουμε με τις εξελίξεις σε άλλες χώρες που έχουν διαμορφώσει ένα διαφορετικό είδος αγροτουρισμού βλέπουμε τοι οι διαφορές είναι καταλυτικές.

Αν συγκρινουμε λ.χ τις περίπου 1200000 αφίξεις ξένων τουριστών ανά ετος στη χώρα μας τις εκατοντάδες εκατομυρια διανυκτερεύσεις αυτών καθώς και των ημεδαπών τουριστών, με τις δεκάδες χιλιάδες διανυκτερεύσεις σε αγροτικά καταλύματα. Αυτό είναι απορία του γεγονότος στο αγροτουριστικές εκμεταλεύσεις είναι εντελώς περιθωριακές, σε αντίθεση με άλλες χώρες όπως η Σουηδία και η Ελβετία.

Ειδικότερα για τη χώρα μας οι λίγες επιχειρήσεις που ασχολούνται με αυτή την εναλλακτική μορφή τουρισμού παρουσιάζουν προβλήματα λειτουργίας και προώθησης των πωλήσεων. Όλες οι κρατήσεις γίνονται από μεμονομένα άτομα ή ομάδες χωρίς τη μεσολάβηση τουριστικών πρακτορών. Δεω συμβαίνει το ίδιο σε άλλες χώρες στις οποίες ήδη εφαρμόζονται προσπάθειες για την προώθηση των αγροτουριστικών υπηρεσιών μέσω συλλογικών προσπαθειών μαρκετινγκ. αρκετές επιχειρήσεις που συμμετέχουν στο πρόγραμμα leader έχουν εδώ και χρόνια συστήσει γραφεία αγροτουρισμού.

Τα επόμενα χρόνια αναμένεται να ενισχυθεί η συμμετοχή του αγροτουρισμού στο παγκόσμιο τουριστικό προϊόν, το ίδιο αναμένεται και στη χώρα μας κυρίως μετά τους ολυμπιακούς.

Για να επιτευχθεί όμως αυτό πρέπει να γίνουν συλλογικές προσπάθειες και δράσεις του τουριστικού μαρκετινγκ όλων των εμπλεκόμενων φορέων. οι αλλαγές αυτές στις προτιμήσεις των τουριστών εωδεχομένως μάλιστα να επέλθουν και εξαιτίας των κλιματολογικών αλλαγών, όπως το θερμοκηπιο και η τρυπα του οζοντος.

8. Φυσιολατρικός τουρισμός

Στον αγώνα τους για επιβίωση οι κάτοικοι τούτης της χώρα είχαν συχνά σύμμαχο και άλλοτε αντίπαλο τη φύση.

Αποτυπώματα αυτής της αργόσυρτης διαλεκτικής σχέσης είναι σκορπισμένα σε όλο τον ελληνικό χώρο. Μέσα στα δάση και πάνω στις ακρογιαλιές, στις βουνοπλαγιές ή δίπλα στα ποτάμια, τα χωριά και οι πολιτείες, οι αρχαίοι νιοί μαζί με τις εκκλησίες και τα μοναστήρια, οι ανεμόμυλοι και τα γεφύρια, συνθέτουν ένα μοναδικό σε πλούτο και ποικιλία σύνολο.

Ελληνική φύση και μνημεία αποτελούν μία αρμονική και αδιάσπαστη ενότητα. Η ελληνική φύση αδιάσπαστο πια κομμάτι του σύγχρονου τουρισμού, προσελκύει και στην Ελλάδα μεγάλο αριθμό τουριστών και πιστεύεται ότι με τα κατάλληλα μέτρα ανάπτυξης από τους αρμόδιους φορείς μπορεί να αποτελέσει μια πολύ σημαντική μορφή εναλλακτικού τουρισμού.

Στην επίτευξη του σκοπού αυτού συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό οι παραδοσιακοί οικισμοί. Οι οικισμοί αυτοί είναι ένα χαρακτηριστικό φαινόμενο του ελληνικού χώρου, με σπάνια αισθητική και πολεοδομική αξία, μοναδικό ιστορικό και πολιτιστικό πλούτο και με έντονα διαφοροποιημένη ποικιλομορφία.

Πρόκειται για οικιστικές συσσωματώσεις, ένα σύνολο από κτίρια κατοικίας σε μικρή απόσταση μεταξύ τους, που συνδέονται με κοινόχρηστους δρόμους οι οποίοι συχνά εξακτινώνονται από μία ή περισσότερες διαμορφωμένες πλατείες ή ελεύθερους χώρους μπροστά από εκκλησίες.

Συγκροτήθηκαν μέσα σε ιστορικά διαμορφωμένες συνθήκες και εξελίχθηκαν στη διάρκεια των περασμένων αιώνων, άλλοτε ως καταφύγια για να προστατευτούν οι πληθυσμοί από την επιλογή και την αυθαιρεσία της οθωμανικής κατάκτησης ή την απειλή πειρατείας και άλλοτε ως εστίες τοπικής, γεωργικής, κτηνοτροφικής ή βιοτεχνικής παραγωγής και εμπορικών συναλλαγών.

Σήμερα έχουν επιβιώσει αρκετά αξιόλογα δείγματα, όχι πάντοτε χωρίς αλλοιώσεις, αλλά υπάρχει και ένας σημαντικός αριθμός παραδοσιακών οικισμών που έχουν διατηρηθεί σε αρκετά ικανοποιητική κατάσταση.

Βρίσκονται συχνά σε παράκτιες περιοχές ή στα νησιά, ή συνηθέστερα σε ορεινές ζώνες, έξω από μεγάλους συγκοινωνιακούς άξονες.

Είναι στοιχείο της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας και του δημιουργημένου χώρου κάθε τόπου. Σ' αυτούς αποτυπώνονται και εκφράζονται τρόποι ζωής, κοινωνικές σχέσεις τρόποι οργάνωσης των παραγωγικών σχέσεων, αλλά και τεχνικές μέθοδοι, αισθητικές προτιμήσεις και καλλιτεχνικά ρεύματα, ιδεολογικές παραστάσεις και επιρροές.

Για να μπορέσουμε να γνωρίσουμε και να χαρούμε πληρέστερα την πολιτιστική και τη φυσική μας κληρονομιά, δεν υπάρχουν καταλληλότερα καταλύματα από εκείνα που είναι ενταγμένα στην κλίμακα του τοπίου, προσαρμοσμένα στο φυσικό τους περιβάλλον και ακολουθούν τα παραδοσιακά πρότυπα της αρχιτεκτονικής μορφοποίησης της περιοχής στην οποία έχουν κτιστεί.

Εγγύηση γι' αυτήν την εναρμόνιση είναι οι παραδοσιακοί ξενώνες. Μερικοί από αυτούς τους ξενώνες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως καταλύματα για την στέγαση των επισκεπτών κατά την διάρκεια της Ολυμπιάδας, αφού όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο είναι πιθανό να υπάρξει έλλειψη κλινών.

Πρόκειται στις περισσότερες περιπτώσεις, για αξιόλογα κτίρια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, που οι ιδιοκτήτες τους τα έχουν επισκευάσει και τα έχουν μετατρέψει σε ξενώνες ή επιπλωμένα διαμερίσματα.

Η διατήρηση ή αναστήλωση των εξωτερικών όψεων έχει γίνει με γνώμονα τη διατήρηση της φυσιογνωμίας των κτισμάτων και τον σεβασμό προς την αρχιτεκτονική του οικισμού στον οποίο ανήκουν. Η διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων, η επίπλωση και ο εξοπλισμός τους ακολουθεί τις παραδοσιακές μορφές, αλλά παράλληλα εξυπηρετούν απόλυτα τις σύγχρονες ανάγκες ενός ξενώνα με τις αναγκαίες εγκαταστάσεις υγιεινής, θέρμανσης, τηλεφώνου κλπ.

Οι παραδοσιακοί ξενώνες ανταποκρίνονται στην επιταγή της οικολογικής προσέγγισης του τουρισμού της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης. Συμβάλλουν αποφασιστικά στη δημιουργία της κατάλληλης ατμόσφαιρας που θα αποτελέσει μια αληθινά εναλλακτική επιλογή ως προς τον τρόπο ζωής στις πόλεις και θα σέβεται το περιβάλλον. Οι επισκέπτες μπορούν να θαυμάσουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, να βιώσουν τις εμπειρίες ενός άλλου τρόπου ζωής.

Οι παραδοσιακοί ξενώνες μπορούν να αποτελέσουν την ιδανική βάση και αφετηρία για όποιον θέλει να δοκιμάσει τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Μπορεί να περιπλανηθεί στα αισθητικά δάση και τους εθνικούς δρόμους, που δεν βρίσκονται μόνο στα βουνά της ηπειρωτικής ενδοχώρας αλλά και στα νησιά μας ή δίπλα σε λίμνες και ποτάμια, να απολαύσει τα μνημεία της φύσης {φαράγγια, σπήλαια κλπ.} Αν θέλει να επιδοθεί σε σωματική άθληση, μπορεί να κολυμπήσει ή να καταδυθεί στις ακρογιαλιές. Να κάνει ορεινή πεζοπορία στα μονοπάτια ή ακόμα ορειβασία και αναρρίχηση, να κάνει ορεινή ποδηλασία ή kayak στα ποτάμια, ή να ασκηθεί στις ιστιοσανίδες στις θάλασσες μας.

Για να γνωρίσει καλύτερα τις συνθήκες ζωής και τον κόσμο της υπαίθρου, μπορεί να κάνει και αγροτουρισμό, παρακολουθώντας γεωργικές δραστηριότητες κάθε λογής. Και αν θέλει να καλλιεργήσει την οικολογική ευαισθησία, έχει την δυνατότητα να θαυμάσει τα σπάνια είδη πουλιών, υδρόβια, αρπακτικά ή θαλασσοπούλια που βρίσκουν καταφύγιο στους 380 υγρότοπους της χώρας μας, τόσο στα παράκτια οικοσυστήματα {αμμουδιές και αμμοθίνες, βραχώδεις ακτές, δέλτα ποταμών, λιμνοθάλασσες και αλίπεδα} όσο και στην ενδοχώρα {πηγές, ποτάμια, λίμνες} καθώς και στους δρυμούς μας.

Μπορεί να εξετάσει την ποικιλία των ειδών της χλωρίδας που καλύπτει τη χώρα, να παρατηρήσει τα θαλάσσια πάρκα, τη θαλάσσια πανίδα και τα είδη που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν (θαλάσσια χελώνα καρέτα-καρέτα και μεσογειακή φώκια μονάχους-μονάχους) από την αλόγιστη ανθρώπινη δραστηριότητα.

Μια άλλη, εξίσου ενδιαφέρουσα δραστηριότητα, για τους περισσότερους τουρίστες είναι η επίσκεψη και εξερεύνηση σπηλαίων. Τα σπήλαια είναι μια νέα μορφή οικονομίας, που δεν εκμεταλλεύεται ληστρικά το περιβάλλον αλλά εγγυάται την διατήρηση του φυσικού μας πλούτου.

Δεν είναι τουρισμός για λίγους, αντίθετα έχει την δυνατότητα να εξαλείψει προβλήματα του μαζικού τουρισμού, αφού σ' αυτόν υπάρχει το πνεύμα της προσαρμογής προς το περιβάλλον.

Τα σπήλαια αποτελούν τους πλέον ανεξερεύνητους υπόγειους χώρους του πλανήτη. Άλλοτε πλούσια σε διάκοσμο, άλλοτε λιτά, σκοτεινά χάσματα που οδηγούν στα βάθη της γης. Σαν σπήλαια καταγράφονται αυτά που είναι από 5 μέτρα {στην ανάπτυξη τους} ή έχουν κάποιο ειδικό ενδιαφέρον.

Η σπηλαιολογία πέρα το επιστημονικό της ενδιαφέρον, βρίσκεται στα πρώτα βήματα στην Ελλάδα σαν ήπια μορφή τουρισμού, ακολουθώντας το γενικό πνεύμα της εποχής. Η μέχρι σήμερα εμπειρία δείχνει πως η τουριστική εκμετάλλευση των σπηλαίων, φυσικών μνημείων που χρειάστηκαν εκατομμύρια χρόνια για να δημιουργηθούν, αποτελεί αρνητικό παράγοντα στη ζωή και την εξέλιξη τους και καταστροφή εάν αυτή δεν εφαρμόζεται σωστά.

Η ένταξη των σπηλαίων σε νέες μορφές ήπιου τουρισμού θα δώσει σ' αυτά την δυνατότητα να εισαχθούν σε συστήματα φυσικών πάρκων και εθνικών βιοτόπων {όπου αυτό είναι δυνατό}, κάτω από τη λογική μιας πολιτικής που αξιοποιεί όλο τον φυσικό πλούτο και την μεγάλη ποικιλία των οικοσυστημάτων που διαθέτει η Ελλάδα.

Στο πλαίσιο αυτό μπορούν να μετατραπούν σε αίθρια μουσεία με την ανάδειξη, σε ευρύ κοινό, του φυσικού κάλλους που διαθέτουν και με την προβολή της συνδέσεως τους με ιστορικά γεγονότα ή με τα στοιχεία της αρχαίας μυθολογίας, λαϊκής παραδόσεων και επιστημονικών ευρημάτων που πιθανά εγκλείουν. Έτσι, περιοχές που διαθέτουν τα κατάλληλα σπήλαια μπορούν να τροφοδοτούνται από μιας ήπιας μορφής εκδρομικού τουρισμού.

Σχεδόν σε όλη τη χώρα υπάρχουν αξιόλογα σπήλαια. Ο αριθμός των καταγεγραμμένων σπηλαίων ξεπερνά τα 8.000. Ορισμένες περιοχές συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον, καθώς έχουν μεγάλο αριθμό σπηλαίων. Τέτοιες είναι η Ήπειρος και η Κρήτη.

Τα σημαντικότερα από τα τουριστικά σπήλαια της χώρα είναι τα εξής:

- Το σπήλαιο «*Βλυχάδα Δίρου*», που ξεχωρίζει διεθνώς και πλησιάζει τα 10 χλμ. Σε ανάπτυξη. Θεωρείται ίσως το ωραιότερο ενάλιο σπήλαιο στον κόσμο και το μεγαλύτερο σε ανάπτυξη στην Ελλάδα. Αξιοσημείωτο και σημαντικό είναι το γεγονός ότι έχουν βρεθεί σ' αυτό απολιθωμένα στα πάνθηρα και άλλων ζώων.
- Το σπήλαιο «*Περάματος Ιωαννίνων*» όπου το μήκος των διαδρόμων του φτάνει τα 15 χλμ. Ωραιότερα, παρουσιάζεται όμως σαν δείγμα αλόγιστης ανθρώπινης εκμετάλλευσης.
- Το σπήλαιο «*Λιμνών*» στα Καστριά Καλαβρύτων, με 13 λίμνες σε 13 διαφορετικά επίπεδα. Ο μύθος θέλει τις επτά νύμφες να ζουν σ' αυτό το σπήλαιο, το οποίο κινδυνεύει από κακή αξιοποίηση που του έγινε.
- Το σπήλαιο «*Πετραλώνων Χαλκιδικής*», με πλήθος απολιθωμάτων από ζώα {αρκούδα} και κρανίο ανθρώπου που βρέθηκε σ' αυτό, είναι πιθανόν το παλιότερο που δημιουργήθηκε στον ελληνικό χώρο.

Εκτός από τα αναφερόμενα παραπάνω, υπάρχουν ακόμα πάρα πολλά εξίσου αξιόλογα σπήλαια, μερικά των οποίων αναφέρονται παρακάτω:

- Το σπήλαιο «*Προβατίνα*» στην Ήπειρο, το οποίο είναι το δεύτερο σε κατακόρυφο βάθος βάραθρο του πλανήτη.
- Το σπήλαιο «*Κουτούκι*» στην Παιανία της Αττικής.
- Το σπήλαιο «*Χάσμα του έπους*» στην Ήπειρο που αποτελείται από τρία πηγάδια συνολικού βάθους 451 μέτρα.

- Το σπήλαιο «Τρύπα της νύφης» στο Οροπέδιο της Αστράκας με 330 μέτρα βάθους. Σύμφωνα με την παράδοση έπεσε μια νύφη και από αυτό το περιστατικό πήρε το όνομα του.
- Το σπήλαιο «Ιδαίον Αντρο» στα Ανόγια Μυλοποτάμου.
- Το σπήλαιο «Μιλάτον» στο Λασίθιο.
- Το σπήλαιο «Ο Ταύκος στα Πετραδάκια» στα Ανώγεια, με συνολικό βάθος 470 μέτρα και θεωρείται τα ο βαθύτερο της χώρας.
- Το σπήλαιο «Αλιστράτης» στις Σέρρες.
- Το σπήλαιο «Μααρά» στην Δράμα.
- Το σπήλαιο «Μελισάνη και Δρογγαράτη» στην Κεφαλονιά
- Το σπήλαιο του Ερμή στα Τρίκαλα Κορινθίας
- Το σπήλαιο του Αρχαγγέλου στη Ρόδο.
- Είναι βέβαια απαραίτητο ο επισκέπτης των οικολογικά ευαίσθητων περιοχών να προσεγγίζει τη φύση με την αναγκαία φροντίδα, χωρίς να τη ρυπαίνει, χωρίς να σπαταλά ενέργεια και νερό και χωρίς να διαταράσσει την ισορροπία των οικοσυστημάτων, έχοντας επίγνωση της σημασίας που έχει αυτή η ισορροπία για την διατήρηση όλων των μορφών ζωής στον τόπο μας.

9. Εσωτερικός Τουρισμός

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που αναφέραμε, αφορούν τόσο τους αλλοδαπούς όσο και τους ημεδαπούς τουρίστες, ιδίως να αναλογιστούμε τη σημασία που έχει ο εσωτερικός τουρισμός για τον ελληνικό χώρο. Με την ευκαιρία της ανάληψης των Αγώνων, θα πρέπει ο κρατικός φορέας να βρει τρόπους ώστε να παρακινήσει τους Έλληνες τουρίστες να επισκεπτούν τα λιγότερα «δημοφιλή» μέρη της Ελλάδας και να αναπτύξουν ενδιαφέρον για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού του κάθε τόπου.

Ο εσωτερικός τουρισμός μέχρι πρόσφατα δεν έτυχε της προσοχής που πραγματικά του αξίζει. Στα πρώτα χρόνια ανάπτυξης του τουρισμού στην Ελλάδα, η ανάγκη για περισσότερο συνάλλαγμα και η προσπάθεια κατάκτησης της διεθνούς αγοράς, είχε στρέψει το ενδιαφέρον των φορέων του τουρισμού και τουριστικών επιχειρηματιών προς τον εισερχόμενο τουρισμό.

Όμως, η διεθνής τουριστική ζήτηση αποδείχτηκε εξαιρετικά ευπαθής, σε μια σειρά εξωγενών παραγόντων της χώρας μας και παρουσιάζει διακυμάνσεις με αρνητικές επιπτώσεις για την ελληνική τουριστική οικονομία, με αποτέλεσμα να αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο η σημασία ανάπτυξης του εσωτερικού τουρισμού.

Ο εσωτερικός τουρισμός, εκτός από το ότι συνεισφέρει θετικά στη ανακατανομή του εθνικού εισοδήματος, αυξάνει τη ζήτηση με αντίστοιχες θετικές επιπτώσεις στην περιφερειακή ανάπτυξη και απασχόληση.

Οι αδυναμίες που χαρακτηρίζουν τον εσωτερικό τουρισμό είναι:

- Η έλλειψη έγκαιρου προγραμματισμού.
- Η έλλειψη σωστής πληροφόρησης.
- Η χρονική του συγκέντρωση, κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο.
- Ο Έλληνας πελάτης είναι ιδιαίτερα απαιτητικός και δεν προγραμματίζει νωρίς τις διακοπές του.

Όμως αυτές οι συνθήκες μπορούν να αλλάξουν. Ο Έλληνας τουρίστας, δύναται να πραγματοποιήσει νωρίς τις διακοπές του, να ταξιδεύει εκτός μήνες αιχμής και να

προσαρμοστεί στις εκάστοτε συνθήκες, αρκεί να έχει κάποια κίνητρα (κυρίως οικονομικά), αλλά και να μην αισθάνεται ως ο «παρίας» της υπόθεσης.

Ορισμένες προτάσεις για την ενδυναμωση του του ρολου του ελληνικού τουρισμού και τα αυξημένα της εσωτερικής πολιτικής αναφέρονται τα παρακάτω

- ❖ Η διαχρονική πολιτική του εσωτερικού τουρισμού
- ❖ Ειδικές τιμές για τους Έλληνες τουρίστες
- ❖ Συμμετοχή στα εντυπια προβολής εσωτερικού τουρισμού και διαφήμιση ελληνικών περιοχών
- ❖ Για την επέκταση της χρονικής επίσκεψης των Ελλήνων θα πρέπει να υπάρχει αναλογία πρόβλεψη ώστε οι δήμοι και ιδιωτικοί φορείς να μη δίνουν άδειες μόνο Ιουλίου και Αυγούστου.

Πίνακας 8.1
Ημεδαπές διανυκτερεύσεις (ετη 1996-1997)

	1996	1997	% 96/97
Ιανουάριος	658518	695762	5.66
Φεβρουάριος	679134	656680	-3.31
Μάρτιος	738281	781788	5.89
Απρίλιος	1081374	1120273	3.60
Μάιος	847565	1006067	18.70
Ιούνιος	1019162	1074575	5.44
Ιούλιος	1845607	1799334	-2.51
Αυγούστος	2533403	2590216	2.24
Σεπτέμβριος	1185703	1239356	4.52
Σύνολο	10590743	10966048	3.54

ΠΗΓΗ ΕΟΤ

Πίνακας 8.2
Νομοί με μικρότερο ποσοστό διανυκτερεύσεων επί του συνόλου διανυκτερεύσεων

	1996 %
Ρεθύμνης	4,75
Δωδεκανησού	6.89
Λασιθίου	7,29
Ηρακλείου	7.71
Χανίων	14,06
Σάμου	15,76
Κέρκυρας	17,13
Χαλκιδικής	19,51
Κεφαλληνίας	22,95
Περίας	29,16

Πίνακας 8.3

Νομοί με μεγαλύτερο ποσοστό διανυκτερεύσεων επί του συνολικού διανυκτερεύσεων

	1996 %
Ευρυτανίας	99,70
Καρδίτσας	97,00
Γρεβενών	96,65
Αιτωλοακαρνανίας	95,96
Φλώρινας	95,56
Εβρου	94,53
Αρτας	93,19
Ροδοπής	93,12
Αρκαδίας	92,50
Κοζάνης	92,13

Με βάση τους παραπάνω πίνακες προκύπτουν τα εξής

- ❖ Στην Ελλάδα το 1996, το 26,11 των συνολικών διανυκτερεύσεων πραγματοποιήθηκε από Έλληνες, ποσοστό που τους κατατάσσει στις κορυφαίες θέσεις τουριστών, ανάλογα με τον αριθμό διανυκτερεύσεων.
- ❖ Σε νομούς της χώρας, οι Έλληνες τουρίστες είναι περισσότεροι από οποιαδήποτε άλλη εθνικότητα τουριστών.
- ❖ Σε 30 νομούς της χώρας οι διανυκτερεύσεις από Έλληνες αποτελούν πάνω από 90% των συνολικών διανυκτερεύσεων στους νομούς αυτούς.
- ❖ Κατά την δεκαετία 1987-1996, οι διανυκτερεύσεις των ελλήνων αυξάνονται σταθερά κατ' έτος, παρουσιάζοντας συνολική αύξηση της τάξης 23,84%, ενώ την ίδια περίοδο διανυκτέρευσης αλλοδαπών παρουσιάζουν έντονες αυξομειώσεις {κατά μέσο όρο εμφανίζουν στασιμότητα με μία συνολική αύξηση που δεν ξεπερνά το 1,43%}.
- ❖ Όπως προκύπτει και από τους πίνακες, σε τουλάχιστον 12 νομούς της χώρας το ποσοστό διανυκτερεύσεων από Έλληνες ξεπερνά το 90%, ενώ σε νομούς που θεωρούνται «παραδοσιακοί» προορισμοί αλλοδαπών τουριστών τα αντίστοιχα ποσοστά είναι πολύ χαμηλά

10. Τουρισμός Υγείας

Η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων, αποτελεί μια σπουδαία ευκαιρία για την ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα. Μεγάλος αριθμός επισκεπτών (ιδίως άτομα προχωρημένης ηλικίας και άτομα με προβλήματα υγείας), αναμένεται να εκμεταλλευτούν την άφιξη τους στην χώρα μας, επισκεπτόμενοι τα ιαματικά βέρα της χώρας μας.

Τα ιαματικά λουτρά στην προνομιά από την φύση Ελλάδα με τις πολλές εκατοντάδες ιαματικές της πηγές, με τον θερμαλισμό της που βρίσκεται όμως ακόμη σε νηπιακή κατάσταση, είναι κάδος για τουριστική ανάπτυξη, αλλά επίσης ιαματικά είναι και τα θαλασσινά λουτρά, δηλαδή θαλασσοθεραπεία.

Οι περισσότερες ιαματικές πηγές βρίσκονται σε παραθαλάσσιες περιοχές ή γραφικές τοποθεσίες και έχουν εξελιχθεί σε κέντρα, όχι μόνο λουτροθεραπείας αλλά και παραθερισμού.

Οι πιο γνωστές πηγές της Ελλάδας είναι αυτές της Εύβοιας, οι οποίες είναι πολύ παλιές αν κρίνει κανείς από τους μύθους και τους θρύλους που είναι συνδεδεμένες με αυτές.

Το νερό που αναβλύζει από αυτές, σε πολλές περιπτώσεις περιέχει σπουδαία και ωφέλιμα στοιχεία για την ανθρώπινη υγεία. Εκεί όμως που το ενδιαφέρον του ιαματικού τουρισμού εστιάζεται, είναι το βορειοδυτικό κομμάτι Εύβοιας και οι θερμές πηγές της Αιδηψού με την πανάρχαιο φήμη.

Οι σημαντικότερες θεραπευτικές ιδιότητες των υδάτων της Αιδηψού είναι εκφυλιστικές, αρθροπάθειες, σπονδυλοαθρίτιδες, ριζίτιδες, οσφυαλγίες, ισχιαλγίες, μετατραυματικές περιφερειακές νευρίτιδες, ημικρανίες, τενοντίτιδες, χρόνιες γυναικολογικές παθήσεις, αγγειοπάθειες, πάθησης ενδοκρινολογικού κύκλου κα.

Οι σημαντικότερες ιαματικές πηγές της χώρας μας είναι οι εξής:

Πίνακας 8.4

ΙΑΜΑΤΙΚΗ ΠΗΓΗ	ΠΕΡΙΟΧΗ
Αιδηψού	Εύβοια
Βουλαγμένης	Αττική
Ελευθέρων	Καβάλα
Θερμόπυλάν	Φθιώτιδα
Θερμών Ικαρίας	Ικαρία
Λευκάδας Ικαρίας	Ικαρία
Καϊάφα	Ηλεία
Καμένων Βούρλων	Φθιώτιδα
Κύθνου	Κυκλάδες
Κυλλήνης	Ηλεία
Λουτρακίου	Κορινθία
Μεθάνων	Σαρωνικός
Νιγρίτας	Σέρρες
Ξυνού νερού	Φλώρινα
Πλατυστόμου	Φθιώτιδα
Σάριζας	Άνδρας
Σμοκόβου	Καρδίτσα
Σουρωτής	Θεσσαλονίκη
Υπάτης	Φθιώτιδα
Λαγκαδά	Θεσσαλονίκη

Από τις παραπάνω αναλύσεις, συνεπάγεται ότι η Ελλάδα διαθέτει αξιόλογες ιαματικές πηγές και συγκριτικό πλεονέκτημα στον χώρο του ιαματικού τουρισμού. Οι κατευθύνσεις πολιτικής για την παραπέρα βελτίωση και ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού και την επέκταση των παρεχόμενων υπηρεσιών του προς τον τουρισμό υγείας πρέπει να επικεντρωθούν κυρίως:

1. Στην ανάπτυξη της υποδομής, γενικής, {δρόμοι προσπέλασης, λιμάνια, αεροδρόμια κτλ} και ειδικής {υδροθεραπευτήρια, εξειδικευμένες ιατρικές μονάδες, ξενοδοχεία υψηλών προδιαγραφών, δεξαμενές – πισίνες, πάρκα πρασίνου, αθλητικές εγκαταστάσεις κτλ} των γύρω περιοχών όπου βρίσκονται οι πηγές, ώστε να καταστούν ανταγωνιστικές με τα ήδη καθιερωμένα ιαματικά κέντρα και τα κέντρα τουρισμού υγείας του εξωτερικού.
2. Έμφαση να δοθεί στην εκπόνηση μελετών για την διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος των περιοχών γύρω από τις πηγές, το οποίο σε πολλές περιπτώσεις είναι μοναδικό από άποψη φυσικού κάλλους και τοπίου.
3. Στην επέκταση του ιαματικού τουρισμού προς τον τουρισμό υγείας, για την απάλειψη της εποχικότητας και την προσέλκυση των ατόμων νεότερης ηλικίας. Συγκεκριμένα, προτείνεται η ανάπτυξη εκείνων των μορφών τουρισμού υγείας όπου η Ελλάδα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα, δηλαδή ίδρυση κέντρων τουρισμού υγείας που θα εξειδικεύονται στη θαλασσοθεραπεία και την κλιματοθεραπεία.
4. Στην επιχειρηματική οργάνωση, διαχείριση, έρευνα αγοράς και διαφήμιση των υπηρεσιών του τομέα, ώστε να γίνουν οι ελληνικές λουτροπόλεις γνωστές στο εξωτερικό και στο εσωτερικό. Η εν γένει ενίσχυση της ταυτότητας και της εικόνας της χώρας μπορεί να πραγματοποιηθεί, ειδικότερα στον τομέα αυτό και

με τη σύνδεση του ονόματος της ιαματικής πηγής με τα διάφορα προϊόντα υγείας που είναι δυνατόν να προσφέρει η κάθε πηγή.

5. Στο συνδυασμό της προσφοράς του ιαματικού τουρισμού με άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, όπως συνεδριακού, εκπαιδευτικού, αθλητικού και χειμερινού τουρισμού. Οι μορφές αυτές μπορούν να συνδυαστούν με την ανάπτυξη του τουρισμού υγείας, εφόσον θα έχει δημιουργηθεί η κατάλληλη υποδομή που θα μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις τους. Επιπλέον οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού μαζί με τον ιαματικό τουρισμό (ιδίως αυτών που προέρχεται από την Κοινωνική Ασφάλιση) έχουν το πλεονέκτημα ότι μπορούν να κατευθυνθούν πέρα από τους μήνες αιχμής του καλοκαιριού, δηλαδή κατά τους μήνες Μάιο, Ιούνιο, Οκτώβριο και επομένως μπορεί να επιτευχθεί, εκτός των άλλων ωφελειών, η απάλειψη της εποχικότητας.
6. Στην απάλειψη της εποχικότητας μπορούν να συμβάλλουν τα χειμερινά προγράμματα στις λουτροπόλεις με θερμό κλίμα που βρίσκονται κοντά σε αστικά κέντρα, λειτουργία πλήρως εξοπλισμένων ξενοδοχειακών μονάδων. Η απευθείας αεροπορική σύνδεση με τις χώρες προέλευσης τουριστών, με σημαντικά μειωμένες τιμές, είναι βασική προϋπόθεση για την επιτυχία αυτών των προγραμμάτων.
7. Στη δημιουργία τμήματος της υδρολογίας στις ιατρικές σχολές για την επαναφορά της διδασκαλίας της υδροθεραπείας σε αυτές. Αυτό θεωρείται αναγκαίο με την αυξημένη ζήτηση που παρουσιάζεται τελευταία στον ιαματικό τουρισμό και τουρισμό υγείας και κατ' επέκταση και στις εναλλακτικές μορφές ιατρικής.
8. Στην προώθηση των προϊόντων υγείας, που έχουν σχέση με την γεωργία (βότανα, αρωματικά φυτά, άνθη, μελισσοκομεία κλπ), και την αλιεία (φύκια, σφουγγάρια κλπ.) για ενίσχυση του κλάδου των προϊόντων, που είναι κατατάσσεται στον πρωτογενή τομέα. Επίσης προτείνεται και η ενίσχυση του κλάδου των μεταλλικών νερών, δεδομένου ότι το μεταλλικό νερό χρησιμοποιείται, όχι μόνο ως θεραπευτικό μέσο και επιτραπέζιο νερό, αλλά και ως πρώτη ύλη στην κοσμετολογία.
9. Σε ερευνητικές εργασίες ιατρικού, κοινωνικού και οικονομικού περιεχομένου με θέμα τις θετικές επιπτώσεις της υδροθεραπείας και του τουρισμού υγείας στην πρωτογενή πρόληψη της υγείας των ατόμων, οι οποίες θα έχουν θετικές επιπτώσεις σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο όπως μείωση των δαπανών του Δημοσίου στον τομέα Υγείας.

Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι σήμερα η απασχόληση από την λειτουργία των ιαματικών πηγών αποτελεί το 4,9% της άμεσης απασχόλησης στον τουρισμό.

Πίνακας 8.5

<u>Καταλύματα, φορείς κλπ.</u>	<u>Κλίνες</u>	<u>Απασχόληση</u>	<u>Κλίνες/Απασχολούμενο</u>
Ξενοδοχεία	23296	5998	3,91
Δωμάτια ενοικιαζόμενα	23693	2154	10,98
Απασχόληση στα υδροθεραπευτήρια		700	
Λοιπές τουρ. Υπηρεσίες		5000	
Σύνολο		13812	

Πηγή: ΕΟΤ

10. Αθλητικός τουρισμός

Όπως είναι γνωστό, κυριότερος πόλος έλξης για τον αθλητικό τουρισμό, είναι τα μεγάλα αθλητικά γεγονότα, διεθνούς κλίμακας. Συνεπάγεται λοιπόν, ότι η ανάληψη της Ολυμπιάδας του 2004 από την Ελλάδα, αναμένεται να προσελκύσει αφ' ενός μεγάλο αριθμό τουριστών για την παρακολούθηση των μεγάλων αθλητικών εκδηλώσεων και αφ' ετέρου να υποβοηθήσει γενικότερα την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού, μέσα από την αξιοποίηση των εγκαταστάσεων των Αγώνων, αλλά και των κλιματολογικών και γενικότερων συνθηκών της χώρας που ευνοούν ιδιαίτερα την αθλητική προετοιμασία και προπόνηση τόσο επαγγελματικών ομάδων διαφόρων αθλημάτων, όσο και μικρών ή μεγάλων ομάδων τουριστών.

Σήμερα στην Αθήνα έχουν την έδρα τους 33 αθλητικές ομοσπονδίες που καλύπτουν όλο το φάσμα των αθλημάτων με κυριότερες από πλευράς σημασίας, τον Σύνδεσμο Γυμναστικών Σωματείων {ΣΕΓΑΣ}, την Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία {ΕΠΟ} και την Ελληνική Ομοσπονδία Καλαθοσφαίρισης {ΕΟΚ}. Άλλες σημαντικές ομοσπονδίες είναι της χιονοδρομίας και των ορειβατικών συλλόγων {ΕΟΧ} και {ΕΟΟΣ}, η Ελληνική Ιστιοπλοϊκή Ομοσπονδία {ΕΙΟ}, η Ελληνική Κωπηλατική Ομοσπονδία {ΕΚΟΦΝΣ} και η Ελληνική Ομοσπονδία Γκολφ.

Οι ανωτέρω ομοσπονδίες έχουν σαν μέλη τους εκατοντάδες συλλόγους όπου αθλείται ένα σημαντικό κομμάτι της νεολαίας της Αθήνας. Ο επισκέπτης κατά τους χειμερινούς μήνες θα έχει την ευκαιρία να παρακολουθήσει σημαντικούς διεθνείς αγώνες όπου συμμετέχουν ομάδες της Αθήνας από τα δημοφιλέστερα αθλήματα όπως είναι το μπάσκετ, το ποδόσφαιρο και το βόλεϊ. Αυτό οφείλεται και σε ένα πολύ μεγάλο μέρος και στις σύγχρονες αθλητικές εγκαταστάσεις που υπάρχουν. Είναι γεγονός ότι μεγάλες αθλητικές εκδηλώσεις έχουν διεξαχθεί στην Αθήνα εξ' αιτίας της αθλητικής της υποδομής σε μεγάλα και σύγχρονα στάδια που αποτελούν κοσμήματα για την πόλη.

Σαν τέτοιες εγκαταστάσεις είναι άξιες μνείας είναι: Οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις στην Καλογρέζα, που έχουν σαν επίκεντρο το Ολυμπιακό Στάδιο «Σπύρος Λούης», χωρητικότητας 80.000 θέσεων και το κλειστό στάδιο 25.000 θέσεων. Στο Πειραιά το κλειστό στάδιο «Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας» 15.000 θέσεων.

ΝΕΕΣ ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΘΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΟΥΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ 2004:

ΚΕΝΤΡΟ ΚΩΠΗΛΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΝΟΕ ΚΑΓΙΑΚ

Οι απαιτούμενες για αυτά τα αθλήματα εγκαταστάσεις θα δημιουργηθούν στην περιοχή του Σχοινιά. Το έργο θα περιλαμβάνει τον κυρίως στίβο και τον στίβο προπόνησης και προθέρμανσης.

Χωρητικότητα: 10.000 θέσεις και 40.000 όρθιοι

Αποστάσεις: 34χλμ. Από το Ολυμπιακό Χωριό, 35,5 χλμ. Από το Ολυμπιακό Στάδιο και 37,5χλμ. Από το κέντρο της πόλης.

ΚΕΝΤΡΟ ΜΠΕΙΖΜΠΟΛ

Το Ολυμπιακό κέντρο για το άθλημα αυτό θα δημιουργηθεί στην παραλία του Φαλήρου και θα περιλαμβάνει τα κυρίως στάδιο και δύο βοηθητικά προθέρμανσης και προπόνησης

Χωρητικότητα: 20.000 θέσεις.

Αποστάσεις: 22,5 χλμ. από το Ολυμπιακό, 22 χλμ. από το Ολυμπιακό Στάδιο και 7 χλμ. από το κέντρο της πόλης.

ΠΟΛΥΔΥΝΑΜΟ ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Θα κατασκευαστεί στον χώρο του σημερινού υποδρόμου, στο Φαληρικό Δέλτα προβλέπεται η ανέγερση πέντε κλειστών αιθουσών για την διεξαγωγή των Αγώνων πυγμαχίας, ξιφασκίας, χαντμπολ, τζούντο, πάλης, τάε κβο ντο, βόλει.

Συνολική Χωρητικότητα: 50.000 θέσεις.

Αποστάσεις: 22,5 χλμ. από το Ολυμπιακό Χωριό, 22 χλμ. από το Ολυμπιακό Στάδιο και 7 χλμ. από το κέντρο της πόλης.

ΚΕΝΤΡΟ ΙΠΠΑΣΙΑΣ

Το Ολυμπιακό κέντρο ιππασίας θα δημιουργηθεί στο Τατόι, σε μία έκταση 150 εκταρίων. Το κέντρο θα περιλαμβάνει τους βοηθητικούς χώρους και την κυρίως αρένα.

Χωρητικότητα: 30.000 θέσεις.

Αποστάσεις: 5 χλμ. από το Ολυμπιακό Χωριό, 12 χλμ. από το Ολυμπιακό Στάδιο και 21,5 χλμ. από το κέντρο της πόλης.

ΚΕΝΤΡΟ ΣΟΦΤΜΠΟΛ

Το Ολυμπιακό κέντρο του αθλήματος θα δημιουργηθεί στην παραλία του Φαλήρου και θα αποτελείται από το κυρίως στάδιο και ένα βοηθητικό γήπεδο.

Χωρητικότητα: 10.000 θέσεις.

Αποστάσεις: 22,5 χλμ. από το Ολυμπιακό Χωριό, 22 χλμ. από το Ολυμπιακό Στάδιο και 7 χλμ. από το κέντρο της πόλης

ΚΕΝΤΡΟ ΠΙΝΓΚ – ΠΟΝΓΚ

Το Ολυμπιακό κέντρο πινγκ-πονγκ θα δημιουργηθεί στο Γαλάτσι και θα περιλαμβάνει την κυρίως αίθουσα και ένα προθερμαντήριο 2.000 τμ.

Χωρητικότητα: 6.000 θέσεις.

Αποστάσεις: 12 χλμ. από το Ολυμπιακό Χωριό, 4,5 χλμ. από το Ολυμπιακό Στάδιο και 7,7 χλμ. από το κέντρο της πόλης.

ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΤΙΣΦΑΙΡΙΣΗΣ

Το Ολυμπιακό κέντρο του αθλήματος θα δημιουργηθεί στο Μαρούσι, στο χώρο των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων και θα περιλαμβάνει το κυρίως στάδιο, δύο δευτερεύοντα και έξι γήπεδα προθέρμανσης – προπόνησης.

Συνολική Χωρητικότητα: 23.000 θέσεις.

Αποστάσεις: 11,5 χλμ. από το Ολυμπιακό Χωριό και 9 χλμ. από το κέντρο της πόλης.

ΚΕΝΤΡΟ ΣΚΟΠΟΒΟΛΗΣ

Το Ολυμπιακό κέντρο σκοποβολής θα δημιουργηθεί στο Μαρκόπουλο, κοντά στο νέο αεροδρόμιο, σε μία έκταση 250.000 τμ.

Χωρητικότητα: 13.000 θέσεις.

Αποστάσεις: 34,5 χλμ. από το Ολυμπιακό Χωριό, 22 χλμ. από το Ολυμπιακό Στάδιο και 29 χλμ. από το κέντρο της πόλης.

ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΞΟΒΟΛΙΑΣ

Το Ολυμπιακό κέντρο αθλήματος θα δημιουργηθεί στο Τατόι, κοντά στο αντίστοιχο της ιππασίας και θα περιλαμβάνει το κυρίως στάδιο και τον βοηθητικό στίβο.

Χωρητικότητα: 5.500 θέσεις.

Αποστάσεις: 5 χλμ. από το Ολυμπιακό Χωριό, 12 χλμ. από το Ολυμπιακό Στάδιο και 23,5 χλμ. από το κέντρο της πόλης.

ΚΕΝΤΡΟ ΜΠΙΤΣ ΒΟΛΕΙ

Το Ολυμπιακό κέντρο του αθλήματος θα ανεγερθεί στην παραλία του Φαλήρου και θα περιλαμβάνει δύο στάδια και έντεκα βοηθητικά γήπεδα.

Συνολική Χωρητικότητα: 19.500 θέσεις.

Αποστάσεις: 22,5 χλμ. από το Ολυμπιακό Χωριό, 22 χλμ. από το Ολυμπιακό Στάδιο και 7 χλμ. από το κέντρο της πόλης.

ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΣΗΣ ΒΑΡΩΝ

Το Ολυμπιακό κέντρο άρσης βαρών προβλέπεται να κατασκευαστεί στη Νίκαια και μελλοντικά θα αποτελέσει το σπίτι του αθλήματος.

Χωρητικότητα: 5.000 θέσεις.

Αποστάσεις: 18 χλ. Από το Ολυμπιακό Χωριό, 19 χλμ. από το Ολυμπιακό Στάδιο και 9 χλμ. από το κέντρο της πόλης.

ΚΕΝΤΡΟ ΙΣΤΙΟΠΛΟΪΑΣ

Το Ολυμπιακό κέντρο ιστιοπλοΐας θα κατασκευαστεί στον Άγιο Κοσμά.

Χωρητικότητα: 3.000 θέσεις.

Αποστάσεις: 31 χλμ. από το Ολυμπιακό Χωριό, 27,5 χλμ. από το Ολυμπιακό Στάδιο και 12 χλμ. από το κέντρο της Αθήνας.

Πίνακας 8.6

Το κόστος των νέων αθλητικών εγκαταστάσεων

Ονομασία	Τόπος	Δισ. Δρχ.
Κέντρο αντισφαίρισης	ΟΑΚΑ	3,5
Πολυδύναμο κέντρο	Φάληρο (υπόδρομος)	30
Κέντρο μπιτςμπολ	Παραλία Φαλήρου	3
Κέντρο σοφτμπολ	Παραλία Φαλήρου	2,5
Κέντρο μπιτςβόλεϊ	Παραλία Φαλήρου	1,8
Κέντρο πινγκ - πονγκ	Γαλάτσι	3,2
Κέντρο άρσης βαρών	Νίκαια	3
Κέντρο ιστιοπλοΐας	Άγιος Κοσμάς	4,5
Κέντρο ιππασίας	Τατόι	6
Κέντρο τοξοβολίας	Τατόι	2
Κέντρο σκοποβολής	Μαρκόπουλο	3
Κέντρο κωπηλασίας	Σχοινιάς	10

Επίσης, προβλέπεται η δημιουργία κέντρου γκολφ, ένα άθλημα προσφιλές στους αλλοδαπούς τουρίστες υψηλής εισοδηματικής στάθμης, τους οποίους μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα να προσελκύσουμε.

Η σημερινή κατάσταση είναι μάλλον απογοητευτική:

- Υποτυπώδες υποδομή

- Μεγάλος αριθμός ερευνών, χωρίς ωστόσο να έχουν χρησιμοποιηθεί κατάλληλα
- Μη συνειδητοποίηση των αναγκών της αγοράς και
- Έλλειψη προγραμματισμού

Αντιθέτως, οι απαιτήσεις των παικτών του γκολφ είναι ιδιαίτερα αυξημένες.

Σύμφωνα με μία πρόσφατη έρευνα στις ΗΠΑ, οι παίκτες βαθμολόγησαν τα παρακάτω κριτήρια με άριστα το 10, ως επιθυμητά κατά την διάρκεια των διακοπών τους:

Ποιότητα γηπέδων	8,9
Επίπεδο μαθημάτων γκολφ	8,8
Κόστος ζωής	8,2
Ρυθμός παιχνιδιού	8,0
Περιβάλλον	8,0
Ξενοδοχείο / Άλλες ανέσεις	7,8
Ποιότητα εναλλακτικών επιλογών	7,7
Κλίμα	7,7
Εστιατόρια	6,9
Αnéσεις	6,9
Ευκολίες εξάσκησης	6,6
Νυχτερινή ζωή	5,1
Οικογενειακά προγράμματα	3,9

Όπως φαίνεται από την έρευνα οι αλλοδαποί παίκτες του γκολφ είναι ιδιαίτερα απαιτητικοί, ιδίως σε ότι αφορά τις ανέσεις στο γήπεδο του γκολφ και της διαμονής τους. Ακόμα αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι μολονότι το 31% των ερωτηθέντων είχαν παιδιά κάτω των 18 ετών, τα οικογενειακά προγράμματα αξιολογήθηκαν με πολύ μικρό ποσοστό.

Γίνεται εύκολα κατανοητό ότι η κύρια δυσκολία στην κατασκευή κέντρου γκολφ, υπόκειται κυρίως στο γεγονός ότι οι επενδυτές δεν είναι διαθετημένοι να διαθέσουν χρήματα σε έργα, τα οποία δεν πρόκειται να αποδώσουν τουλάχιστον σε μικρό χρονικό διάστημα.

II. Λίγα λόγια ως επίλογος

Χώρα με ιδιαίτερη μορφολογία εδάφους και μοναδικές κλιματολογικές συνθήκες. Χιλιάδες χιλιόμετρα ακτών, οροσειρές που σχηματίζουν την ραχοκοκαλιά της χώρας, βαθύσκιωτα φαράγγια, παρθένα δάση, πεντακάθαρα ποτάμια και μαγευτικές λίμνες.

Όλα τα παραπάνω κομμάτια ενός παζλ, σχηματίζουν αυτό που οι αρχαίοι Έλληνες διάλεξαν ως κατοικία τους και ανέπτυξαν τον σημαντικότερο πολιτισμό στον πλανήτη γη: τον ελληνικό.

Η Ελλάδα, είναι Μεσόγειος. Η Μεσόγειος, είναι υπεύθυνη γι' αυτόν τον παράδεισο. Ένας ιστιοπλόος πλοηγώντας στα νερά του Αιγαίου,, μεταμορφώνεται σε σκιέρ στις χιονισμένες πλαγιές των βουνών της σε δεινό rafter στα νερά των ορμητικών ποταμών της και σε απλό πεζοπόρο στα πανέμορφα λιβάδια με λίμνες στην Ήπειρο.

Η χώρα αυτή είναι πεδίο μοναδικό για τον άνθρωπο που συγκινείται με τις ομορφιές της φύσης, ζει τη δράση και την περιπέτεια, αναζητά τον φυσικό του εαυτό.

Η παράδοση γραμμένη στις στέγες των απομονωμένων ορεινών χωριών μέχρι και στα παρεκκλήσια των κυκλαδίτικων νησιών αντιστέκεται.

Ο τεχνικός πολιτισμός δεν μπόρεσε, στις δεκαετίες, της άνευ μέτρου ανάπτυξης να ισοπεδώσει και να καταστρέψει αυτό που για γενιές, οι πρόγονοι της χώρας δημιούργησαν.

Σήμερα, με την υποστήριξη των ευρωπαϊκών κοινοτικών προγραμμάτων και ιδιωτικών φορέων, όλα αυτά αξιοποιούνται.

Παραδοσιακοί οικισμοί συντηρούνται και προσφέρονται για διαμονή. Χωριά, χρόνια απλώς χαρακτηρισμένα ως διατηρητέα, αναβιώνουν.

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και αθλήματα αναπτύσσονται με οικολογική συναίσθηση. Γνωρίζουμε με τα σύγχρονα μέσα, τα ποτάμια, τις λίμνες, τα βουνά και τα πελάγη της Ελλάδας.

Το rafting, το kayak, το trekking, το ποδήλατο βουνού, η ιππασία, η ιστιοπλοΐα βοηθούν κάποιον να γνωρίσει τις ομορφιές της χώρας με τρόπο μοναδικό. Εμπειρίες δράσης με δόσεις περιπέτειας.

Σκι στο Πισοδέρι Φλώρινας, kayak στον Βοϊδομάτη, ορειβασία στον Όλυμπο, ιππασία στο Πήλιο, rafting στον Εύηνο, ποδήλατο στον Πάρωνα, ιστιοπλοΐα στο Ιόνιο.

Επιστροφή λοιπόν, στη φύση και γνωριμία με τη φύση, ειδικά με την ελληνική.

Κεφάλαιο 9

Επιπτώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων στις Κυκλάδες

Α. Οι περιφερειακές επιδράσεις

Α1. Η Εθνική και η περιφερειακή διάσταση των Αγώνων

Για μεγάλες και πλούσιες χώρες, τα οικονομικά μεγέθη της διοργάνωσης Ολυμπιακών Αγώνων είναι πολύ μικρά σε σχέση με τα αντίστοιχα εθνικά σύνολα. Έτσι, στο εθνικό επίπεδο, οι πιθανές επιπτώσεις της διοργάνωσης τους τείνουν να είναι πολύ περιορισμένες. Ο αντίκτυπος μπορεί να είναι ουσιώδης και γίνεται περισσότερο αισθητός στο επίπεδο της έδρα των αγώνων και της ευρύτερης περιοχής της. Στην περίπτωση όμως της Ελλάδας, το εθνικό εισόδημα της οποίας είναι μικρότερο από το αντίστοιχο μέγεθος για την ευρύτερη περιοχή του Σίδνευ της Αυστραλίας ή της Ατλάντα των ΗΠΑ, οι συσχετισμοί είναι εντελώς διαφορετικοί και το θέμα είναι πρώτιστα εθνικό.

Αυτό όχι μόνοι διότι, όπως μόλις αναφέρθηκε, τα ελληνικά οικονομικά μεγέθη είναι σχετικά μικρά και μπορούν να επηρεαστούν αισθητά από τις ολυμπιακές δραστηριότητες αλλά και διότι οι ελλείψεις στην αναγκαία υποδομή είναι πολύ μεγαλύτερες απ' ότι συνήθως είναι όταν οι αγώνες διοργανώνονται σε μεγαλουπόλεις περισσότερο αναπτυγμένων χωρών με αρτιότερη υποδομή. Έτσι, οι επενδυτικές δαπάνες για τη δημιουργία των αναγκαίων έργων και εγκαταστάσεων στην ελληνική περίπτωση είναι όχι μόνο συγκριτικά αλλά και σε απόλυτους όρους μεγαλύτερες.

Η καταλληλότερη διάσταση σε σχέση με την οποία πρέπει να εξετάζονται οι πιθανές επιπτώσεις από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα είναι η εθνική και η αλήθεια είναι ότι από αρκετές πλευρές δεν έχει ιδιαίτερο νόημα να γίνεται λόγος για την κατανομή των επιπτώσεων αυτών μεταξύ των περιφερειών. Έτσι λ.χ. δε θα έχει πολύ νόημα να επιχειρηθεί η περιφερειακή κατανομή του οφέλους που θα μπορούσε να προκύψει από την προβολή της χώρας και την αύξηση του διεθνούς της κύρους, ως αποτέλεσμα μιας επιτυχημένης ολυμπιάδας, αφού πρόκειται για αδιαίρετο όφελος, με καθαρά εθνική διάσταση, που αφορά ταυτόχρονα όλους και που διαχέεται στον χώρο με τρόπους που δεν είναι εύκολο να προβλεφθούν. Ενώ όμως η Ολυμπιάδα του 2004 είναι εθνικό θέμα, μικρότερο μεν αλλά σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζει ως προς ορισμένα τουλάχιστον μεγέθη εκτός από το εθνικό σύνολο και η πιθανή περιφερειακή τους κατανομή. Η εξέταση της τελευταίας αυτής πλευράς είναι χρήσιμη μεταξύ άλλων και διότι από ορισμένες πλευρές έχει διατυπωθεί η άποψη ότι με την Ολυμπιάδα η τάση συγκέντρωσης του πληθυσμού, δραστηριοτήτων και δαπανών στο Λεκανοπέδιο, η οποία ήταν ισχυρή και έβλαψε την περιφερειακή ανάπτυξη θα ενισχυθεί ακόμη περισσότερο.

A2. Κατανομή δαπανών και αναπτυξιακού οφέλους

Από την σκοπιά της περιφερειακής ανάπτυξης εκείνο που θα έπρεπε να ενδιαφέρει περισσότερο είναι το αναπτυξιακό αποτέλεσμα. Σε σχέση όμως με το φαινόμενο της ανάπτυξης ή της έλλειψης της δεν είναι πάντοτε εύκολο να διευκρινιστούν με σαφήνεια οι σχέσεις αιτίου και αιτιάτου ενώ και από τα αίτια της ανάπτυξης στην εκδήλωση του αναπτυξιακού αποτελέσματος μεσολαβεί συχνά αρκετός χρόνος, με αποτέλεσμα τη μειωμένη «ορατότητα» του. Έτσι η προσοχή στρέφεται πολλές φορές υπέρμετρα στην γεωγραφική κατανομή των κονδυλίων και των δαπανών, που είναι απτά και αμεσότερα μεγέθη και η διάσταση των αναπτυξιακών αποτελεσμάτων τείνει να παραμελείται. Χωρίς να απεμπολείται το αίτημα της ανάπτυξης, η προσοχή επικεντρώνεται συχνά στην διανομή των κονδυλίων που ελέγχονται από το κράτος και στον ανταγωνισμό μεταξύ περιφερειών σχετικά με το μερίδιο της κάθε μίας. Δεν δίνεται η δέουσα προσοχή στην αποτελεσματικότητα της αξιοποίησης των πόρων, συχνά δεν λαμβάνεται υπόψη ότι οι περιφερειακοί πολλαπλασιαστές είναι χαμηλοί – και ότι επομένως η δαπάνη από μόνη της λίγο μπορεί να συμβάλει στην τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας σε μια περιφέρεια και δε εκτιμάται στις σωστές της διαστάσεις η σημασία που μπορούν να έχουν αποτελεσματικές παρεμβάσεις σε εθνικό επίπεδο ή και σε άλλες περιφέρειες στην ανάπτυξη της κάθε περιφέρειας.

Με αφετηρία αυτού του είδους την προσέγγιση μερικές φορές υποστηρίζεται η άποψη, που μόλις αναφέρθηκε, ότι δηλαδή η γεωγραφική κατανομή των πόρων που προορίζονται για την προώθηση της ανάπτυξης ευνοεί την ευρύτερη περιοχή της Πρωτεύουσας της χώρας σε βάρος της λοιπής χώρας και εκφράζονται παράπονα για «Αθηνοκεντρικότητα». Δεν είναι πάντα σαφές αν η άποψη αυτή ορμάται από την αντίληψη ότι στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες της χώρας διοχετεύονται χρηματοδοτικοί πόροι λιγότεροι απ' ό,τι θα αναλογούσε με βάση κάποιο από τα συνήθη κριτήρια όπως π.χ. ο πληθυσμός σε συνδυασμό, ως ένα σημείο, και με τη γεωγραφική έκταση ή αν στηρίζεται περισσότερο στη σκέψη ότι ναι μεν όντως προτιμώνται οι λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες αλλά η έκταση στην οποία προτιμώνται – και τους κατανέμονται μεγαλύτερα κονδύλια – δεν είναι επαρκής.

Αν πρόκειται για το πρώτο, όπως φαίνεται και από τους πίνακες 9.1, 9.2 και 9.3, τουλάχιστον για την δεκαετία του 1990 και με βάση την κατανομή πόρων του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 2000- 2006 κάτι τέτοιο απλά δεν είναι αλήθεια. Το μερίδιο των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών στην κατανομή των αναπτυξιακών πόρων ήταν και εξακολουθεί να είναι αναλογικά υψηλότερο απ' ό,τι εκείνο των οικονομικά πιο εύρωστων. Έτσι λ.χ. ενώ στην Αττική συγκεντρώνεται περισσότερο από το 1/3 του πληθυσμού της χώρας το αντίστοιχο μερίδιο στο περιφερειακό σκέλος των δαπανών των τριών διαδοχικών Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης {1989-1993, 1994-1999 και 2000-2006} ήταν 22,3%, 15,8% και 15,6%. Αντίθετα πολύ μεγαλύτερο και έως και διπλάσιο του αντίστοιχου μεριδίου στον πληθυσμό υπήρξε το μερίδιο λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειακών όπως λ.χ. στα νησιά του Βορείου Αιγαίου. Και είναι με αληθές ότι σημασία δεν έχει μόνο η γεωγραφική κατανομή του περιφερειακού σκέλους αλλά και του εθνικού, που μάλιστα αποτελεί και τα 2/3 περίπου του συνόλου των ΚΠΣ αλλά και στην περίπτωση αυτή τα περισσότερα από τα μεγάλα εθνικά έργα {κυρίως συγκοινωνιακά} χωροθετούνται εκτός Αττικής.

Αν πρόκειται για το δεύτερο, για την ανεπαρκή προτίμηση δηλ. προς την περιφέρεια σε σύγκριση με Αττική, για να επιχειρηματολογήσει κανείς θα έπρεπε

Να διευκρινιστούν προηγούμενα τα κριτήρια με βάση τα οποία θα έπρεπε να προσδιορίζεται ο βαθμός προτίμησης των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών στην κατανομή των πόρων. Χωρίς αυτήν την προϋπόθεση εκφεύγει κανείς από τη σφαίρα της ανάλυσης και εισέρχεται στο χώρο της δημιουργίας εντυπώσεων, αφού είναι πάντα εύκολο γενικά και αόριστα να αιτιάσει κανείς την χωροταξική κατανομή των κονδυλίων, όπια και αν είναι, ως άδικη για τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες.

Αναμφίβολα η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και η ενίσχυση της οικονομίας των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών σε σύγκριση με τις πλουσιότερες, τόσο σε απόλυτους όρους αλλά και σχετικά αποτελεί θεμελιώδη στόχο της ανάπτυξης και βασική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης που υποστηρίζεται από τα διαρθρωτικά της Ταμεία και άλλες παρεμβάσεις. Είναι όμως ανάγκη κατά την αξιολόγηση της αναπτυξιακής πολιτικής και της γεωγραφικής κατανομής των κονδυλίων να συνεκτιμώνται και άλλοι δύο τουλάχιστον παράγοντες.

Ο πρώτος έχει να κάνει με την αποτελεσματική αξιοποίηση των αναπτυξιακών πόρων. Η αύξηση των κονδυλίων που διοχετεύονται σε μια λιγότερο αναπτυγμένη περιφέρεια δεν είναι ορθό να εξικνείται μέχρι βαθμού που το αναμενόμενο αποτέλεσμα να υστερεί σοβαρά σε σχέση με κείνο που θα επιτυγχάνονταν αν οι πόροι είχαν χρησιμοποιηθεί για άλλους σκοπούς. Τα αναπτυξιακά κονδύλια δεν είναι πόροι προς διανομή και κατανάλωση, όπως μερικές φορές αντιμετωπίζονται στην πράξη. Για μια αναπτυσσόμενη χώρα όπως η Ελλάδα, που κατέχει την τελευταία θέση στην ΕΕ, έχουν ως πρωταρχικό στόχο την ανάπτυξη της χώρα συνολικά. Κάτι που δεν επιτυγχάνεται όταν έναντι παρεμβάσεων που υπόσχονται μεγαλύτερο αναπτυξιακό αποτέλεσμα προτιμώνται άλλες που υστερούν σχετικά, απλά και μόνο επειδή χωροθετούνται σε μια λιγότερο αναπτυγμένη περιφέρεια.

Ο δεύτερος παράγοντας σχετίζεται με το γεγονός ότι η ανάπτυξη και η βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης τείνει να διαχέεται στο χώρο. Έτσι όταν τα κονδύλια κατανέμονται με τρόπο που να επιταχύνει ουσιαδών την ανάπτυξη σε επίπεδο χώρας, έμμεσα εξυπηρετείται και ο στόχος της βελτίωσης των συνθηκών και στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες της ΕΕ εντοπίζονται σχεδόν εξ ολοκλήρου στις φτωχότερες χώρες – μέλη. Οι φτωχότερες περιφέρειες των πλουσιότερων χωρών επωφελούνται οπωσδήποτε από το κατά μέσο όρο υψηλότερο οικονομικό επίπεδο της αντίστοιχης χώρας και βρίσκονται κατά κανόνα σε καλύτερη μοίρα.

Από τα λίγα που προαναφέρθηκαν είναι σαφές ότι εκείνο που προέχει δεν είναι η αναζήτηση της ορθής κατανομής των συνολικών κονδυλίων σε συνολικό επίπεδο. Αντίθετα είναι η προσπάθεια αξιοποίησης των διαθέσιμων για κάθε περιφέρεια έστω και αν αυτά με κάποια γενική θεωρητική λογική δεν είναι αυτά που θα έπρεπε, με τον πιο αποδοτικό τρόπο. Διότι, σε τι θα ωφελούσε μια λιγότερο αναπτυγμένη περιφέρεια αν έπαιρνε περισσότερα αλλά τα χρησιμοποιούσε λιγότερο αποτελεσματικά επιτυγχάνοντας έτσι λιγότερη πρόοδο;

Πίνακας 9.1
Μερίδιο των συνολικών Πόρων του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1989 - 1993
κατά Περιφέρεια

	Μερίδιο Πληθυσμού 1991	Μερίδιο πόρων ΚΠΣ 1989 - 1991	Λόγος μεριδίου πόρων ΚΠΣ 1989 - 1991 προς:		Κατά Κεφαλή ΑΕΠ 1994 {μέσος όρος χώρας: 100}
			Μέσο όρο χώρας	Μερίδιο Αττικής	
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	5,56	8,5	1,53	2,25	88,7
Κεντρική Μακεδονία	16,67	13,6	0,82	1,20	101,1
Δυτική Μακεδονία	2,86	3,2	1,12	1,65	90,5
Ήπειρος	3,31	3,5	1,06	1,55	69,3
Θεσσαλία	7,16	10,8	1,51	2,22	92,4
Ιόνια Νησιά	1,89	2,2	1,17	1,71	92,0
Δυτική Ελλάδα	6,90	5,2	1,17	1,71	92,0
Στερεά Ελλάδα	5,68	6,5	1,15	1,68	110,0
Αττική	34,34	23,3	0,68	1,00	108,4
Πελοπόννησος	5,92	9,6	1,62	2,38	91,5
Βόρειο Αιγαίο	1,94	2,9	1,49	2,20	72,0
Νότιο Αιγαίο	2,51	4,2	1,67	2,46	109,7
Κρήτη	5,26	6,5	1,23	1,82	108,6
Σύνολο χώρας	100,00	100	100	1,47	100,00

Πίνακας 9.2
Μερίδιο των συνολικών Πόρων του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 1994 - 1999
κατά Περιφέρεια

	Μερίδιο Πληθυσμού 1991	Μερίδιο πόρων ΚΠΣ II	Λόγος μεριδίου πόρων προς Μερίδιο Πληθυσμού	Συντελεστής πόρων κατά κεφαλήν {Αττική: 1}
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	5,56	10,9	1,96	4,26
Κεντρική Μακεδονία	16,67	13,0	0,78	1,70
Δυτική Μακεδονία	2,86	5,4	1,89	4,11
Ήπειρος	3,31	5,2	1,57	3,41
Θεσσαλία	7,16	8,3	1,16	2,52
Ιόνια Νησιά	1,89	3,8	2,01	4,37
Δυτική Ελλάδα	6,90	6,8	0,99	2,14
Στερεά Ελλάδα	5,68	8,2	1,44	3,14
Αττική	34,34	15,8	0,46	1,00
Πελοπόννησος	5,92	6,3	1,06	2,31
Βόρειο Αιγαίο	1,94	4,6	2,37	5,15
Νότιο Αιγαίο	2,51	4,9	1,95	4,24
Κρήτη	5,26	6,8	1,29	2,81
Σύνολο χώρας	100,00	100	1,00	2,17

ΚΕΠΕ: Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, 1994 - 1999, Πρώτη έκθεση Αξιολόγησης

Πίνακας 9.3
Μερίδιο των συνολικών Πόρων του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 2000 -2006
κατά Περιφέρεια

	Πληθυσμός 2001		Μερίδιο πόρων	Λόγος μεριδίου πόρων προς Μερίδιο Πληθυσμό {χώρα:1}	Συντελεστής πόρων κατά κεφαλήν {Αττική:1}
	Κατανομή %	Άτομα			
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	5,52	604254	10,44	1	4,2
Κεντρική Μακεδονία	17,03	1862833	12,86	89	1,7
Δυτική Μακεδονία	2,77	302750	5,30	1,91	4,3
Ήπειρος	3,22	754893	6,21	0,90	2,0
Θεσσαλία	6,90	352420	8,02	2,49	5,5
Ιόνια Νησιά	1,96	214274	3,48	1,78	4,0
Δυτική Ελλάδα	6,79	742419	6,81	1,00	2,2
Στερεά Ελλάδα	5,56	608655	7,57	1,36	3,0
Αττική	34,41	3764348	15,61	0,45	1,0
Πελοπόννησος	5,79	632955	6,51	1,12	2,5
Βόρειο Αιγαίο	1,83	200066	5,15	2,81	6,3
Νότιο Αιγαίο	2,73	298745	5,30	1,94	4,3
Κρήτη	5,50	601159	6,75	1,23	2,7
Σύνολο χώρας	100,00	1093771	100,00	1,00	2,2

Πηγή ΥΠΕΘΟ

A3. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 και η περιφερειακή ανάπτυξη

Πολλοί υπερασπίζονται την αντίληψη ότι η αναπτυξιακή στήριξη των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών της χώρας υπήρξε ανεπαρκής σε σύγκριση με την πρωτεύουσα αλλά και άλλοι τείνουν να πιστεύουν ότι το πρόβλημα θα οξυνθεί στα επόμενα έτη λόγω της συγκέντρωσης της προσπάθειας δημιουργίας υποδομής στην ευρύτερη περιφέρεια της πρωτεύουσας εν όψει της διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004.

Για την εξέταση του θέματος αυτού είναι χρήσιμο να γίνει διάκριση από τη μια μεριά μεταξύ των βασικών κατηγοριών των δαπανών που συνδέονται με τη διεξαγωγή της Ολυμπιάδας και από την άλλη μεταξύ των βασικών κατηγοριών των ωφελημάτων που μπορεί να αναμένονται από αυτήν.

A3.1 Δαπάνες

Για το θέμα που εξετάζεται εδώ οι δαπάνες μπορούν να διακριθούν σε τέσσερις βασικές κατηγορίες:

- Τις δαπάνες για τη δημιουργία έργων γενικής υποδομής που αποτελούν συμβατική υποχρέωση της χώρας έναντι της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής αλλά ταυτόχρονα θα ικανοποιήσουν μονιμότερες ανάγκες του Λεκανοπεδίου και θα δημιουργήσουν παραγωγικό κεφάλαιο.

- Τις δαπάνες για τη δημιουργία ειδικής αθλητικής υποδομής για την Ολυμπιάδα, η οποία θα είναι χρήσιμη και μετά από αυτή για τον κλάδο του αθλητισμού όμως και μόνο.
- Τις δαπάνες για τη δημιουργία ειδικής υποδομής για την Ολυμπιάδα που θα δημιουργήσουν κεφάλαιο το οποίο μεταγενέστερα θα μπορεί να αποδοθεί σε άλλες χρήσεις για να ικανοποιήσει ανάγκες και σε άλλους τομείς {π.χ. ολυμπιακό χωριό}.
- Τις τρέχουσες δαπάνες που θα έχουν καταναλωτικό χαρακτήρα και δεν θα δημιουργήσουν φυσικό κεφάλαιο.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 9.3 που καλύπτει τα έργα γενικής υποδομής, το μερίδιο της πρωτεύουσας δεν αυξάνει σε σχέση με το παρελθόν και εξακολουθεί να παραμένει συγκριτικά χαμηλό. Έτσι είναι σαφές ότι οι σχετικές δαπάνες της πρώτης από τις τέσσερις κατηγορίες που μόλις αναφέρθηκαν θα καλυφθούν χωρίς να πραγματοποιείται μεταφορά πόρων από την περιφέρεια προς την πρωτεύουσα τουλάχιστον σε σχέση με το τι θα συνέβαινε πριν την ανάληψη της Ολυμπιάδας.

Σε σχέση με την ειδική αθλητική υποδομή, όντως για ένα διάστημα το μερίδιο της πρωτεύουσας θα αυξηθεί. Και αυτό γιατί ναι μεν προϋπολογίζονται και πολύ σημαντικές δαπάνες {της τάξης των 270 δισεκ. Δρχ.} για έργα σε μεγάλες πόλεις εκτός από την Αθήνα, αλλά το μερίδιο των Αθηνών θα είναι το μεγαλύτερο. Το θέμα όμως δεν αφορά ή αφορά λίγο μόνο τον πληθυσμό του Λεκανοπεδίου σε σχέση με τις λοιπές περιφέρειες. Τα έργα αυτά είναι αναγκαία για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που έχει αναλάβει η χώρα απέναντι στην Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, αφορούν τη χώρα ολόκληρη και δε πρόκειται να ωφελήσουν τον πληθυσμό του Λεκανοπεδίου κατά προτίμηση σε σχέση με τους κατοίκους των λοιπών περιοχών. Στην φάση της κατασκευής τους θα δημιουργηθεί απασχόληση στο Λεκανοπέδιο αλλά στη συνέχεια το όφελος του πληθυσμού της Πρωτεύουσας από την υποδομή αυτή θα είναι μικρό. Στην πραγματικότητα οι δαπάνες αυτές θα πρέπει να λογίζονται ως τμήμα του εθνικού σκέλους και όχι ως εύνοια προς την πρωτεύουσα.

Η ειδική μη αθλητική υποδομή που θα δημιουργηθεί {πχ. Ολυμπιακό χωριό} μπορεί πράγματι να εξυπηρετήσει στη συνέχεια ανάγκες του Λεκανοπεδίου και με την έννοια αυτή πρόκειται για αύξηση των αναπτυξιακών πόρων που θα δαπανηθούν στην περιοχή αυτή σε σχέση με τη λοιπή χώρα.

Τέλος, οι τρέχουσες δαπάνες {π.χ. φιλοξενία ολυμπιακής οικογένειας} αφορούν υποχρέωση της χώρας ως συνόλου, δεν θα δημιουργήσουν κεφάλαιο στο Λεκανοπέδιο και δεν είναι βάσιμο να θεωρείται ότι τα σχετικά ποσά θα δαπανηθούν προς όφελος της Αθήνας κατά προτίμηση σε σχέση με τη λοιπή χώρα.

Α3.2. Αναπτυξιακό Αποτέλεσμα

Από την άποψη αυτή του γενικότερου αναπτυξιακού αποτελέσματος – σε αντιδιαστολή με το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα από τις δαπάνες στη φάση της κατασκευής των έργων – η κυριότερη πηγή οφέλους συνδέεται με τον τουρισμό.

Εκτιμάται και όχι αβάσιμα, ότι η διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων στη χώρα μας θα τονώσει την διεθνή ελκυστικότητα της ως τουριστικού προορισμού και θα προσπορίσει μονιμότερα οφέλη με τη μορφή υψηλότερων επιπέδων τουριστικής κίνησης και επιτάχυνσης των ρυθμών ανόδου του τομέα.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 9.4, το μερίδιο της πρωτεύουσας στην τουριστική δραστηριότητα έχει μειωθεί την τελευταία εικοσαετία σε μεγάλο βαθμό. Έτσι έναντι μεριδίου της στο πληθυσμό το 2001 που υπερέβαινε το 34% το μερίδιο της

Περιφέρειας Αττικής στο σύνολο των τουριστικών διανυκτερεύσεων μειώθηκε από 24% περίπου το 1981 σε 14% το 1998.

Και να μεν είναι αλήθεια ότι ιδίως κατά τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων μεγάλο μέρος του πρόσθετου τουριστικού ρεύματος θα κατευθυνθεί προς την πρωτεύουσα, η κατανομή όμως του συνολικού μακροχρόνιου οφέλους από την άποψη αυτή θα ευνοήσει σαφώς τις λοιπές περιφέρειες και ειδικότερα τις τουριστικά αναπτυγμένες. Έτσι είναι σαφές ότι από την άποψη αυτή τα αποτελέσματα από την διεξαγωγή της Ολυμπιάδας όχι μόνο δεν θα ευνοήσουν την Περιφέρεια Αττικής έναντι λοιπών αλλά το αντίθετο. Θα αποτελέσουν μοχλό περιφερειακής ανάπτυξης όχι μόνο για τις τουριστικά αναπτυγμένες περιφέρειες όπως το Νότιο Αιγαίο, οι Κυκλάδες, το Ιόνιο και η Κρήτη αλλά και για τις υπόλοιπες. Αυτό μεταξύ άλλων και διότι έχει αναληφθεί ειδική προσπάθεια από τον οργανισμό Αθήνα 2004 για την τουριστική προβολή όλων των τουριστικών περιοχών. Η προσπάθεια αυτή δεν περιορίζεται στην εκμείωση ζήτησης με την κατάλληλη προβολή και δημοσιότητα αλλά επεκτείνεται και στην ενθάρρυνση της προσφοράς με την ανάληψη των αναγκαίων πρωτοβουλιών ώστε να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες που θα δημιουργηθούν και ιδιαίτερα στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της χώρας, που συμβαίνει να βρίσκονται και ανάμεσα στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές ολόκληρης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Περιφέρεια	Κατανομή % Πληθυσμού 2001	Κατανομή % Ξενοδοχειακών Κρεβατιών 1998	Κατανομή % Διανυκτερεύσεων Τουριστικών	
			1981	1998
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	5,52	2,55	2,73	2,60
Κεντρική Μακεδονία	17,03	9,71	9,54	7,91
Δυτική Μακεδονία	2,77	0,55	0,72	0,70
Ήπειρος	3,22	1,56	1,61	1,61
Θεσσαλία	6,90	3,83	2,87	3,13
Ιόνια Νησιά	1,96	10,16	9,84	10,62
Δυτική Ελλάδα	6,79	2,47	3,53	2,36
Στερεά Ελλάδα	5,56	4,85	4,78	2,88
Αττική	34,41	11,50	23,74	13,7
Πελοπόννησος	5,79	5,48	5,31	4,38
Βόρειο Αιγαίο	1,83	3,70	1,41	2,98
Νότιο Αιγαίο	2,73	23,92	19,20	26,60
Κρήτη	5,50	19,72	14,73	20,54
Σύνολο χώρας	100,00	100,00	100,00	100,00

Πηγή: ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα Απογραφής 2001, ΚΕΠΕ, Basic Data of Regional Socioeconomic Development in Greece, 2001

Α4. Κλαδικές Επιδράσεις.

Ένας τρόπος ανάλυσης των κλαδικών επιδράσεων που θα επιφέρουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004, είναι με βάση την λογική του συστήματος εισροών – εκροών.

Εντοπίζονται καταρχήν οι κλάδοι που σχετίζονται άμεσα με τις ολυμπιακές δράσεις, των οποίων η τελική ζήτηση αυξάνεται σε πρώτη φάση, και στη συνέχεια οι κλάδοι οι οποίοι συνεισφέρουν ως εισροές στη παραγωγή των παραπάνω δραστηριοτήτων.

Οι δραστηριότητες που αφορούν στην προετοιμασία της διοργάνωσης, σχετίζονται κυρίως με τον κλάδο των «κατασκευών». Οι δραστηριότητες που αφορούν αυτή καθαυτή τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων εμπίπτουν στην κατηγορία των υπηρεσιών «πολιτισμού, αθλητισμού και αναψυχής», ενώ ο τουριστικός τομέας περιλαμβάνει ένα σύνολο κλάδων που εκτείνονται από τις δραστηριότητες των ξενοδοχείων και των ταξιδιωτικών γραφείων, σε δραστηριότητες μεταφορών, επικοινωνιών και εστιατορίων.

Η άμεση προστιθέμενη αξία που θα δημιουργείται εξ αιτίας των αγώνων θα εμφανιστεί με τη μορφή αυξημένου προϊόντος των παραπάνω κλάδων σε αντιστοιχία με τη συμμετοχή τους στις διάφορες χρονικές φάσεις που έχουμε προσδιορίσει σε προηγούμενα κεφάλαια, δηλαδή την περίοδο προετοιμασίας, την περίοδο διεξαγωγής και την περίοδο μετά το πέρας των αγώνων. Ταυτόχρονα, μια σειρά από άλλους κλάδους, οι οποίοι συνεισφέρουν στη παραγωγή των παραπάνω δραστηριοτήτων ως εισροές, θα εμφανίσουν αυξημένο προϊόν και προστιθέμενη αξία.

Κυριότερες εισροές για τον κλάδο των κατασκευών είναι πρωτογενείς κλάδοι όπως αυτός των ορυχείων, δευτερογενείς κλάδοι όπως των μετάλλων, των πλαστικών των μηχανημάτων και της ηλεκτρικής ενέργειας και τριτογενείς κλάδοι όπως του εμπορίου και των μεταφορών.

Για τους τουριστικούς κλάδους και τους κλάδους ψυχαγωγίας κυριότερες εισροές αποτελούν οι γεωργικοί κλάδοι, οι κλάδοι τροφίμων ποτών και εκδόσεων, οι μεταφορές, τα ταχυδρομεία, οι τηλεπικοινωνίες και άλλες υπηρεσίες εμπορίου.

Πρέπει βεβαίως να σημειωθεί ότι και άλλοι παραγωγικοί κλάδοι ευνοούνται από την αύξηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων.

Β. ΟΙ ΕΠΗΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

ΒΙ. ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Όταν σε πολύ πολύ μακρινή εποχή καταβυθίστηκε η Αιγίδα οι πιο ψηλές κορυφές της αποτελούσαν στο κεντρικό αιγαιο ένα συγκροτημα από πολλά νησια .αργότερα οι αρχαιοι ελληνες ανεδειξαν σε «ομφαλο της γης»ένα από τα νησια αυτά τη Δηλο.

Και η δηλος εγινε το μεγαλο θρησκευτικο ιερο του αιγαιου τοπος που συμφωνα με τη μυθολογια γεννησε τη Λητω και τον Απολλωνα.ετσι αφου η Δηλος ηταν ο ομφαλος της γης τα νησια που βρισκονταν γυρω της σχηματιζαν κυκλο οναμαστηκαν Κυκλαδες.

Η πιο κοντινη στα αστικα παραλια είναι η ΚΕΑ ισχυρή ναυτικη δυναμη στην αρχαιοτητα. Διακοσια εκκλησιακια είναι σκορπισμενα στο νησι που πρωτευουσα του είναι η χώρα χτισμένη αμφιθεατρικα στην πλαγια ενός λοφου σε αποσταση λιγων χιλιομετρων από το μεγάλο φυσικό λιμάνι του Αγίου Νικολαου.

Νοτια της Κέας βρίσκεται η Κύθνος ή αλλιώς θερμια λογω των θερμων ιαματικων πηγών καταλληλες για αδενοπαθεια καρδιακα νοσήματα ρευματισμους και γυναικολογιακα προβληματα το εδαφος ορεινο και την τραχύτητα της γυμνης γης γλυκαίνουν που και που πινελιές στα αμπέλια και συκιές, ενώ γραφικου όρμοι στολίζουν τις δαντελωτές ακτές.

Εξαισίες αμμουδιές έχει και η άγνωστη στον πολύ κόσμο Σέριφος. Τα παράξενα σχήματα των βράχων θυμίζουν ανθρώπινες φιγούρες που ζωντανεύουν τον μύθο της Δανάης, του Περσέα, της Μέδουσας και των προϊστορικών κατοίκων του νησιού, που μεταμορφώθηκαν σε πέτρες.

Η γκρίζα μονοτονία των βράχων να διακόπτεται εδώ και εκεί από ένα κάτασπρο εκκλησάκι είναι η πρώτη εικόνα που συναντά ο επισκέπτης, καθώς πλησιάζει στο λιμάνι της *Σίφνου*. Δεν υποψιάζεται όμως, τις σπάνιες ομορφιές που κρύβονται το εσωτερικό του νησιού που σε συνδυασμό με την έξοχη αρχιτεκτονική, δίκαια το κατατάσσουν στα στολίδια του Αιγαίου. Αξιοπρόσεκτες είναι οι αμμουδιές του νησιού στις οποίες συγκαταλέγεται και ο πλατύς γιαλός, η μεγαλύτερη αμμουδιά των Κυκλάδων.

Η *Μήλος*, το νοτιότερο νησί των Δυτικών Κυκλάδων ξεχωρίζει τόσο για το ηφαιστειογενές έδαφος της, όσο και για το πλούσιο σε ορυκτά κοιτάσματα υπέρδαφος της. Την ιδιαιτερότητα της τονίζει επίσης και το πεταλοειδές σχήμα της. Ο πολιτισμός της θεωρείται εφάμιλλος με τον κρητικό και καλύπτει τουλάχιστον 5000 χρόνια. Η φήμη της απλώθηκε σ' όλο τον πολιτισμένο κόσμο χάρις στο αριστουργηματικό άγαλμα της Αφροδίτης που βρέθηκε θαμμένο στη γη της το 19^ο αιώνα και σήμερα βρίσκεται στο Μουσείο του Λούβρου.

Ο Αδάμας που θεωρείται από τα ασφαλέστερα φυσικά λιμάνια του Αιγαίου, κτίστηκε από Κρητικούς πρόσφυγες τον περασμένο αιώνα και η *Αγία Τριάς* είναι στολισμένη με εξαιρετες εικόνες κρητικοβυζαντινής τέχνης.

Η καλή τουριστική υποδομή, οι πεντακάθαρες θάλασσες και τα αξιόλογα μνημεία της Μήλου προσελκύουν όλο και πιο πολλούς τουρίστες. Τα γειτονικά νησιά *Αντίμηλος*, *Ακραδιές* και *Γλαρόνησια*, καθένα με την ιδιαιτερότητα, παρουσιάζουν ενδιαφέρον.

Πολύ κοντά στη Μήλο, βρίσκεται το κατεξοχήν ορεινό νησάκι Κίμωλος, κάτασπρο σαν τον κιμωλίτη που παράγει. Η νεκρόπολη που βρέθηκε στην περιοχή ελληνικά στα Ν.Δ. του νησιού, καθώς και κατάλοιπα από την αρχαία πόλη της Κιμώλου στην αντικρινή από την Ελληνική νησίδα του Αγίου Ανδρέα, μαρτυρούν ότι η Κίμωλος ήταν ήδη κατοικημένη στους μυκηναϊκούς χρόνους. Πολύ αργότερα, στο μεσαίωνα, οι πειρατές έβρισκαν καταφύγιο στις καλά προφυλαγμένες σπηλιές του νησιού. Σε γενικές γραμμές η ιστορία της Κιμώλου ακολούθησε εκείνη της Μήλου.

Γενικά το νησί παραμένει λίγο έξω από το μεγάλο τουριστικό ρεύμα. Ωστόσο είναι γεμάτο από πανέμορφες αμμουδιές και προσφέρεται σ' αυτούς που αγαπούν την ηρεμία και την απομόνωση μέσα σ' ένα ειδυλλιακό τοπίο.

Συνεχόμενες οροσειρές με απότομες πλαγιές κι ανάμεσα τους φαράγγια, ρεματιές και τρεις πολύφοιτες κοιλάδες με λιόδεντρα, συκιές, πορτοκαλιές, λεμονιές, αμπέλια και άφθονα τρεχούμενα νερά συνθέτουν το τοπίο της *Άνδρου*, που πολλές φορές ξεφεύγει από το τυπικό κυκλαδίτικο. Τα βουνά της καταλήγουν σε απότομους γκρεμούς ή βραχώδη ακρωτήρια, ενώ οι κοιλάδες της σε αμμουδερές ακρογιαλιές.

Στην Άνδρο, πατρίδα πολλών ναυτικών οργανώνονται διάφορες ενδιαφέρουσες πολιτιστικές εκδηλώσεις όλο το χρόνο. Ωραίες παραλίες για κολύμπι βρίσκονται διάσπαρτες σε όλο το νησί. Η Άνδρος έχει καλή τουριστική υποδομή και ανταποκρίνεται άνετα στον αυξανόμενο αριθμό επισκεπτών που την επιλέγουν για την ξεχωριστή φύση της, τα πανέμορφα χωριά της, τα ιστορικά μνημεία της, τις μαγευτικές ακρογιαλιές και τις ιαματικές της πηγές.

Πολύ κοντά στο νότιο άκρο της Άνδρου, η *Τήνος*, το ιερό νησί της Παναγιάς, δέχεται κάθε Αύγουστο χιλιάδες προσκυνητές που έρχονται να προσευχηθούν.

Η Τήνος πρωτεύουσα και λιμάνι του νησιού συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Φαρδύς πλακωστροτός δρόμος ξεκινάει από το λιμάνι και οδηγεί στο μικρό υψωμα που βρίσκεται η μεγαλοπρεπή εκκλησία της Παναγίας, στο σημείο που βρέθηκε η θαυματουργή εικόνα της. Αξιοσημείωτο το ότι η σκάλα του ναού έχει κατασκευαστεί από τις μαρμαρινές πλάκες των ερείπων της Δήλου.

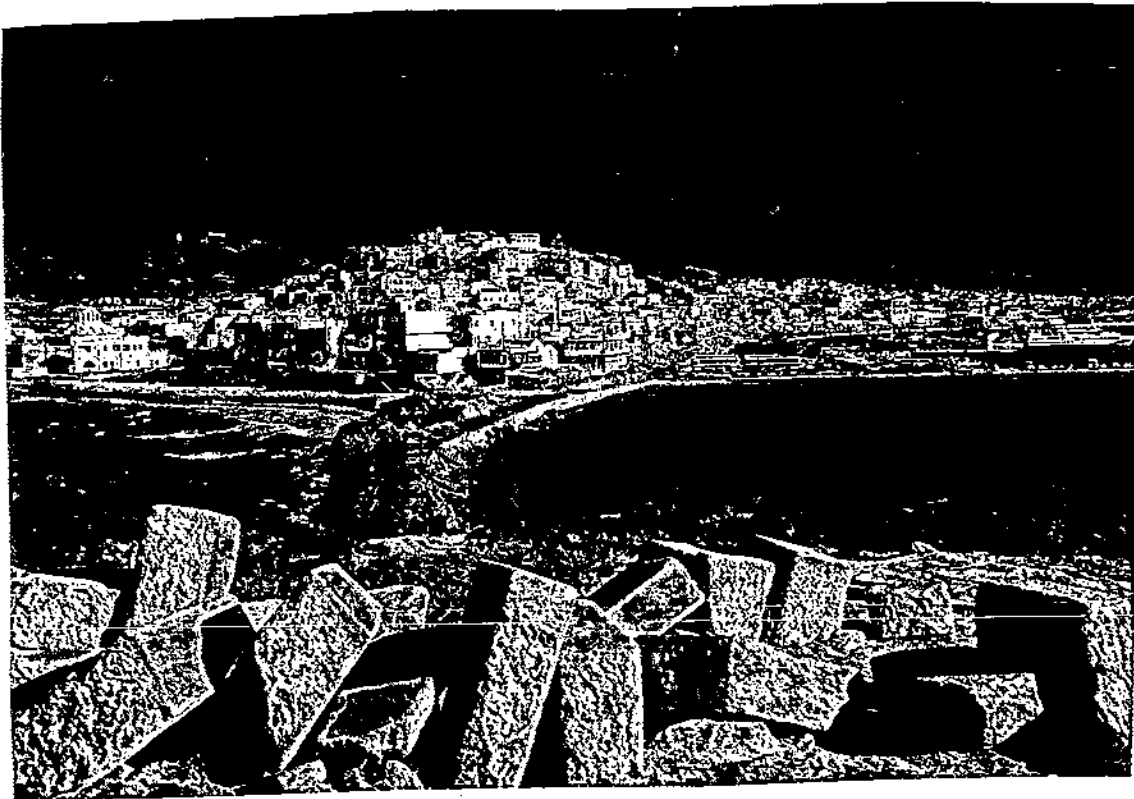
Στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του νησιού συγκαταλέγονται και οι ονομαστοί «περιστερώνες» που από απλή κατοικία των περιστεριών έγιναν έργο τέχνης, καθώς και οι κτιστές κρήνες που στολίζουν τις γωνίες των χωριών.

Στην κοντινή Μυκονο γραφικότερο στοιχείο είναι οι ανεμομυλói μέσα στην πόλη οι γυναίκες ακόμα υφαινουν στους αργαλειούς χωρίς να νοιάζονται για τους πολυαριθμούς ξένους που τις παρακολουθούν γεμάτοι περιέργια. Άσημοι διασημοί θα περάσουν τουλάχιστον λίγες μέρες στη Μυκονο θα κολυμπήσουν στις θαυμασιές ακρογιαλίες θα κάνουν περιπάτο ως την Ανώ Μερία και την εκκλησία Παναγίας Τουρλιανής.

Η Δήλος σαν κέντρο λατρείας στον Απολλωνα έγινε ο «ομφαλός» του γνωστού αρχαίου κόσμου, εκεί γιορταζόνταν τα Δήλεια, αργότερα με την επικράτηση της Αθήνας στο Αιγαίο αποτέλεσε μέρος της αθηναϊκής συμμαχίας και έγινε η έδρα της.

Η παρακμή όμως της Αθήνας και γενικότερα των ιωνικών πολεών είχε σαν συνέπεια την παρακμή της Δήλου. επί ρωμαϊκής κυριαρχίας συνεχίστηκε να είναι κέντρο εμπορίου και συναλλαγών.

Το αποτέλεσμα της επέκτασης του θεσμού δουλείας ήταν να μετατραπεί η Δήλος σε ένα απέραντο σκλαβοπαζαρό.

Πρωτεύουσα της Συρου είναι η Ερμούπολη μια από τις νεότερες πόλεις της Ελλάδας που θεμελιώθηκε κατά την διάρκεια της επανάστασης του 1821, ιδρύθηκε από τους πρόσφυγες της Χίου και των ψαρών μετά την καταστροφή των νησιών από τους Τούρκους, πήρε το όνομα της από τον Έρμη το θεό του κέρδους και του εμπορίου γιατί έγινε το φυτώριο της οικονομικής ανάπτυξης όλης της Ελλάδας. Στη δεκαετία του 1880-1890 η Ερμούπολη ήταν το μεγαλύτερο εμποροβιομηχανικό κέντρο της χώρας. Στην Ερμούπολη ιδρύθηκαν το πρώτο ριμπρικό επιμελητήριο, η πρώτη ανώνυμη ελληνική εταιρεία, το πρώτο υποκατάστημα της Εθνικής τραπεζας εκεί ναυπηγήθηκε και το πρώτο σιδερένιο ελληνικό πλοίο και συγκροτήθηκαν τα πρώτα ελληνικά εργατικά σωματεία.

Η πρωτεύουσα της Συρου άρχισε να εγκαταλείπεται και να βυθίζεται στην παρακμή με τόσο γρήγορο ρυθμό όπως είχε προχωρήσει και στην ακμή. Σήμερα διατηρεί τα κτιριακά ίχνη της παλιάς αρχοντίας της και τις αναμνήσεις του παλιού εμπορικού και οικονομικού οργανισμού της. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες γνώρισε πάλι κάποια ανάπτυξη με την εγκατάσταση εκεί της ναυπηγοσχευαστικής βάσης. Σήμερα η Ερμούπολη είναι πολύ σύγχρονη με βιομηχανία, ναυπηγεία, πλωτή δεξαμενή για επισκευές πλοίων και σχολή μηχανικών εμπορικού ναυτικού αλλά και με όμορφα δημοσιά κτήρια και εξίσου εντυπωσιακό δημοτικό θέατρο.

Η Παρος τρίτη σε μέγεθος μετά την Ναξο και την Ανδρο έχει εξελιχθεί τα τελευταία χρόνια σε σύγχρονο τουριστικό κέντρο. Απαλοσχημα που κλείνουν μέσα τους το περιφερικό παλιό μαρμαρο, στολίζουν το κεντρικό και νοτιοανατολικό τμήμα του νησιού που είναι κατεξοχήν πεδίο με ατελείωτους αμπελώνες. Κατοικημένη από τα πανάρχαια χρόνια υπήρξε ένα από τα κέντρα του κυκλαδικού πολιτισμού.

Η κωμοπολη Παρος είναι κτισμένη αμφιθεατρικά και έχει φραγκικό κάστρο που για το χτίσιμο του χρησιμοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό τα ερείπια αρχαίων κτισμάτων. Κοντά στην παραλία βρίσκεται η μονή της Παναγίας της Εκατονταπυλιανής. Σύμφωνα με την παράδοση η μονή έχει αρχικά κτιστεί το 326 μ.χ από την Αγία Ελενη μητέρα του Μεγάλου Κωνσταντίνου και θεωρείται το παλαιότερο χριστιανικό κτίσμα της Ελλάδας. Ο σημερινός ναός είναι κτίσμα του Ιουστινιανού.

Οι αμμουδιές της είναι περιφημες όσο επίσης και στην απέναντι στην Αντιπαρο η οποία χωρίζεται από την Παρο από μια στενή λωρίδα θαλάσσης. Διακρίνεται για τις χρυσές αμμουδιές της και τη φυσική ομορφιά της. Μαγνητής του νησιού η περιφημή σπηλιά με τους σταλακτίτες στο λωφο του Αγίου Ιωάννη με το μικρό εκκλησάκι του Αγίου Ιωάννη απηλιώτη στην είσοδο της.

Γύρω από την Αντιπαρο βρίσκονται δεκάδες ερημονησιά σε δυο από αυτά μετά από ανασκαφές ήρθαν στο φως στο μέν δεσποτικό ερείπια από τάφους πρωτοκυκλαδικής περιόδου στο δε σαλιαγκό ερείπια οικισμού νεολιθικής εποχής.

— Η Ναξος είναι το μεγαλύτερο από τα νησιά των Κυκλάδων με έκταση 428 τμ Λιβαδία που καταλήγουν σε απέραντες αμμουδιές, βράχια που βυθίζονται αποτομα στη θάλασσα, κακοτραχαλά βουνά δίπλα σε ευφώρες κοιλάδες πηγές και τρεχούμενα

νερά είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά της ναξιώτικης φύσης που διακρίνεται για την ποικιλία της. Πολλά είναι τα αξιοθέατα του νησιού μια και παντού υπάρχουν σημάδια αρχαίας ζωής. Στην Βόρεια πλευρά του νησιού, στον Απόλλωνα, ξεχωρίζει έβνα από τα ωραιότερα παραθαλάσσια χωριά με λατομεία μαρμάρου. Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει ο μισοτελειωμένος Κούρο {6^{ος} π.χ. αιώνας}, σε υπερφυσικό μέγεθος ξαπλωμένος στο έδαφος. Παρόμοιος βρίσκεται και στις Μέλανες. Ενδιαφέρον αρχαιολογικό μουσείο υπάρχει και στη Απείραθο, χωριό που διατηρεί ζωντανά τα ιδιότυπα ήθη και έθιμα του. Οι θαυμάσιες αμμουδιές, τα γραφικά χωριά και ένα πλήθος μνημείων προσελκύουν πολλούς επισκέπτες κάθε καλοκαίρι.

Δίπλα σχεδόν στα Δωδεκάνησα, στο ανατολικότερο σημείο των Κυκλάδων, απλώνεται σε επιμήκεις σχήμα η ορεινή και άγονη *Αμοργός*. Οι ακτές της αλλού είναι απότομες και βραχώδεις και αλλού ήρεμες με βαθύσκιους κόλπους. Διάσπαρτα ερείπια σε όλο το νησί και αξιόλογα ευρήματα, μερικά από τα οποία βρίσκονται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, μαρτυρούν όχι απλώς ότι κατοικήθηκε από τους προϊστορικούς χρόνους αλλά και ότι γνώρισε ιδιαίτερη ακμή την περίοδο του κυκλαδίτικου πολιτισμού.

Έχει επίσης πολλές εκκλησίες και μοναστήρια με κυριότερο το μοναστήρι της Χοζοβιώτισσας, κτισμένο το 1088. Η Μονή είναι κτισμένη κατά τέτοιο τρόπο, ώστε φαίνεται κολλημένη σε ένα απόκρημνο και κάθετο βράχο ύψους 300 μέτρων. Το παράξενο όνομα της Μονής Χοζοβιώτισσας οφείλεται σε μια θαυματουργή εικόνα της Παναγίας που, σύμφωνα με τον σχετικό θρύλο, έφτασε εκεί προερχόμενη από το νησάκι Ζόζοβο της Μικράς Ασίας. Στη μονή φυλάγονται 98 χειρογραφοί κώδικες και ένα αρχαιότατο ευαγγέλιο.

Λιγιστά είναι τα ξενοδοχεία και τα ενοικιαζόμενα δωμάτια. Παρά όμως τις περιορισμένες δυνατότητες για εξυπηρέτηση του επισκέπτη το νησί συγκεντρώνει όλο και μεγαλύτερο αριθμό τουριστών για τις ωραίες παραλίες και την ιδιαίτερη ομορφιά του.

Η *Σαντορίνη*, το ξακουστό νησί των Κυκλάδων, ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα Κυκλαδονήσια εξαιτίας της γεωλογικής της μορφολογίας που οφείλεται στη δράση του σβησμένου σήμερα ηφαιστείου. Το νησί σκεπάζεται από επάλληλα ηφαιστειογενή στρώματα Θηραϊκής γης ή ελαφρόπετρας, που σε πολλά σημεία έχει πάχος που ξεπερνάει τα 30 μέτρα. Μια από τις αρχαιότερες εκρήξεις του ηφαιστείου έγινε γύρω στο 450 π.Χ. Η έκρηξη αυτή πιστεύεται ότι κατέστρεψε το Μινωικό πολιτισμό και αποτέλεσε την αφορμή για τη δημιουργία του θρύλου για τον καταποντισμό της μυθικής Ατλαντίδας, που υποστηρίζεται ότι δεν ήταν άλλη από το νησί Θήρα.

Πρόσφατα αρχαιολογικές έρευνες αποκαλύπτουν στο ακρωτήρι μια ολόκληρη Μινωική πόλη. Οι δρόμοι, τα διάφορα σπίτια, στολισμένα με νωπογραφίες, οι αποθήκες γεμάτες σοδειά, τα οικιακά σκεύη καταπλακωμένα από την τέφρα και την ελαφρόπετρα που εκσφενδόνισε το ηφαιστειο, έχουν διατηρηθεί άθικτα. Η Θήρα εξελίσσεται σε μια από τις σημαντικότερες ανακαλύψεις του κόσμου.

Από μακριά η *Ανάφη*, το Νοτιοανατολικότερο νησί των Κυκλάδων, φαντάζει σαν βράχος ξεκομμένος στο πέλαγος. Σύμφωνα με τη μυθολογία προσέφερε καταφύγιο στους Αργοναύτες όταν κινδύνεψαν από καταιγίδα. Τα ανασκαφικά ευρήματα μαρτυρούν ότι το νησί έχει κατοικηθεί από την αρχαιότητα. Από το γραφικό λιμανάκι του Αγίου Νικολάου ο δρόμος οδηγεί στη Χώρα, μοναδικό οικισμό του νησιού, χτισμένο αμφιθεατρικά στο κέντρο του. Οι παραλίες της Ανάφης, αμμουδερές ή βραχώδης, έχουν πεντακάθαρα νερά, ενώ ιδιαίτερα γραφικά είναι τα πανηγύρια και οι τοπικοί χοροί. Τα δωμάτια στο νησί που προσφέρεται για τους λάτρεις της μοναχικής ζωής, είναι λιγιστά

Μικροί γραφικοί κολπίσκοι στολίζουν τις ακτές της Ίου, με τ' αμέτρητα εκκλησάκια, τις ελιές, τα αμπέλια και τη διάφανη ατμόσφαιρα. Όλα αυτά συνδυασμένα με την κρυστάλλινη θάλασσα, τις υπέροχες αμμουδερές παραλίες και την καλή τουριστική υποδομή προσελκύουν πλήθος τουριστών. Η μακρά ιστορία της Ίου ξεκινά από τα προϊστορικά χρόνια. Στο Βόρειο μέρος του νησιού, την περιοχή Πλακωτός, κατά τον Ηρόδοτο ετάφη ο ποιητής των ποιητών Όμηρος.

Μικρό βραχώδες νησί, ανάμεσα στην Σίκινο και την Μήλο, η Φολέγανδρος ξαφνιάζει με την άγρια ομορφιά του άγονου τοπίου, όπου εναλλάσσονται πελώριοι βράχοι και αμμουδερές παραλίες. Πάνω από το γραφικό λιμάνι Καραβοστάση είναι κτισμένη σε άπλωμα η Χώρα ή Φολέγανδρος, που αποτελείται από δύο οικισμούς. Στον παλιό οικισμό, που βρίσκεται στην περιοχή του κάστρου. Τα σπίτια, όπως και στα άλλα Κυκλαδονήσια, σχηματίζουν από την εξωτερική πλευρά έναν οχυρωματικό περίβολο. Ο νεότερος οικισμός είναι εξίσου γραφικός με στενά δρομάκια, πεζούλια, αυλές, ξύλινα μπαλκόνια και Αιγιοπελαγίτικες εκκλησίες. Πάνω σε ένα τμήμα του τείχους της αρχαίας πόλης χτίστηκε η ωραιότερη εκκλησία του νησιού, η εκκλησία της Παναγίας. Το νησί χωρίς τουριστική υποδομή και οδικό δίκτυο, δέχεται κάθε χρόνο και περισσότερους τουρίστες που επιθυμούν στις διακοπές την απομόνωση κοντά στη φύση.

Αρκετά ακόμα μικρά αλλά πανέμορφα νησιά των Κυκλάδων θεωρούνται ιδανικό καταφύγιο για όσους αναζητούν την απομόνωση και την γαλήνη. Η άγρια ομορφιά του γυμνού τοπίου, η θαλασσοδαρμένοι βράχου, οι δαντελωτές παραλίες και μια επιθυμία φυγής από την πολυκοσμία είναι τα θέλγητρα που τραβούν τους λιγοστούς επισκέπτες των από πολλές απόψεις παρθένων αυτών νησιών, που όπως έδειξαν τα ευρήματα ανασκαφών ήταν κατοικημένα από τα προϊστορικά χρόνια.

Στην Ηράκλεια, όπου βρίσκεται και το σπήλαιο του Αϊ Γιάννη με εντυπωσιακούς σταλακτίτες, υπάρχουν ερείπια Κυκλαδίτικου πολιτισμού.

Στη Σχοινούσα, με το γραφικό λιμάνι Μεσσάρια, υπάρχουν ερείπια οχυρωμένη μεσαιωνικής εγκατάστασης.

Στα Κουφονήσια, με την αμμουδιά του φοίνικα και τ' αστραφτερά νερά «Πάνω Κουφονήσι», καθώς και τις παραλίες με χοντρή άμμο «Κάτω Κουφονήσι», υπάρχουν λείψαν από τους ελληνιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους.

Στην Κέρο, ήρθαν στο φως ερείπια από τους πρωκυκλαδίτικους χρόνους, καθώς και σημαντικά ευρήματα αυτής της περιοχής που θεωρούνται από τα σπουδαιότερα στον χώρο των Κυκλάδων.

Στη Δονούσα, με τις ασύγκριτες αμμουδιές, ήρθαν στο φως προϊστορικές εγκαταστάσεις.

B2. Ένας άνισα κατανεμημένος πακτωλός.

Τα νησιά των Κυκλάδων έχουν αναπτύξει τα τελευταία χρόνια ένα ιδιαίτερο τουριστικό ρεύμα επισκεπτών. Η μικρή απόσταση μεταξύ τους ευνοεί την ανάπτυξη της ελληνικής κρουαζιέρας και παρακινεί τους παραθεριστές ενός Κυκλαδίτικου νησιού να εκμεταλλευτούν αυτή την μικρή απόσταση, ώστε να γνωρίσουν και τα υπόλοιπα κοντινά νησιά.

Παρά όμως τις προσπάθειες ανάπτυξης της περιφέρειας, πολλά νησιά των Κυκλάδων παραμένουν ακόμα στα πρώτα βήματα της τουριστικής τους ανάπτυξης.

Έτσι δημιουργείται μια άνιση κατανομή τουριστών.

Από την μια μεριά, ξεχωρίζουν παγκοσμίως τουριστικοί προορισμοί όπως η Μύκονος, η Σαντορίνη και η Πάρος, που κατά τους θερινούς ιδίως μήνες δέχονται

πληθώρα αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών, με αποτέλεσμα να εξελίσσονται σε τουριστικά κορεσμένες περιοχές, ενώ από την άλλη νησιά όπως η Ίος, η Σέριφος και η Φολέγανδρος παραμένουν τουριστικά ανεκμετάλλευτα.

Σ' αυτό έχει συμβάλει τόσο η έλλειψη τουριστικής προβολής αυτών των τόπων, στο εξωτερικό και στο εσωτερικό της χώρας, όσο και η έλλειψη της αναγκαίας τουριστικής υποδομής για την υποδοχή των τουριστών. Έτσι πολλά νησιά των Κυκλάδων παραμένουν άγνωστα στο ευρύ κοινό.

Η ανισότητα αυτή έχει δημιουργήσει πληθώρα αρνητικών επιπτώσεων. Έτσι οι τουριστικά κορεσμένες περιοχές έχουν αρχίσει να χάνουν το Κυκλαδίτικο χρώμα τους, λόγω των αλλοιώσεων που έχουν υποστεί από τις ξενόφερτες επιρροές.

Αντίθετα με τα αναπτυγμένα νησιά, τα υπόλοιπα έχουν διατηρήσει την πολιτιστική τους ταυτότητα καθώς και τα περισσότερα ήθη και έθιμα τους. Όμως ο οικονομικός αποκλεισμός στον οποί υπόκεινται έχει δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα, κυρίως ανεργία, με αποτέλεσμα την εγκατάλειψη αυτών των νησιών από τους μόνιμους κατοίκους τους.

Μια ισορροπημένη τουριστική κίνηση προς όλα τα νησιά των Κυκλάδων, θα μπορούσε να αποτελέσει την μοναδική λύση για την εξισορρόπηση αυτής της ανισότητας.

B3. Απαραίτητες προϋποθέσεις – Υποδομή

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο αναμένεται να τονώσουν την ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών σε ολόκληρη τη χώρα. Και αυτό είναι απόρροια του γεγονότος ότι οι τουρίστες που θα επισκεπτούν την Ελλάδα το 2004, αναμένεται να εκμεταλλευτούν την ευκαιρία να συνδυάσουν την παρακολούθηση των Αγώνων με την γνωριμία των πανέμορφων ελληνικών τοπίων. Επιπλέον, μέσω της τουριστικής διαφήμισης οι ελληνικοί προορισμοί γίνονται ευρύτερα γνωστοί στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα και τα επόμενα έτη, μετά την Ολυμπιάδα του 2004, η τουριστική κίνηση να διοχετευτεί σε τόπους και εκτός της Αττικής και κυρίως στα ελληνικά νησιά.

Οι Κυκλάδες αναμένεται να είναι απ' τις πρωταρχικές επιλογές των τουριστών, όχι μόνο για την εξαιρετική ομορφιά τους, αλλά και για τη μικρή απόσταση μεταξύ τους, που δίνει την ευκαιρία σε όλους τους επισκέπτες να γνωρίσουν περισσότερα νησιά σε μικρό χρονικό διάστημα.

Από την άλλη μεριά, για να είναι σε θέση τα νησιά να δεχτούν έναν αυξημένο αριθμό επισκεπτών, είναι απαραίτητες κάποιες προϋποθέσεις.

Οι σημαντικότερες απ' αυτές είναι:

- Ολοκλήρωση του οδικού δικτύου με την κατασκευή περιφερειακών δρόμων και εξασφάλιση της πρόσβασης σε όλους τους οικισμούς με ασφαλτό. Καθημερινά και συχνά δρομολόγια στα χωριά όλο τον χρόνο είναι απαραίτητα για την επίτευξη αυτού του σκοπού.
- Συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς για την εξασφάλιση των απαραίτητων ακτοπλοϊκών συνδέσεων χειμώνα – καλοκαίρι τόσο με τον Πειραιά, όσο και με τα υπόλοιπα νησιά.
- Εξεύρεση και οργάνωση χώρων στάθμευσης
- Βελτίωση του αποχετευτικού δικτύου καθώς και του δικτύου ύδρευσης.
- Καθαρισμός των παραλίων, εντατικοποίηση των δρομολογίων των απορριμματοφόρων και κατασκευή κοινόχρηστων χώρων για τους τουρίστες.

Οι παραπάνω βελτιώσεις, εκτός του ότι θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τουρισμού, θα συντελέσουν επίσης και στην βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των μόνιμων κατοίκων των νησιών.

Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού είναι απαραίτητες και άλλες βελτιώσεις, όπως είναι η καλύτερη νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος των νησιών.

Μέχρι τώρα όμως η κριτική παρέμβαση ήταν ελλιπής. Αξιοσημείωτο είναι ότι σε μια έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών για τις επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στο νομό των Κυκλάδων, το 88,7% των μόνιμων κατοίκων των νησιών αυτών, θεωρεί ότι το κράτος δεν βοηθάει καθόλου ή βοηθάει λίγο. Η κύρια εντύπωση των κατοίκων είναι ότι ενώ το κράτος κερδίζει από τον τουρισμό, δεν βοηθάει στην επίλυση των σημαντικών προβλημάτων των νησιών {ύδρευση, αποχέτευση, συγκοινωνίες, περίθαλψη και εκπαίδευση}.

Τα τελευταία όμως χρόνια, πιθανόν λόγω της Ολυμπιάδας, το κράτος έχει προβεί σε αξιόλογες ενέργειες για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των νησιωτών.

Έτσι η δημόσια χρηματοδότηση αμιγώς τουριστικών δράσεων στο Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, που ανέρχεται τουλάχιστον σε 273 δισ. Δρχ. καλύπτει δράσεις τόσο εθνικής όσο και περιφερειακής σημασίας, στα αντίστοιχα προγράμματα του υπουργείου Ανάπτυξης. Επιπρόσθετα, προβλέπεται να κινητοποιηθούν κεφάλαια τάξεως των 300 δισ. Δρχ. Τα συνολικά κονδύλια, που τελικά θα διατεθούν απευθείας για τον τουρισμό, θα φτάσουν τα 573 δισ. Δρχ. από τα οποία τα 350 δισ. Δρχ. θα διατεθούν για τα Περιφερειακά Προγράμματα. Αξίζει να αναφερθεί ότι το σημαντικότερο μέρος των κονδυλίων των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, θα ενισχύσει ιδιωτικές επενδύσεις, κυρίως στον εκσυγχρονισμό καταλυμάτων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Πίνακας 9.5
Δράσεις Τουρισμού στο Γ' ΚΠΣ

	Δημόσια δαπάνη σε δισ. Δρχ.	Ιδιωτική συμμετοχή σε δισ. Δρχ.	Σύνολο σε δισ. Δρχ.
1. Τομεακό πρόγραμμα υπ. Ανάπτυξης	78	75	153
2. Περιφερειακά Προγράμματα Τουρισμού {ΠΕΠ}	160	150	350
3. Ηλεκτρονικό Εμπόριο και Tour- operating {Κοινωνία της Πληροφορίας}	10	10	20
4. Τουριστικά Έργα {Interreg III}	25	25	50
ΣΥΝΟΛΟ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	273	300	573

B4. Τουριστική προβολή Νομαρχιών

Με ποσό που φτάνει τα 2.882.599 ευρώ συμμετέχει ο ΕΟΤ στα Προγράμματα Τουριστικής Προβολής των Νομαρχιών για την περίοδο 2001-2002. Το συνολικό ύψος των προγραμμάτων {σε ευρώ} που έχουν υποβληθεί στον ΕΟΤ και έχουν

Εγκριθεί για την περίοδο 2001 – 2002 από 41 Νομαρχιακές Επιτροπές Τουρισμού, καθώς και τα αντίστοιχα ποσά που είχαν εγκριθεί για την περίοδο 2000- 2001 αναλύονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 9.6

ΝΟΜΟΙ	Συμμετοχή του ΕΟΤ Έτους 2000-2001	Συμμετοχή του ΕΟΤ Έτους 2001-2002
Χίου	33456	37060
Περίας	86427	86427
Ζακύνθου	88041	88041
Λασιθίου	73368	90180
Λευκάδας	41673	40620
Πειραιά	107410	127350
Πέλλας	30374	33540
Μαγνησίας	82172	82172
Ρεθύμνης	73368	97260
Χαλκιδικής	132062	132062
Κέρκυρας	117388	148590
Κεφαλονιάς- Ιθάκης	58694	58694
Μεσσηνίας	34483	47700
Καρδίτσας	31401	33540
Ημαθίας	30374	31770
Εύβοιας	58694	74250
Κιλκίς	29374	31770
Αιτωλοακαρνανίας	-	38850
Χανίων	73368	91950
Καστοριάς	30374	33540
Λάρισας	35510	37060
Ξάνθης	30374	33540
Κυκλάδων	140866	140866
Ηρακλείου	132062	187530
Έβρου	44020	44020
Φωκίδας	33456	38850
Τρικάλων	33456	38850
Ιωαννίνων	35126	40620
Θεσπρωτίας	34483	37080
Φλώρινας	30374	31770
Αρκαδίας	34483	35310
Αργολίδας	45781	61860
Φθιώτιδας	44020	54780
Λακωνίας	44020	44020
Καβάλας	72927	72927
Λέσβου	48863	54780
Δωδεκανήσου	165957	345060
Πρέβεζας	44020	44020
Κορινθίας	38591	54780
Σερρών	30374	33540
Ηλείας	36537	45930
ΣΥΝΟΛΟ	2367864	2882599

Η συμμετοχή του ΕΟΤ φτάνει σε ποσοστό έως 50% του συνολικού ποσού του υποβληθέντος προγράμματος, ενώ το υπόλοιπο 50% της συμμετοχής καλύπτεται από τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις και άλλους φορείς {Δήμους, ιδιωτικούς φορείς κλπ.} αξίζει να σημειωθεί πως ο ΕΟΤ κάλεσε ορισμένους Νομούς που δεν υπέβαλαν Προγράμματα Τουριστικής Προβολής να το πράξουν, το ταχύτερο δυνατό.

B5. Θετικές επιπτώσεις στις Κυκλάδες.

Με βάση τα στοιχεία της έρευνας που ήδη αναφέρθηκε, οι περισσότεροι κάτοικοι των νησιών των Κυκλάδων, θεωρούν ότι ο τουρισμός γενικά είναι «το εισιτήριο για την ανάπτυξη».

Έτσι γίνεται εύκολα νοητό ότι η αύξηση τουριστών που αναμένεται, κατά την διάρκεια της Ολυμπιάδας και μετά το πέρας αυτής, να θεωρείται από τους κατοίκους των νησιών θετική όσο αφορά τις οικονομικές πτυχές του ζητήματος.

Η κυριότερη αιτία για την οποία ο τουρισμός θεωρείται ωφέλιμος είναι τα οικονομικά οφέλη που θα επιφέρει, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν μεγάλα περιθώρια αποταμίευσης.

Για τους περισσότερους κατοίκους η αύξηση του τουρισμού είναι ένας τρόπος για τη λύση της φτώχειας, την αύξηση της απασχόλησης και την παραμονή ή και επιστροφή των νέων στα νησιά.

Επιπρόσθετα, με βάση τις κλαδικές επιδράσεις, η απασχόληση και σε άλλους κλάδους θα ευνοηθεί με την ανάπτυξη του τουρισμού. Σ' αυτό το σημείο χρήσιμος είναι ο διαχωρισμός των επαγγελμάτων σε άμεσα και έμμεσα συνδεδεμένα με τον τουρισμό. Άμεσα θεωρούνται τα εστιατόρια, ζαχαροπλαστεία, καφεενεία, πρακτορεία πλοίων, τουριστικά είδη, νυχτερινά κέντρα, πρακτορεία εφημερίδων και τσιγάρων, κ.α. Έμμεσα συνδεδεμένα με τον τουρισμό θεωρούνται τα κατ' εξοχής εμπορικά καταστήματα όπως είναι τα παντοπωλεία, τα κρεοπωλεία, τα ψιλικά και οι φούρνοι.

Όμως εκτός από αυτά και τα επαγγέλματα που εκ πρώτης όψεως φαίνονται άσχετα με την τουριστική ανάπτυξη θα ευνοηθούν (π.χ. οικοδομή).

Ένα εξίσου σημαντικό θετικό στοιχείο είναι η συμμετοχή της γυναίκας και των νέων στην κοινωνικοοικονομική ζωή των νησιών αυτών με την ανάπτυξη της τουριστικής κίνησης στα νησιά αυτά.

B6. Αρνητικές επιπτώσεις στις Κυκλάδες.

Οι παραπάνω θετικές απόρροιες του τουρισμού δεν αναιρούν ένα σκεπτικισμό των κατοίκων για τον τύπο τουριστικής ανάπτυξης. Έτσι, βάση της έρευνας που αναφέρθηκε προηγουμένα παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων των νησιών των Κυκλάδων, προτιμάει ένα μετρημένο τουρισμό με τουρίστες «καλής ποιότητας».

Βέβαια η στάση των ντόπιων απέναντι στους τουρίστες επηρεάζεται έντονα από τις ηλικίες των ερωτηθέντων. Η νεότερη ομάδα (18-25) δίνει θετικότερες απαντήσεις για το θέμα σωστής συμπεριφοράς των τουριστών από την ηλικιωμένη ομάδα (56-70).

Η αύξηση του τουρισμού λόγω της ολυμπιάδας αναμένεται να οξύνει τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα λόγω του τουρισμού καθώς και τις σχέσεις μεταξύ ντόπιων και τουριστών.

Στην περιφέρεια, που η κοινωνία είναι ακόμα πιο κλειστή, οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού διαγράφονται πιο έντονα από ότι στις μεγαλουπόλεις της Ελλάδας (Αθήνα – Θεσσαλονίκη).

Οι κυριότερες αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού μέσα στην πολιτιστική ζωή των νησιών, όπως αυτή εμφανίζεται μέσα από τους τρόπου ψυχαγωγίας και τα τοπικά έθιμα είναι οι εξής:

- Οι κάτοικοι έχουν στραφεί σε μορφές διασκέδασης που εδραιώθηκαν και αναπτύχθηκαν με τον ερχομό των τουριστών {μπαρ}, αδιαφορώντας για τα πατροπαράδοτα γλέντια.
- Οι τοπικές γιορτές εξασθενούν και για Οικονομικούς λόγους καθώς απαιτούν μεγάλο κόστος μεταβίβασης για τους κατοίκους αλλά κυρίως γιατί γίνονται καλοκαίρι και έτσι χάνονται μεροκάματα. Σ' αυτήν την εξασθένηση έχει συμβάλει και η μείωση του πληθυσμού των νησιών καθώς και η μικρότερη συμμετοχή των νέων σε αυτές τις εκδηλώσεις.
- Οι επιπτώσεις τουρισμού δεν διαφαίνονται μόνο στους τρόπους ψυχαγωγίας, αλλά και στα κοινωνικά πρότυπα που συνδέονται μ' αυτούς. Αυτό δεν οφείλεται αποκλειστικά στον τουρισμό, που όμως συντέλεσε στην επιβολή και εδραίωση του «μοντέρνου» και «αστικού» προτύπου διασκέδασης. Ο τουρισμός φαίνεται ότι έχει οδηγήσει ένα σημαντικό τμήμα της νεολαίας σε μια «πολιτιστική εξάρτηση» από το κυρίαρχο δυτικό πολιτιστικό πρότυπο.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι ο τουρισμός αλλοτριώνει και αστικοποιεί την πολιτιστική ζωή στα νησιά. Έχει άλλωστε επισημανθεί ότι παίζει σημαντικό ρόλο στη χώρα μας ως προς επιβολή αστικού πολιτισμού στον αγροτικό τομέα. Εκφράσεις της αλλοτρίωσης αυτής είναι η αδιαφορία για τα ντόπια πανηγύρια και τις γιορτές, αλλά και η αλλαγή του τρόπου ζωής των κατοίκων (γρηγορότεροι ρυθμοί, αποξένωση μεταξύ των κατοίκων).

Όπως ήδη προαναφέρθηκε, η τουριστική ανάπτυξη επιδρά αρνητικά στις σχέσεις ανάμεσα στους ντόπιους. Με βάση την έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών, που προαναφέρθηκε, το 64,9% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι οι σχέσεις ανάμεσα στους συγχωριανούς έχουν χειροτερεύσει σε σχέση με τα προηγούμενα είκοσι χρόνια, το 20,6% θεωρεί ότι βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο, ενώ μόνο το 13,7% πιστεύει ότι οι σχέσεις ανάμεσα στους ντόπιους έχουν βελτιωθεί.

Η κύρια αιτία της επιδείνωσης των προαναφερθέντων σχέσεων είναι ότι τα οικονομικά συμφέροντα που δημιούργησε ο τουρισμός έφεραν αντιζηλίες και ανταγωνισμούς ανάμεσα στους ντόπιους. Έτσι επήλθε η έλλειψη της παλιάς οικειότητας και αλληλεγγύης και δημιουργήθηκε αποξένωση ανάμεσα στους συγχωριανούς.

Η έλλειψη σεβασμού των νέων, θεωρείται απόρροια της οικονομικής ανεξαρτησίας που τους πρόσφερε ο τουρισμός. Το σύνολο σχεδόν των απαντήσεων που δόθηκαν στην έρευνα, συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό. Αυτό φανερώνει την καταλυτική παρουσία του φαινομένου στα νησιά.

Τόσο οι αρνητικές, όσο και οι θετικές συνέπειες αναμένεται να επηρεαστούν από την επίπτωση που θα έχουν στην τουριστικής κίνηση της χώρας οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004. είναι αυτονόητο ότι οι αλλαγές που θα επέλθουν θα είναι εντονότερα αισθητές στις μικρότερες περιφερειακές περιοχές απ' ότι στις μεγαλουπόλεις της Ελλάδας. Ο κρατικός μηχανισμός, πρέπει να μεριμνήσει και λειτουργήσει ορθολογικά, έτσι ώστε οι θετικές συνέπειες να μεγιστοποιηθούν ενώ αντίθετα οι αρνητικές να ελαχιστοποιηθούν.

Κεφάλαιο 10^ο

Οι επιπτώσεις του πολέμου στον τουρισμό

Η τουριστική οικονομία αποτελεί πλέον το σημαντικότερο συναλλαγματοφόρο κλάδο της ελληνικής οικονομίας και κύρια πηγή εισοδημάτων για μεγάλο αριθμό Περιφερειών της νησιωτικής χώρας.

Γι' αυτό, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία τα αρνητικά μηνύματα που έρχονται από τις ενώσεις ξενοδόχων για εντυπωσιακή μείωση του αριθμού των κρατήσεων για την φετινή σεζόν σε σύγκριση με την περσινή.

Με κομμένη την ανάσα και με το βλέμμα στραμμένο στους «παντοδύναμους» της Γης, οι φορείς του τουρισμού γεμάτοι αγωνία αναμένουν τις εξελίξεις στο ενδεχόμενο του πολέμου του Ιράκ, που φαίνεται να πλησιάζει απειλητικά...

Η εκτίμηση ότι η τύχη της φετινής τουριστικής σεζόν θα επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από την πιθανή έναρξη των εχθροπραξιών, αλλά και από τη διάρκεια που αυτές θα έχουμε, αποτελεί το κοινό σημείο όλων των εκπροσώπων του κλάδου.

Οι φορείς θυμούνται με τρόμο την κατάσταση που είχε δημιουργηθεί το 1991 στον πόλεμο του Περσικού Κόλπου, οπότε οι κρατήσεις είχαν «παγώσει» για τρεις μήνες, όσο δηλαδή κράτησαν χρονικά οι πολεμικές επιχειρήσεις.

Το κλίμα αβεβαιότητας που επικρατεί αυτό το διάστημα έχει ως αποτέλεσμα τη άπνοια στην αγορά.

Η τρομοκρατία και παλιότερα έβαλε φρένο στην αυξητική πορεία του τουρισμού και δημιούργησε νέα χαρακτηριστικά στην αγορά. Ενώ το 2000 ήταν ο καλύτερος χρόνος της δεκαετίας του '90, τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη και αργότερα στο Μπαλί δημιούργησαν μια πραγματική κρίση.

Η τρομοκρατία απομονώνει τους ανθρώπους, φέρνει επικίνδυνη ψύχωση γιατί πολεμούν με το άγνωστο. Οι άνθρωποι δεν μπαίνουν σε αεροπλάνα, η τάση του να ταξιδέψει κανείς ακυρώνεται.

Τη μεγιστοποίηση των ήδη οξυμένων προβλημάτων, εκτιμάται ότι θα φέρει στον κλάδο ένας πόλεμος. Ήδη οι κρατήσεις είναι σχεδόν ανύπαρκτες και οι επιχειρήσεις κρατούνται πραγματικά μετά δυσκολίας.

Ιδιαίτερη για την Κρήτη, ανεξάρτητα από τις διάφορες εκτιμήσεις για μείωση των ποσοστών των κρατήσεων, σημασία έχουν τα επίσημα στοιχεία που έσωσε γερμανική κυβέρνηση για την μείωση του τουριστικών δαπανών. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά η συνολική μείωση ανέρχεται σε ποσοστό 2,5% που μεταφράζεται σε 50,5 δισ. Ευρώ.

Η ώρα του πολέμου φαίνεται λοιπόν να πλησιάζει και τα σενάρια του πλάθονται αναφορικά με τις επιπτώσεις που θα έχει στην παγκόσμια οικονομία ολόένα και πληθαίνουν.

Στα σενάρια αυτά, επί το πλείστον αρνητικά όσο αφορά τις συνέπειες ενός πολέμου για τον τουρισμό, συμπεριλαμβάνεται και μία πιο θετική εικόνα. Ειδικά για τη χώρα μας σύμφωνα με τις μέχρι τώρα προβλέψεις, η εικόνα που διαγράφεται δεν μοιάζει να είναι αρνητική τουλάχιστον σε πρώτη φάση. Κι αυτό, γιατί, όπως εκτιμάται, η δεδομένη ακύρωση κρατήσεων στην Τουρκία θα λειτουργήσει ευνοϊκά για την Ελλάδα.

Η πείρα έχει δείξει ότι σε όλες τις κρίσεις που υπήρχαν και στις οποίες είχε εμπλακεί και η Τουρκία, πάντα η χρονιά της Ελλάδας ήταν καλύτερη από την προηγούμενη. Αυτό δεν οφείλεται στην ποιότητα τους προϊόντος μας αλλά στο ότι είμαστε η αμέσως επόμενη φθηνότερη εναλλακτική λύση.

Θετικά ή αρνητικά σενάρια, οι επιπτώσεις του πολέμου αναμένονται να ζημιώσουν τον τουριστικό κλάδο, γι' αυτό επείγει η ταχεία χάραξη μιας πολιτικής με βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα η οποία θα στοχεύει στην ολόπλευρη στήριξη από την πολιτεία της εγχώριας τουριστικής βιομηχανίας.

Μια δυναμική προβολή των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του ελληνικού τουρισμού, έναντι των άλλων ανταγωνιστριών χωρών της Μεσογείου θα πρέπει να αποτελέσει βασικό στόχο της ακολουθητέας πολιτικής.

Η κάμψη της τουριστικής διαφήμισης στην διεθνή αγορά σε συνδυασμό με συμφωνίες για παροχή μεγάλων προσφορών από τις ευρωπαϊκές εταιρείες, προκειμένου αυτές να διατηρήσουν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό την πληρότητα των στόλων τους, μπορούν να αναστρέψουν το δυσμενές κλίμα που ήδη διαμορφώνεται στην εγχώρια τουριστική αγορά.

Εκείνο που πρέπει να προσεχθεί πρωτίστων σε μια διεθνή προβολή της ελληνικής τουριστικής οικονομίας είναι η «ασφάλεια» που υπάρχει στην Ελλάδα, η οποία κατ' ουδένα τρόπο εμπλέκεται άμεσα ή έμμεσα σε έναν ενδεχόμενο πόλεμο στο Ιράκ.

Οι άριστες σχέσεις της χώρας μας με τους λαούς της Μεσοίας ανατολής, του Αραβικού Κόλπου και της Βόρειας Αφρικής εδώ και πολλές δεκαετίες, σε συνδυασμός με τις ειρηνευτικές και άλλες πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί από την Ελλάδα, μπορούν να προβληθούν ιδιαίτερα στην διεθνή τουριστική αγορά.

Είναι γεγονός ότι η φετινή περίοδος αρχίζει με πολλά προβλήματα στις τουριστικές επιχειρήσεις, τα οποία θα έχουν όπως είναι φυσικό, αλυσιδωτές επιπτώσεις στην οικονομία.

Το βέβαιο είναι ότι χρειάζεται ψυχραιμία, συγκρατημένες ενέργειες και αποφάσεις στη σύναψη κυρίως των συμβολαίων και στη διαμόρφωση των τιμών.

Κεφάλαιο 11^ο

Οι αρνητικές επιδράσεις της Ολυμπιάδας

1. Η επίδραση του τουρισμού στο Περιβάλλον

Η φύση ενός προϊόντος, εφόσον διατηρεί και αναδεικνύει το χαρακτήρα του, το καθιστά αυτόματα μοναδικό. Αυτή η μοναδικότητα δημιουργεί ανταγωνιστικότητα στο προϊόν. Η διατήρηση του περιβάλλοντος και οι σχετικές δράσεις προς αυτή την κατεύθυνση δεν είναι οράματα. Αποτελούν πλέον μια πραγματικότητα.

Τα θέματα που σχετίζονται με την οικολογία και το περιβάλλον τα τελευταία χρόνια έχουν αφ' ενός μεν ευαισθητοποιήσει τους κατοίκους σε όλα τα μήκη και πλάτη του κόσμου και αφ' ετέρου έχουν δραστηριοποιήσει εθνικές κυβερνήσεις, διεθνείς διακρατικούς οργανισμούς και οργανώσεις προστασίας του περιβάλλοντος για τη διάσωσή του. Θέμα που έχει γενικό χαρακτήρα αφορά το στέρreo έδαφος {έδαφος και υπέρδαφος}, τους υδάτινους πόρους {θάλασσες, λίμνες, ποταμούς} και τον εναέριο χώρο και συνδέεται άμεσα με την εκβιομηχάνιση, την ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, τα χημικά και πυρηνικά απόβλητα, ουσιαστικά δε αφορά την ανάπτυξη στο σύνολο ο της.

Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος αποτελεί μια και μόνο παράμετρο του όλου ζητήματος, που έχει όμως ιδιαίτερη σημασία, καθώς η τουριστική ανάπτυξη σε όλο τον πλανήτη μπορεί να οδηγήσει σε μια ή περισσότερες από τις ακόλουθες παρενέργειες:

- Απαιτήση ολοένα και νέων χώρων, συχνά δασικών, λόγω τουριστικών εγκαταστάσεων {κυρίως ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων}.
- Ρύπανση της θάλασσας {ποταμών και λιμνών} εξαιτίας των απόβλητων τουριστικών μονάδων και της συνεχώς αυξανόμενης μετακίνησης τουριστών.
- Εναέρια μόλυνση λόγω της επέκτασης των αεροπορικών μεταφορών και του συγχρονισμού των αιθέρων τα τελευταία χρόνια.
- Κάθε ρύπανση και μόλυνση του περιβάλλοντος από τη μαζική χρήση χώρων που απευθύνονται αποκλειστικά στα δεδομένα της τουριστικής ζήτησης.
- Κάθε είδους φθορά και καταστροφή αρχαιολογικών -θρησκευτικών μνημείων.

Αυτό συμβαίνει, επειδή κατά κανόνα ο τουριστικός σχεδιασμός και η τουριστική ανάπτυξη δεν είναι συνήθως ούτε φιλικά, ούτε καν συμβατά με το φυσικό περιβάλλον. Έτσι, συχνά το παραδοσιακό στυλ αγνοείται, η τοπική αρχιτεκτονική ξεχνιέται και η κλίμακα της αρμονίας παραβιάζεται.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελούν ένα αθλητικό γεγονός παγκόσμιας εμβέλειας, όπου ο αθλητισμός και ο πολιτισμός αποτελούν βασικές συνιστώσες των σύγχρονων κοινωνιών και διαμορφώνουν ένα σύστημα αξιών στο οποίο ο σεβασμός του περιβάλλοντος κατέχει εξέχουσα θέση. Η επίτευξη αξιόλογων στόχων προϋποθέτει την ύπαρξη ενός καθαρού περιβάλλοντος, ενώ η διατήρηση των οικολογικών ισορροπιών είναι συνώνυμη με την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της ανθρώπινης φύσης.

Η Διεθνής επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων χαρακτηρίζει το περιβάλλον ως «τρίτο πλώνα του Ολυμπισμού» και παράλληλα αναγνωρίζει «ότι λόγω της παγκοσμιοότητας του αθλητισμού το Ολυμπιακό Κίνημα έχει την ικανότητα να διαδραματίσει έναν ενεργό ρόλο στη λήψη μέτρων ενθάρρυνσης της βιώσιμης ανάπτυξης».

Η Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών αγώνων (ΟΕΟΑ), ως μέλος του ολυμπιακού κινήματος, συμβάλλει στην παγκόσμια προσπάθεια για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, την προστασία του κλίματος και την ελαχιστοποίηση της ρύπανσης ήδη από την διεκδίκηση των Ολυμπιακών Αγώνων και τη σύσταση του Φακέλου Υποψηφιοτητας θεωρήθηκε ότι «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελούν πρόκληση για την ευρεία εφαρμογή φιλικών προς το περιβάλλον προγραμμάτων και δράσεων συμβατών της βιώσιμης ανάπτυξης».

Σήμερα ο ΟΕΟΑ έχοντας την ευθύνη διοργάνωσης των αγώνων του 2004 και σύμφωνα με τις δεσμεύσεις του Φακέλου Υποψηφιοτητας, αποφασίζει να αποτελέσει έμπρακτο παράδειγμα περιβαλλοντικής ευαισθησίας και πρακτικής τόσο για την ελληνική κοινωνία όσο και για την διεθνή κοινότητα.

Οι στόχοι του εγχειρήματος είναι:

- Η διοργάνωση και διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων σε ένα υγιές περιβάλλον
- Η συμβολή στην βελτίωση της κατάστασης του περιβάλλοντος στην Αθήνα και στο Λεκανοπέδιο με παρεμβάσεις στρατηγικού χαρακτήρα
- Η ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης.

Η βελτίωση περιβαλλοντικών παραμέτρων στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας στα πλαίσια της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων συναρτάται με την λήψη μέτρων αποφυγής της ρύπανσης και την προώθηση σχεδίων για την προστασία ευαίσθητων οικοσυστημάτων, την χρήση νέων και φιλικών στο περιβάλλον τεχνολογιών στον τομέα της δόμησης, την ορθολογική χρήση της ενέργειας, της χρήσης φιλικών προς το περιβάλλον υλικών, αγαθών και υπηρεσιών, την οικολογική διαχείριση απορριμμάτων και την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης.

Ήδη το πρόγραμμα ανακύκλωσης έχει αποδώσει καρπούς. Οικονομικά οφέλη για την εταιρεία και περιβαλλοντικά για το ευρύ κοινό. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία, περισσότεροι από 30 τόνοι χαρτιού έχουν ανακυκλωθεί από την έναρξη του προγράμματος τον Ιούνιο του 2001. Αυτό σημαίνει ότι:

- 510 δέντρα δεν έχουν κοπεί
- 945000 λίτρα νερού δεν χρησιμοποιήθηκαν
- 123000 λιγότερα KW έχουν καταναλωθεί
- 75,6 μέτρα δάσους έχουν διατηρηθεί.

Όπως φαίνεται και από τα αναφερθέντα, τα οφέλη είναι αξιόλογα όταν ακολουθούνται οι απαραίτητες διαδικασίες.

Το πρόγραμμά της οικολογικής διαχείρισης απορριμμάτων και της ανακύκλωσης του ΑΘΗΝΑΙ 2004, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο για όλες τις ιδιωτικές επιχειρήσεις της χώρας. Το πρόγραμμα θα εκπληρώσει πλήρως τον σκοπό του κατά την περίοδο των Αγώνων στο Σίδνευ καταναλώθηκαν 10000 τόνοι χαρτιού.

Επίσης ο αειφορικός τουρισμός μπορεί να παίξει έναν σημαντικό ρόλο όσον αφορά το περιβαλλοντικό κόστος. Γι' αυτό τον λόγο ιδιαίτερη αξία αποκτά η έννοια της χωρητικότητας ή της φέρουσας ικανότητας που για τον αειφόρο τουρισμό θεωρείται κρίσιμη.

Η αρχή της χωρητικότητας λέει ότι το τουριστικό φορτίο σε μια περιοχή είναι αποδεκτό, όταν ο τύπος του, το μέγεθος του και η μορφή του βρίσκονται σε ισορροπία με την χωρητικότητα της περιοχής τοπικά, χρονικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά. Η χωρητικότητα προσδιορίζεται στην πράξη με ποσοτικές αποφάσεις των υπεύθυνων τουριστικών φορέων και των αρμόδιων για το σχεδιασμό της τουριστικής αναπτυξιακής πολιτικής.

Παράμετροι προσδιορισμού της επιθυμητής τουριστικής χωρητικότητας αποτελούν:

1. ο καθορισμός του αριθμού των επισκεπτών που μπορεί να δεχτεί μια περιοχή.
2. Ο καθορισμός των αφίξεων και των αναχωρήσεων σε ορισμένο χρονικό διάστημα.
3. Ο καθορισμός του μεγέθους και του ύψους των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και της μεταξύ τους απόστασης.
4. Ο καθορισμός της ποιότητας των τουριστικών υπηρεσιών {βάσει δεικτών}.
5. Ο καθορισμός των θέσεων στάθμευσης στους δρόμους.
6. Ο καθορισμός του είδους και του μεγέθους βοηθητικών εγκαταστάσεων.
7. Οι ισχύουσες εγκαταστάσεις του βιολογικού καθαρισμού.

Στην προσπάθεια προστασίας και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος δύναται να συμβάλει ενεργά και ο πολιτιστικός – περιβαλλοντικός τουρισμός, ο οποίος ως βασικές αρχές που διέπουν την όλη οργάνωση και λειτουργία του, έχει τις ακόλουθες:

- Το σεβασμό των ιστορικών, αρχαιολογικών, λαογραφικών, θρησκευτικών στοιχείων και μνημείων και την αποτροπή κάθε είδους φθοράς τους.
- Την αναζήτηση νέων {καθαρότερων} τεχνολογιών σε ότι αφορά την θαλάσσια και εναέρια μεταφορά στη βάση διεθνών συνθηκών.
- Τη θέσπιση ολοένα και αυστηρότερων κριτηρίων νομοθετικού περιεχομένου σχετικά με την ανέγερση κτιρίων, τις δασικές εκτάσεις, τους σύγχρονους βιολογικούς καθαρισμούς και τα αποχετευτικά δίκτυα.
- Την ελαχιστοποίηση και τελικά εξάλειψη της φωτοχημικής ρύπανσης των μεγαλουπόλεων, η οποία καταστρέφει τόσο την αρχαιολογική όσο και την αρχιτεκτονική κληρονομιά μέσω νέων τεχνολογιών και διοικητικών μέτρων.
- Τη λήψη μέτρων ανάδειξης του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος σε περιοχές μαζικής υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών ούτως ώστε, να μεταλλαχθούν ορθολογικά σε τουριστικούς χώρους μεγάλης σπουδαιότητας.
- Την διατήρηση μέσω περιβαλλοντικών μέσων προστασίας και του κοινωνικού ιστού των τουριστικών περιοχών που οδηγούνται στην ανάπτυξη.
- Την παραπέρα επέκταση των «εναλλακτικών μορφών» τουρισμού οι οποίες προσδίδουν νέο σημαντικό ενδιαφέρον στην λειτουργία επιχειρήσεων του τουριστικού χώρου ενόψει των εξελίξεων των αρχών του επόμενου αιώνα.
- Την εκτεταμένη αναδάσωση των πληγέντων από πυρκαγιά τουριστικών περιοχών, αφ' ενός ως μέτρο αποκατάστασης της φυσικής ισορροπίας {καθόσον και η αναδάσωση αποτελεί μία από τις κύριες τεχνικές καταπολέμησης της διάβρωσης του εδάφους} και αφ' ετέρου ως στοιχείο αξιοποίησης μιας περιοχής ως τουριστικού πόρου.
- Την διατήρηση και επέκταση των ειδικών μορφών προστασίας του προβάλλοντος, όπως οι «βιότοποι», οι «υδροβιότοποι», τα «αισθησιακά δάση» και οι «εθνικοί δρυμοί», καθώς και τα ειδικά «θεματικά πάρκα» τα οποία μέσα στην τελευταία δεκαετία αναδείχθηκαν σε νέους τουριστικούς πόλους έλξης των τουριστών.

- Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ήπιες μορφές τουρισμού επιδιώκουν σε ένα βεβαρημένο παρόν, να εξαλείψουν και να ελαχιστοποιήσουν τις δυσμενείς επιπτώσεις που η απρογραμμάτιστη τουριστική ανάπτυξη σε μια περιοχή δημιούργησε και να εμποδίσει την γένεση τέτοιων καταστάσεων στο μέλλον.

2. Εγκατάλειψη άλλων τομέων

Ένα μεγάλο μέρος του οικονομικά ενεργού πληθυσμού είναι πιθανό να μετατοπιστεί από άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας {κυρίως αγροτικούς} στον τουρισμό, όπου οι ευκαιρίες για απασχόληση θα είναι μεγαλύτερες και η εργασία πιο ευχάριστη.

Η έλλειψη εργατικού δυναμικού που φυσιολογικά θα παρουσιαστεί στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητα από τους οποίους θεληματικά μετατοπίστηκε στον τουρισμό ένα ποσοστό του εργατικού δυναμικού τους, ενδεχόμενα να αντιμετωπιστεί με εισαγόμενο εργατικό δυναμικό, γεγονός το οποίο μπορεί να έχει αρνητικές επιδράσεις, επειδή συνήθως συμβάλει στην εντατικοποίηση των διαρροών αυτών.

3. Δυσφήμιση σε περίπτωση αποτυχίας

Αντίστοιχα με τα θετικά αποτελέσματα για την Ελλάδα σε περίπτωση επιτυχούς διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων θα είναι και τα αρνητικά σε περίπτωση αποτυχίας

Η αρνητική προβολή που θα επέλθει για τη χώρα μας θα την επηρεάσει και στα μελλοντικά χρόνια, καθιστώντας την ανίκανη για την τέλεση οποιουδήποτε άλλου γεγονότος διεθνής εμβέλειας.

4. Αρνητικές κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις

Η τουριστική ανάπτυξη, όπως και κάθε άλλο είδος οικονομικής ανάπτυξης, επιφέρει σημαντικές διαφοροποιήσεις, σε μια χώρα δημιουργώντας το πλαίσιο των κοινωνικών επιπτώσεων. Επιπτώσεις που άλλοτε αναφέρονται στο κοινωνικό, άλλοτε στο περιβαλλοντικό και άλλοτε στο πολιτιστικό επίπεδο.

Όπως ειπώθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες θα προκαλέσουν μια υπέρμετρη αύξηση της τουριστικής ζήτησης. Η αύξηση αυτή αναμένεται να επιφέρει κοινωνικές αλλαγές στη χώρα μας. Οι σπουδαιότερες από αυτές είναι:

- *Αλλαγές στα ήθη και τα έθιμα*, οι οποίες έχουν καθοριστικό χαρακτήρα, διότι παραλλάσσουν τα κοινωνικά δεδομένα της περιοχής, επηρεάζουν σοβαρότατα τους ανθρώπους, τους θεσμούς, την οικογένεια και την κοινωνία.
- *Αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις*, οι οποίες γίνονται βαθμιαία εμφανείς στην τοπική κοινωνία, με την αριθμητική αύξηση των εργασιακών θέσεων, με την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, με την εγκατάλειψη του αγροτικού τρόπου ζωής, όπου υπάρχει με την αναζήτηση κα εύρεση δεύτερης δουλειάς για την συμπλήρωση του εισοδήματος, δημιουργώντας μια έντονη εργασιακή και επαγγελματική κινητικότητα σε συνεχή αναπτυξιακή πορεία.
- *Αλλαγές στη χωροταξία –περιβάλλον*, οι οποίες στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων είναι καταλυτικές, αφού αλλάζουν ριζικά και την όλη πολεοδομική και αρχιτεκτονική εικόνα της περιοχής μας και πολλαπλασιάζονται οι οικοδομές και τα εμπορικά καταστήματα. Συχνά δε η

καταστροφή του περιβάλλοντος (ιδίως στην ξηρά και τη θάλασσα) είναι τόσο ραγδαία που μπορεί να γίνει λόγος για ολοκληρωτική καταστροφή, ενώ η υπάρχουσα υποδομή του τόπου {π.χ. αποχέτευση συγκοινωνιακό δίκτυο, ηλεκτροδότηση, τηλεφωνικό δίκτυο} δεν είναι σε θέση να αντεπεξέλθει στον δεκαπλασιασμό του πληθυσμού την διάρκεια της τουριστικής περιόδου.

- *Αλλαγές στην οργανωτική – διοικητική δομή*, όπου η εμφάνιση του τουρισμού οδηγεί στη συσπείρωση των ντόπιων παραγόντων, στην ανάπτυξη τοπικών πρωτοβουλιών τόσο από τους κατοίκους, όσο και από τους επαγγελματικούς φορείς σε θέματα εκπαίδευσης, περιβάλλοντος, διεθνούς προβολής που ενισχύουν τον κοινωνικό ιστό και συμβάλλουν στην ανάπτυξη.
- *Αλλαγές στην τοπική οικονομία*, καθόσον μέσω και δια του τουρισμού, αλλάζουν ριζικά τα οικονομικά δεδομένα, δημιουργούνται νέες οικονομικές τάξεις, ισχυροποιούνται οι ασχολούμενοι με τον τουρισμό σε σχέση με όλες τις άλλες κοινωνικοοικονομικές τάξεις, ενισχύεται η μεσαία οικονομική τάξη και παραμελούνται οικονομικές δραστηριότητες που είχαν παραδοσιακά εμπεδωθεί στην τοπική κοινωνία.

Είναι λοιπόν προφανές, ότι τουρισμός ως παραγωγική, οικονομική και αναπτυξιακή δραστηριότητα εμπεριέχει στοιχεία, τα οποία άπτονται της κοινωνιολογίας του τουρισμού γενικά, αλλά και της κοινωνικής αλλαγής ειδικότερα ή οποία αποτελεί στοιχείο εκ των ουκ άνευ της εμφάνισης του τουρισμού.

Επιδράσεις όμως εξαιτίας του τουρισμού δέχονται σε μεγάλο ή μικρότερο βαθμό και όλοι οι θεσμοί της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής των ατόμων μιας κοινωνίας, όπως:

- *Η εκπαίδευση*, όπου παρατηρούνται σημαντικότερες διαφοροποιήσεις στις περιοχές τουριστικής ανάπτυξης με έμφαση στην εκμάθηση ξένων γλωσσών.
- *Η εκκλησία*, όπου παρατηρούνται στοιχεία απομάκρυνσης και σχεδόν αποξένωσης τουλάχιστον κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου.
- *Ο γάμος*, όπου παρατηρούνται φαινόμενα αφ' ενός μεν μιας εγγενούς αδυναμίας σύναψης γάμων ανάμεσα στα μέλη της τοπικής κοινωνίας και αφ' ετέρου η σημαντική για την ντόπια κοινωνία σύναψη γάμων μεταξύ αλλοεθνών νεαρής ηλικίας.
- *Τα στερεότυπα*, όπου παραλλάσσει ο χαρακτήρας των υπαρχόντων κοινωνικών στερεότυπων λόγω της επικοινωνιακής συνάφειας και των προσμίξεων.
- *Η καταναλωτική συμπεριφορά*, η οποία αλλάζει δεδομένα και αγνοώντας τοπικά ήθη και έθιμα προσανατολίζεται σε επιλογές που επικρατούν στην αναπτυγμένη κοινωνία.

Επιπρόσθετα λόγω της αύξησης της ζήτησης τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών θα επέλθουν πληθωριστικές πιέσεις στην οικονομία εξαιτίας μιας δυσανάλογης αύξησης των τιμών των ακινήτων, γεγονός το οποίο θα έχει ως συνέπεια την ενθάρρυνση της κερδοσκοπίας τα ης γης και των σπιτιών και τη συρρίκνωση της γεωργικής γης.

Ειδικότερα τα πλιότερα κτίρια, μαζί με την αισθητική τους αξία και την κοινωνική τους αίγλη, έχουν ήδη αρχίσει να αποκτούν και αυξημένη οικονομική αξία. Δημιουργείται έτσι η τάση μεταβολής της παραγωγικής δομής των κέντρων. Οι παλιοί ένοικοι εκτοπίζονται από νέα κοινωνικά στρώματα που είναι οικονομικά ισχυρότερα και από νέες απασχολήσεις {υπηρεσίες, σπάνιο εμπόριο κλπ} τα παραδοσιακά εμπορικά καταστήματα καθημερινής εξυπηρέτησης αντικαθίστανται από ακριβά καταστήματα ειδών πολυτελείας {ρουχισμός, κοσμήματα, αρχαιοπωλεία, τουριστικά είδη κλπ.}, δημιουργώντας έτσι νέους πόλους δραστηριοτήτων και έλξης επισκεπτών. Η κοινωνική σύνθεση των μόνιμων κατοίκων των κέντρων μεταβάλλεται

και υπερισχύουν τρεις ομάδες πληθυσμού: οι ευκατάστατοι νέοι επαγγελματίες στα ανακαινισμένα τμήματα του ιστορικού κέντρου, ενώ στα υποβαθμισμένα εμφανίζονται σχετικά περιθωριακά στρώματα {αλλοδαποί μετανάστες, άνεργοι νέοι κλπ.}.

5. Φθορά αρχιτεκτονικής κληρονομιάς

Η άνοδος της αξίας της γης που μπορεί να οφείλεται στην αυξημένη ελκυστικότητα των ιστορικών κέντρων λόγω ακριβώς των διαφόρων έργων ανάπλασης και ανάδειξης τους {έργα τα οποία απαιτούνται από την ανάληψη της Ολυμπιάδας}, η εξαφάνιση εμπορικών καταστημάτων καθημερινής εξυπηρέτησης, η απομάκρυνση της βιοτεχνίας και των μικρών επιχειρήσεων, ο πολλαπλασιασμός των ξενοδοχειακών καταλυμάτων και των εγκαταστάσεων εστίασης και άψυχης, οδηγούν σε αρκετές περιπτώσεις στο να μετατραπούν τα ιστορικά κέντρα σε τόπους που επικρατεί αποκλειστικά μια μόνο δραστηριότητα, ο τουρισμός. Η τάση αυτή απειλεί να διαταράξει την εύθραυστη ισορροπία του αστικού περιβάλλοντος και τελικά παραβλάπτει τον γενικό δυναμισμό των ιστορικών κέντρων. Ειδικότερα μάλιστα, η έντονη συγκέντρωση των επισκεπτών μπορεί να έχει ως συνέπεια τη φθορά της ίδιας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς που έχει συσσωρευτεί στις πόλεις. Μια τέτοια εξέλιξη είχε διαφανεί τη δεκαετία του 1970 στο κέντρο της Αθήνας {Πλάκα}, ενώ σήμερα είναι ορατή στα κέντρα μερικών άλλων πόλεων {Χανιά, Λαδάδικα Θεσσαλονίκης}.

6. Διαχείριση προβλημάτων

Η πολυπλοκότητα των προβλημάτων που εμφανίζονται, συνδέεται τις περισσότερες φορές με τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η διαχείριση της αντιμετώπισης τους. Συγκεκριμένα, οι αρμοδιότητες για διάφορους τομείς των πολεοδομικών λειτουργιών ανήκουν σε περισσότερους από ένα φορείς. Η στέγαση, οι συγκοινωνίες, οι αναστηλώσεις κτιρίων, τα δίκτυα υποδομών, ο πολεοδομικός σχεδιασμός και εφαρμογή των πολεοδομικών διατάξεων, ο έλεγχος, η προβολή και διαφήμιση, η αστυνόμευση της τάξης, υπάγονται κατά κανόνα στα αντίστοιχα υπουργεία, στις κεντρικές ή τις περιφερειακές υπηρεσίες του.

Συγκεκριμένα, όσο αφορά τον χώρο των ιστορικών κέντρων, οι θεσμοθετημένες δικαιοδοσίες των δημοτικών αρχών, σε αρκετές περιπτώσεις καλύπτονται από άλλους συναρμόδιους φορείς {ΥΠΕΧΩΔΕ, Υπ. Δημοσίας Τάξης, ΥΠΠΟ κλπ.}.

Προκύπτουν έτσι εμπόδια και καθυστερήσεις στη λύση των προβλημάτων, οπότε απαιτείται να εξευρεθούν μηχανισμοί για την ορθολογική κατανομή των αρμοδιοτήτων ανάμεσα στους διάφορους φορείς και να καθιερωθεί μηχανισμός για τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό και έλεγχο της προστασίας και της ανάδειξης των ιστορικών κέντρων.

7. Συμπεράσματα

Οι αρνητικοί αντίκτυπο του τουρισμού που αναφέρθηκαν παραπάνω δεν έχουν φυσικά άμεση σχέση με την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων στη χώρα μας. Αφορούν τον τουρισμό ως σύνολο. Σ' αυτό το σημείο χρήσιμο είναι να αναφερθεί ότι η Αθήνα έχει χαρακτηριστεί «τουριστικά κορεσμένη περιοχή» πριν από την ανάληψη των Αγώνων.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες αναμένεται να προκαλέσουν αύξηση της τουριστικής ζήτησης, όχι μόνο κατά τη διάρκεια Αγώνων αλλά και αρκετά χρόνια πριν και μετά την τέλεσή τους.

Η αυξανόμενη αυτή ζήτηση είναι φυσικό να επιβαρύνει τα προαναφερθέντα προβλήματα.

Η κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική αλλαγή που επέρχεται βεβαίως μέσω της τουριστικής ζήτησης δεν έχει μόνο θετικά ή μόνο αρνητικά στοιχεία, αλλά αποτελεί ένα συγκερασμό θετικών και αρνητικών επιδράσεων, που μόνο η ορθολογιστική κρατική τουριστική πολιτική μπορεί να οριοθετήσει. Κάθε φορά που το νομικό πλαίσιο της ανάπτυξης πάσχει ή ο έλεγχος της επίσημης πολιτείας είναι πλημμελής, επικρατούν οι αρνητικές επιδράσεις.

Αντιθέτων, κάθε φορά που επιχειρείται – και αυτό συνάγεται από τη σχετική διεθνή εμπειρία- η προγραμματισμένη ανάπτυξη ενός τόπου και η μετατροπή του σε τουριστικό προορισμό με ορθολογιστικά κριτήρια ανάπτυξης, με κατάλληλο πλαίσιο δικαίου και σωστούς ελέγχους από την πολιτεία επικρατούν οι θετικές επιδράσεις στην όλη κοινωνική αλλαγή που συντελείται, όπως και στους θεσμούς και στις δομές της συγκεκριμένης κοινωνίας.

Εκείνο που θα πρέπει να συγκρατήσει ο αναγνώστης είναι, ότι η εμφάνιση της τουριστικής διεργασίας σε μια περιοχή προκαλεί ούτως ή άλλως σημαντικές κοινωνικές αλλαγές στα υπάρχοντα κοινωνικά δεδομένα και ο περιορισμός των αρνητικών και η αύξηση των θετικών προϋποθέτει ορθολογιστικό σχεδιασμό της επιτελούμενης ανάπτυξης, ώστε αυτή να είναι αρχικά αποδοτική για την τοπική κοινωνία και συνακόλουθα για την οικονομία της χώρας. Τουρισμός και κοινωνική αλλαγή είναι έννοιες ταυτόσημες και άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους σε παγκόσμια κλίμακα.-

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι ολυμπιακοί αγώνες του 2004 είναι δυνατόν να αποτελέσουν το μοχλό τουριστικής αναπτυξης της χώρας αλλά και το φορέα αναδιοργανώσεων του τουριστικού προϊόντος. Η επιτυχία τους θα αποτελέσει το σημείο εκκίνησης μιας δυναμικά σχεδιασμένης τουριστικής πολιτικής.

Η Ελλάδα παρουσιάζει αυξυτικούς αριθμούς τουριστικών αφίξεων που όμως δεω συνοδεύονται και από την αναλογη αυξηση των τουριστικών εσοδων. Η κυρια αιτια αυτου του αποτελέσματος είναι ότι το τουριστικο πακετο της χωρας μας είναι ευκολα ανταγωνισιμο και από τις άλλες μεσογιακες χωρες.

Οι ολυμπιακοί αγώνες ως hallmark event προσδιδουν στο τοπο που τους διοργανωνει μια μοναδικοτητα λογω της φημης που δημιουργουν αλλα και μεσω των εργαων υποδομης .στη συχρονη ιστορια των ολυμπιακων αγωνων υπαρχουν πολλα παραδειγματα της επιροης τους στις πολεις που τους οργανωσαν θετικα και αρνητικα, όπως η βαρκελωνη.

Όπως παρουσιαστηκε στο κεφ 2 η Βαρκελωνη ηταν μια κορεσμενη βιομηχανικη πολη ,αναμορφωθηκε με την συνδρομη των εργαων και διοργανωσε επιτυχεις αγωνες.

Το αποτελεσμα ηταν η δυναμικη αυξηση της τουριστικης ζητησης. Οι αγωνες όχι μονο βοθησαν στην αναπλαση της πολης αλλα ανετρεψαν και την υπαρχουσα πορεια του τουρισμου αποτελοντας αφετηρια για την εμφανισει συμαντικου αριθμου αλλοδαπων επισκεπτων.

Σκοπιμο θα ηταν να αναφερθει η αναμενομενη συμβολη των αγωνων στην Ελλάδα
Αναφερομε παραδειγματικα:

Χωρίς τους αγώνες:

- ❖ Η τουριστική ζήτηση στην Ελλάδα θα ακολουθήσει μηδενικούς έως αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης {περίπτωση Αττικής και Αθήνας}.
- ❖ Θα υπάρξει μείωση των αφίξεων και διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών επισκεπτών στην Αθήνα και την Αττική, και μόνο μικρή αύξηση για το σύνολο της χώρας.

Με τους αγώνες:

- ❖ Θα αυξηθεί δυναμικά ο συνολικός αριθμός επισκεπτών {αλλοδαπών και ημεδαπών}, κυρίως στην Αθήνα και σε δεύτερο λόγο στην Ελλάδα ως σύνολο. Θα ακολουθήσει η Αττική, με ελαφρά χαμηλότερους ρυθμούς αύξησης.
- ❖ Ιδιαίτερα δυναμικός θα είναι ο ρυθμός αύξησης των αλλοδαπών επισκεπτών, κυρίως για την Αθήνα.
- ❖ Θα υπάρξει δυναμική αύξηση του αριθμού των διανυκτερεύσεων, κυρίως στην Ελλάδα και Αθήνα. Ακολουθεί η Αττική, με χαμηλότερους ρυθμούς αύξησης.

- ❖ Αναφορικά με τις διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών επισκεπτών, ο ρυθμός αύξησης τους θα είναι μεγαλύτερος για το σύνολο της χώρας και μετά για την Αττική. Ακολουθεί η Αθήνα με ελαφρά χαμηλότερους ρυθμούς.
- ❖ Η δημιουργία επιπλέον τουριστικής ζήτησης που θα ακολουθήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 δημιουργεί προβληματισμούς σχετικά με την ποσότητα και ποιότητα της υπάρχουσας ξενοδοχειακής υποδομής.
Συγκεκριμένα:

- ❖ Με βάση τις προβλέψεις για το βαθμό πληρότητας των ξενοδοχειακών κλινών, θα υπάρξει οξύ πρόβλημα υποδομής για την Ελλάδα στο σύνολο της και την Αθήνα. Αντίθετα, η Αττική δεν πρόκειται να αντιμετωπίσει άμεσο πρόβλημα.
- ❖ Αν δούμε τις ανάγκες που θα δημιουργηθούν ανά κατηγορία, παρατηρούμε ότι οι κατηγορίες που θα βρεθούν σύντομα σε ανεπάρκεια θα είναι οι κατηγορίες ΑΑ και Α { στην Ελλάδα και κυρίως στην Αθήνα }, δεδομένου ότι η πλειοψηφία των επισκεπτών είναι αλλοδαποί που επιθυμούν διαμονή σε ξενοδοχεία αυτών των κατηγοριών.

Αυτά τα θέματα αναμένεται να προκύψουν κατά την περίοδο 2003-2009 είναι συναρτησή της ποιότητας της φιλοξενίας που θα προσφέρουμε κατά την διάρκεια των αγώνων. Εμβαθύνση στη σχεδίαση φιλοξενίας μας δείχνει ότι αρκετές χιλιάδες επισκεπτών κατά την διάρκεια των αγώνων θα μείνουν χωρίς καλυψή της προτιμησης τους.

Οι προβλέψεις που παρουσιάζονται σε αυτή την μελέτη παραθέτουν ξεκαθαρα την προκλήση που έχει να αντιμετωπίσει ο ελληνικός τουρισμός εν όψει του 2004. Η προκλήση αυτή μπορεί να αντιμετωπίσει με επιτυχία μόνο με αυτοσχεδιασμό της υπάρχουσας τουριστικής πολιτικής ο οποίος θα πρέπει να κινηθεί σε δυο αξόνες:

- Την σταδιακή αποσύνδεση του ελληνικού τουρισμού από τον εποχιακό χαρακτήρα του.
- Την δημιουργία ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων ανεξαρτητών από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που ουσιαστικά οδηγούν στον εποχιακό τουρισμό.

Οι ολυμπιακοί αγώνες δύναται να προσφέρουν τέτοια ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που κυρίως θα ωφελήσουν την πόλη της Αθήνας αλλά και τη χώρα στο σύνολο της.

Η ανάπτυξη διαφορών εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι μια από τις σημαντικότερες επιπτώσεις στις οποίες μπορούν να συμβάλουν οι αγώνες με την ακολουθήση της καταλληλής στρατηγικής. Η ανάπτυξη αυτή θα έχει ποικίλες επιπτώσεις στην τουριστική πορεία της χώρας καθώς έτσι αναμένεται να μειωθεί αισθητά η εποχικότητα με χειμερινές μορφές τουρισμού.

Τα δε έργα υποδομής δεδομένου ότι θα απαιτήσουν αυτοχρηματοδότηση δύναται να φέρουν σε ουσιαστική συνεργασία το δημόσιο με τον ιδιωτικό τομέα μελετώντας έτσι μια μακροχρόνια οργανωμένη στρατηγική για τον τουρισμό .

Μερικές από τις αρχές θα μπορούσε να στηριχθεί αυτή η στρατηγική είναι οι ακόλουθες:

- ❖ Απομακρυνση από τον μαζικο τουρισμο που μειωνει τα εσοδα του τουριστικου προιοντος .
- ❖ Βελτιωση του τουριστικου προιοντος με στοχο πλεον καταναλωτες υψηλου και μεσαιου εισοδηματος ώστε να οδηγηθουμε στη μεγιστοποιηση των τουριστικων εσοδων.
- ❖ Απομακρυνση από την εποχικοτητα μεσω διαφορων μορφων θεματικου τουρισμου.
- ❖ Βελτιωση της υλικοτεχνικης υποδομης αλλα και του ανθρωπινου δυναμικου.

Ολοκληρωνοντας πρεπει να αναφερθει ότι οι ολυμπιακοι αγωμες δεν αυξανουν μονο τους οικονομικους δεικτες αλλα εχουν σημαντικες θετικες επιδρασεις και την κοινωνικη ευημερια.Ιδιαιτερως η ολυμπιαδα αναμενεται να συνεισφερει σημαντικα στην αυξηση του γοητρου όχι μονο της Ελλαδας αλλα ολοκληρου του κοσμου.Η παγκοσμια αθλητικη κοινοτητα αναμενει από ολη την Ελλαδα την οργανωση των αγωνων που η εμφαση θα δινεται όχι στις εικονικες παραμετρους αλλα στην πανανθρωπινη αξια της ευγενους αμιλλας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Raymond Loufir-Μαρίνα Παπαναστασίου, «στρατηγικός σχεδιασμός για τον τουρισμό στην ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας και στην Ελλάδα εν όψει των ολυμπιακών αγώνων του 2004», Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών Απρίλιος 1999.

Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών {ΚΕΠΕ} «Οι οικονομικές επιδράσεις των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας» Αθήνα Σεπτέμβριος 2001

Αλέξης Χατζηδάκης «Οι ολυμπιακοί αγώνες 2004 και τουρισμός :Η περιβαλλοντικοί και περιφερειακοί διάσταση».

Γρηγόρης Θ. Παπανίκος «Οι ολυμπιακοί αγώνες του 2004 και οι επιπτώσεις στον ελληνικό τουρισμό» Ινστιτούτο τουριστικών έρευνων και προβλέψεων {ΙΤΕΠ} Αθήναι 1999

ΕΟΤ επιχειρησιακό πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» {ΕΠΑΝ} Ιούλιος 2002

ΕΟΤ «οδηγός τουριστικών επενδύσεων» Μάιος 2002

ΥΠΕΧΩΔΕ «2004- Η άλλη Αττική» {συνέντευξη του κ, Κώστα Λαλιώτη } Αθήνα 11/10/2001

Νίκος Ηγουμενακης «τουριστικό μάρκετινγκ», Αθήνα 1999
«τουριστική οικονομία» Αθήνα 1991, 1997

Περικλής Λύτρας «τουριστική ψυχολογία» Αθήνα 1993

J.P. Lozato-Giotart «τουριστική γεωγραφία» Αθήνα 1996

Κώστας Κραβαρίτης, Περικλής Λύτρας, Νίκος Ηγουμενακης, «εισαγωγή στον τουρισμό» Αθήνα 1998

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΤΟ INTERNET

www.business2005.gr

www.gnto.gr

www.athina2004.gr

